

# Lattu ja mängu tehe

## segakoorid

aastal 1892 välja antud.

~~~~~  
Kokku-seadnud

Dr. K. A. Hermann.



Verius.

Trükitud K. A. Hermann'i tulu- ja kirjadega.

1892.

## Juhataja laulude tähestiku järele.

|                                         | nr. | lht. |                                          | nr. | lht. |
|-----------------------------------------|-----|------|------------------------------------------|-----|------|
| Armastuse, tõe waim sa . . . . .        | 9   | 10   | Mis on, mis südant küll . . . . .        | 10  | 12   |
| Ei taewa alla, ei ilma maalla . . . . . | 30  | 38   | Mu linnute, mu diele . . . . .           | 5   | 6    |
| Ema ei falli mind . . . . .             | 44  | 56   | Mul metsaröös on armusefeks . . . . .    | 35  | 44   |
| Isand, ole armuline . . . . .           | 39  | 49   | Mäe haljal palistusel . . . . .          | 21  | 26   |
| Juba kui ma karjas . . . . .            | 27  | 34   | Ragu linnu tiimul . . . . .              | 14  | 17   |
| Ju õhtu päike läinud puhkama . . . . .  | 1   | 1    | Näeksin iga päew ma siud . . . . .       | 43  | 54   |
| Jää walitjes järwe . . . . .            | 25  | 32   | Nüüd ärta, mu kannel . . . . .           | 38  | 48   |
| Kas tunned maad, mis . . . . .          | 34  | 43   | Oh kallis truudus, maitsku . . . . .     | 28  | 35   |
| Kes ei unda ial näinud . . . . .        | 22  | 28   | Oh lauljad, ilu, lõbu teri . . . . .     | 29  | 36   |
| Kewade tutnud üle maa . . . . .         | 12  | 15   | Oh sa õrn ell roosi-puna . . . . .       | 37  | 47   |
| Kui asemel rahus hingan . . . . .       | 24  | 31   | Oh Tallinn !: küll kõrgeb . . . . .      | 11  | 14   |
| Kui ei wõiks teha walwet . . . . .      | 16  | 19   | Oja ääres, puude wilus . . . . .         | 19  | 24   |
| Kui ju ilm ilul hiilgab . . . . .       | 7   | 8    | Pehmed õhud musutatavad huuli . . . . .  | 13  | 16   |
| Kui koidul ju punetab . . . . .         | 15  | 18   | Päike paistis tahwal palel . . . . .     | 26  | 33   |
| Kui ma tuhat linna . . . . .            | 41  | 51   | Päik'se walguis, heledus . . . . .       | 23  | 30   |
| Kui näeksin ma nõmme pääl . . . . .     | 20  | 25   | Ratapataplan! Müüd . . . . .             | 36  | 45   |
| Kuis läb sul kuldne päike . . . . .     | 32  | 40   | Siiis, kui Maarja poega ilmal? . . . . . | 33  | 41   |
| Kuu paistab taewas . . . . .            | 40  | 50   | Tuks, tuks !: wait mu süda . . . . .     | 2   | 2    |
| Küll oli huwi, kui sulat juwi . . . . . | 17  | 20   | Tule tagasi, kewade . . . . .            | 42  | 53   |
| Lähedal on kewade . . . . .             | 3   | 4    | Uinu hilju, kallike . . . . .            | 6   | 7    |
| Lähem ära !: kõrgele . . . . .          | 31  | 39   | Waat, metsakest mäe rinna! . . . . .     | 3   | 4    |
| Minu süda on wainue . . . . .           | 8   | 9    | Ära nõelu, emate . . . . .               | 18  | 22   |

## Juhataja laulude listu järele:

**Waimulikud laulud:** Jõuluts nr. 33. Uueks aastaks nr. 39. Nelipühiks nr. 9. Kroostiks nr. 8. Õhtuts nr. 1.

**Jumalikud laulud:** Kewadeks nr. 4, 7, 12, 13, 19, 25, 37. Suweks nr. 3, 17, 21, 31, 42. Kodus nr. 10, 11, 32, 34. Sünnipäewaks nr. 15. Õhtuts nr. 6, 40. Sõulust nr. 14, 29, 38. Aiatest nr. 22. Kroost nr. 23. Ema elust nr. 18. Sõjalaul nr. 36. Armastuse laulud nr. 2, 5, 16, 19, 20, 24, 27, 30, 35, 41, 43. Mitmesugust nr. 26, 28, 37.



# Laulu ja mängu leht.

## 1. Looja walwab.

*Andante.*

(Segafoor.)

J. G. Conradi.

*p* *pp*

1. Su õh = tu päi = ke läi = nud puh = ka = ma, ja kel = la he = li  
2. Si o = le kuul = da e = nam kõ = ne häält, ja wä = li sei = sab

*p* *pp*

*mf*

kõ = lab ta = ja = jes = = = ti; kõik ilu on jää = nud  
u = dul wa = ga = jes = = = ti; kõik i = ni = me = jed

*mf*

*poco a poco cresc.* *f* *morendo.*

u = nel ui = nu = ma, kuid loo = ja ük = si wal = wab i = ga = wes = ti.  
ui = nu läi = nud säält, kuid loo = ja ük = si wal = wab i = ga = wes = ti.

*poco a poco cresc.* *f* *morendo.*

# 2. Tuksuw süda.

(Segatoor.)

K. M. Hermann.

1892. II. 15.

Tundmijega.

1. Tuks, tuks, tuks, tuks, tuks. „Wait, mu sü - da! tuks - su,  
2. Tuks, tuks, tuks, tuks, tuks. „Ei sa ta - ha ra - hul’

ta - sa! Ra - hu - tuks kes tõi sull’ kaa - sa, ra - hu - tuks kes tõi sull’  
jää - da? Ta - han sul - le pii - ri sea - da, ta - han sul - le pii - ri

1. kaa = = = = = sa?  
2. sea = = = = = da

ra - hu - tuks kes tõi sull’ kaa - sa? Mul on kin - nas ku - du - da, kin - da -  
ta - han sul - le pii - ri sea - da: Hat - kan lau - lu las - ke - ma, löö - ri -

kir - jad lu - ge - da. Tuk - sud wal - jult, tuk - sud wal - jult, läeb kõit  
 ma ja lei - na = ma; lau - lan lau = sa, lau - lan lau = sa, lai = a

1. Kes nii te = =
2. päit - se fil = =

se = gi, läeb kõit se = gi. E = ma kü = sib, e = ma kü = sib : Kes nii  
 il = ma, lai = a il = ma, kõit ju joowid, kõit ju joo - wid päit - se

gi? Üt = len : Sü - da! jõit = leb fiis.  
 ma. Küll fiis waitseks, wait - seks jääb.

te = gi? Üt = len : Sü - da! jõit = leb fiis. Wait! Wait! "  
 fil = ma, küll fiis waitseks, waitseks jääb. Wait! Wait! "  
 pp

Muna Saawa.

# 3. Suwine hommiku ilu.

(Segatöör.)

G. Kierulf.

Horra wiis.

Ornatt.

*Con bocca chiusa. (Mota-heli).*

*p*

*mf*

u u Waat', met-sa = kest mä = e rin = nal, kus wee = rel-dab i = lus  
 Müüd hommi = ku pais-te wil = gub täis i = lu-duft lä = bi

*Con bocca chiusa. (Mota-heli).*

*p*

*mf*

hal-jas tee, me rän = da = me hal-jal pin-nal, ja ko = hi = nat ko = felt me  
 leh-te = de, ja kuis = tal = li = kas-te til = gub, teeb ko = su ja ka = ras = tust

*p tranquillamente.*

kui = le = me. }  
 mu = ru = le. }

Il-mad on i = lu = sad, päe = wa = sed, ii = li

*p tranquillamente.*

*ritard.*

arm-sad on a - jad su - wi - sed, ü - li arm-sad on a - jad su - wi - sed.

*ritard.*

Soome keelse salmitu põhjusel R. M. S.

### 4. Lähedal on Kewade.

Barajaht.

(Segafoor.)

W. A. Mozart.

*mf*

1. Lä - he - dal on ke - wa - de, õ - ed, wen - nad,  
2. S - ga kord nii tu - jub ta, kui käib ke - wad'

*mf*

us - fu - ge: S - me ra - hu - ta mu riud - ei mu  
it - le maa, hoi - a en - nast, kiin - ni - lind, et mu

fii - da pe - ta mind.  
laul ei wõi - da sind.

Anna Saawa.

# 5. Mu sinnuke.

A. M. Hermann.

1892. II. 16.

Südamelilult.

(Segatoor.)

*p* *mf*

1. Mu sin - nu - ke, mu õi - , mu õi - e - ke, kui pe - an siit kau - ge - le  
 2. Oh lin - nu - ke, oh õi - , oh õi - e - ke, siit pe - an ma kau - ge - le

*p* *mf*

mi - ne = ma, kas ta - had siis mi - nu - ga len - na = ta? Sind  
 mi - ne = ma, siit ä - ra pean si - mu - ta mi - ne = ma, ei  
 kas tah = =  
 siit ä = = *p*

*mf*

ta - han ma hel - las - ti kait - se - da, mu lin - nu - ke, mu lin - nu -  
 io - hi sind hel - las - ti kait - se - da, oh lin - nu - ke, oh lin - nu -  
*mf* *mf*

*p*

ke, mu õi = = = e = = ke!  
 ke, oh õi = = = e = = ke!

Anna Saawa.



# 6. Minu-saul.

Ornast.

(Segatoor.)

Richard Müller.

*p* *ten. mf*

1. li = nu hil = ju, kal = li = fe, sil = mad kin = ni  
 2. ll = ju = gu ju e = lu = laew sääl, kus tund = ma-

*p* *ten. mf*

*p* *ten.*

ra = hu = le! Lah-keb, lah = keb ku = jud u = ne a'al il = mu =  
 ta on waew! Puh-ka, puh = ka wäl = ja wä = fi = mus, tōu-se,

*p* *ten.*

*cresc.* *p*

il = mu = gu full' i = lu = maal, lah = keb ku = jud  
 tōu = se fuis, kui jōud on uus, puh = ka wäl = ja

*cresc.* *p*

*ten. p*

u = ne a'al il = mu = gu full' i = lu = maal!  
 wä = fi = mus, tōu = se fuis, kui jōud on uus.

*ten. p*

# 7. Hemade järg.

Kergelt.

(Segafoor.)

Wilhelm Stabe.

*p*

Kui ju ilm i - lul hül - gab, kui puu kau-nilt kas-wab, kui

lill õ - hul õit - seb ning hal - jab rõik maa, siis mu hing ta

hüp - pab, siis meel on mul mõl - gul, siis fü - da on

*f* fü - til, *f* ei kur - wats ta *pp* saa, waid *rit.* rõõ-mul on ta.

*f* *pp* *rit.*

R. M. S.

# 8. Troost.

(Segatoor.)

*p* *mf*nüüd

Wi - nu sü - da on wait - ne nüüd Is - san - da ees, on wait - ne

*p* *mf*nüüd

Is - san - da ees, kes a - wi - tab mind. Wi - nu sü - da on

*p*

wait - ne nüüd Is - san - da ees, on wait - ne Is - san - da ees, kes

*f*

*nüüd*

*f*

*nüüd*

*p*

a - wi - tab mind. Wi - nu hing on wait - ne, mi - nu

Wi - nu sü - da on

*p*

*p* mu sees

ees, mi - nu sü - - da on wai - ne nütüd Is - san - da

mi - nu hing on

ees, kes küll a - wi - tab mind, jah, kes a - wi - tab mind.

kes küll a - wi - tab mind, jah mind! — — A. M. S.

## 9. Melipühi palwe.

Pifalt.

(Segatoor.)

Franz Schubert.

1. Ur - ma - s - tu = se, tō = e waini - ja, ke - da Ju - mal an - dis meil', tee ja puh - takš  
 2. Bü - ha wain, oh tu = le si = na, tee me sü - da he = le - dakš! U = ja wäl - ja

*mf* *p*

mei = e mee-led, tu = le tae = waſt faitsjaks neil! Ar-mas-tu = je  
 kōit, mis pa = ha, tee meid it = ka ſel = ge = maſs! An = na wal = guſt,

*mf* *p*

*p* *mf*

tō = e waim ſa, tu = le pu = has = ta = jaks meil! } Dō = e waim, oh  
 an = na ſel = guſt, loo meid ſi = mus te = ge = waſs! }

*p* *mf*

*f* *mf* *f* *p*

ſaa = da meid, ju = ha = ta meil òi = geid teid! Tu = le mei = e hin = ges = ſe,

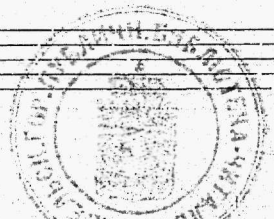
*f* *mf* *f* *p*

*mf* *f*

kōi = gets hääts meid kōlb = waſs tee!

*mf* *f*

Satſa keeleſt R. A. S.



# 10. S o d u.

Waimustufega.

(Segatoor.)

Franz Abt.

*mf* *mf*

1. Mis on, mis sü-dant küll rõõmsaks teeb, mis teeb, et jul-gust hin-ges  
 2. Mis on, mis lau-gel jääb wõo-val maal mull' hül-gab was-tu i = gal  
 3. Mis on, mis wä-ge-wa kõ-la = ga mul täi = dab sü = dant e = lu-

*mf* *mf*

*mf* *f*

teeb? Mis arm = sam pait siin il = ma sees ning arm = sam toht meil sil = ma  
 a'al kui jä = raw täht, ei kus-tu ta, waid pa = neb hin-ge i = ha-  
 ga ja pa = neb rin = nas põ = le = ma mul pü = ha lee = gi loi = te-

*mf* *f*

Solo.

*p* *mf*

ees? See on mu kal = lis ko = du = ke, kus tu = lin üks kord il = ma-  
 ma? See on mu kal = lis ko = du = ke, mis a = la hül-gab hin-ges=  
 wa? See on mu kal = lis ko = du = ke, mis sü = tab sü = dant lõo-sa-

*p* *mf*

*Koor.* *mf* *f* *f*

le, jee on mu kal - lis ko - du - fe, kus tu - lin iits lord il - ma - le.  
 je, jee on mu kal - lis ko - du - fe, mis a - la hiil-gab hinges = je.  
 le, jee on mu kal - lis ko - du - fe, mis jii-tab jii - dant loo-ja = le.

*mf* *f* *f*

*Sõpp.*  
*p Solo.* *f*

Oh ko - du, kal - lis ko - ha - fe, ma o - maks o - len

*p* *f*

*Koor.* *mf* *p* *mf*

fi - nu - le! Oh õit - je, ko - du, kau - nis - ti ja jõu - a

*mf* *p* *mf*

*mf* *f*

õu - nel e - da - fi, ja jõu - a õu - nel e - da - fi.

*mf* *f*

S. Weber'i järel R. M. S.

# 11. Gesti linnad ja maa.

Barajalt.

(Segatoor.)

Saksa rahwawiis.

Reija Häätete sõn. K. M. Kunz.

1. Oh Tal-linn, oh Tal-linn, küll kõr-ged on su paed! Linn  
 2. Oh Tar-tu, oh Tar-tu, ja Taara kuu-lus järg! Linn  
 3. Oh Wil-jan-di, Wil-jan-di, ri-kas Ges-ti muld, ja  
 4. Oh Nat-we-re, Pai-de ja Wõ-ru wõ-san-dit, ja  
 5. Oh Nar-wa, oh Bal-tis-ta, Ku-re-jaa-re linn, teid,  
 6. Oh õit-se-ge lin-nad, oh õit-se, mei-e maa! Teid

hin-gab kal-ju jal-gel kui õit-sew lil-le = aed, linn hin-gab kal-ju  
 tõu-seb e = ma tul-muld, kui kau-nim au-u = pärg, linn tõu-seb e = ma  
 kan-nad roh-kest' wil-ja, mis kal-lim on kui tuld, ja kan-nad roh-kest'  
 Haapsa-lu ja Pär-nu: üks wannit i = me = lit! ja Haapsa-lu ja  
 wäit-seb me-re = roo = sid, ka pär-jaks pal-mi = sin, teid, wäit-seb me-re-  
 pe = an it = ka kal = lits, ja kii-dan lau-lu = ga, teid pe = an it = ka

jal-gel, kui õit-sew lil-le = aed.  
 tul-muld, kui kau-nim au-u = pärg.  
 wil-ja, mis kal-lim on kui tuld.  
 Pär-nu: üks wannit i = me = lit!  
 roo = sid, ka pär-jaks pal-mi = sin.  
 kal = lits, ja kii-dan lau-lu = ga.

Mangu Sild.



# 12. Kewadene Kodufulek.

Etawalt ja torgelt.

(Segafoor.)

J. Heim.

1. Ke - wa - de tul - nud ü - le maa, niid wõin ma laul - da : }  
 2. Kui o - len ko - du li - gi ma, siis hüü - an õn - nel : } Tral - la - la -  
 2. Ur - mu - ke, kas sääl o - led ka ? Miks tui - jud, jü - da :

- la ! { Ke - wa - de tul - nud ü - le maa, niid wõin ma laul - da : }  
 { Kui o - len ko - du li - gi ma, siis hüü - an õn - nel : } Tral - la - la -  
 { Ur - mu - ke, kas sääl o - led ka ? Miks tui - jud, jü - da :

- la ! { Hal - jas on kõik maa - ilm, jä - rab ka päif - je film, rän - da - jal  
 { S - ja ja e - ma - ke, pea jõu - an tei - te - le, kus tei - e  
 { Jah te - ma oo - tab mind, pea küll ma nä - en sind, rän - da - ja

rõo-mus rind lau-sab kui sind :  
 ko - du pind ter-wi-tab mind : } Tral-la = la, tral-la = la, tral-la = la = la!  
 rõo-mus rind kai-su-tab sind :

*f* *rit.*

*f* *rit.*

Satja teelest R. M. S.

Varajalt, aga rõhuga.

### 13. Kewade õhud.

R. M. Hermann.

(Segaloor.)

1892. IV. 18.

*mf* *mf*

1. Vei - med õ - hüd mu - su - ta - wad huu - li, sil - le -  
 2. Wai - mu kas - tab ke - wa - de - ne woo - rus, sü - dant

*mf* *mf*

*p* *f*

leht meid lõ - bus kai - su - tab, lää - ne, lää - ne lah - fe suu niid lau - sub  
 sü - tab nei - u jä - raw siim, ke - hal, ke - hal na - gu ndr - fe - ma - ta

*p*

*p*

tuu - li, et see puu - de puu - ge pai - su - tab.  
 nõo - rus, og küll i - lu - faks on jaa - nud ihm! R. M. S.

*p*

# 14. Laul.

Ludw. Spöhr.

Eugemästi.

(Segatoor.)

Segatoorile sbn. J. Heim.

1. Ma - gu lit - nu tii - wul tös - tab lau - lu hää! ü - les poo - le hin - ge  
 2. Laul teeb rin - da rõõmsaks, lahkeks, lõ - bu - faks, mei - e meel - tes hää - dust  
 3. Mis meil kal - lilt, kau - nilt jü - dant lü - gu - tab, ju - ma - li = kult hin - ge

i - me - wii - si pääl. Sü - dant täi - dab ta ra - hu wä - e -  
 tu - lul te = ge - waks. Üht - lus, ar - mas = tus lau - lus if = ka  
 ü - les ä - ra - tab, se - da an - nab auul wa - ga, lah - ke

Sü - dant täi - dab ta  
 Üht - lus, ar - mas = tus  
 se - da an - nab auul

ga, jü - dant täi - dab ta ra - hu wä - e = ga.  
 uus, ühtlus, ar - mas = tus lau - lus if = ka uus.  
 laul, se - da an - nab auul wa - ga lah - ke laul.

ra - hu wä - e = ga, jah täi - dab ta  
 lau - lus if = ka uus, jah ar - mas = tus  
 wa = ga, lah - ke laul, jah an - nab auul

Saksa - keelse salmitu põhjusel  
 S. N. S.

# 15. Soom sünnipäevaks.

A. Särkel.

Südamest.

(Segatoor.)

Segatoorile A. M. S.

*p*

1. Kui toi = dul ju pu = ne = tab i = lu = de ilm, kui päi = kest ju  
 2. Me soo = wi = me õn = ne ja rõõ = mu ja hüüd, me soo = wi = me

*p*

mär = tab ju i = mes = taw film, kui u = ni on ka = ras = tan'd  
 ter = wist ja wõi = mu sull' nüüd, oh e = la ja ko = ju weel

jõu = du ja meelt, siis pa = ne = me lii = ku = ma kõ = la = wat  
 kau = a me reas ja wii = bi sa ot = sa = ni tu = ge = was.

teelt, jah kõ = la = wat teelt.  
 eas, jah tu = ge = was eas.

A. M. S.

# 16. Kuu ei.

(Segatoor.)

Albert Werner.

Meika Hl. sdn. K. M. Hermann.

Südamest ja õrnalt.

*p* *mf*

Kuu ei mõiks te - ha pal - wet, küll õ - pik - sin ma sul: üks

*p* *mf*

pilk su sil - ma sis - se, ju pal-we tee - lel mul. Ma

*f*

tä - nan il - ma loo - jat sind nä - hes, pu - has neid, ma

*p*

tä - nan, et ta si - dus meil üh - te sü - da - meid.

L. Stiebrigi järel K. M. S.

# 17. Suwe uus wõit.

R. A. Hermann.

1884. IX. 15.

Clawalt.

(Segatoor.)

*mf*

Küll - o - li hu = wi, kui su - la

*mf*

Küll o - li hu = = = wi, kui su - la su = = =

su - wi meid waat' mas käis, meil sü - da soo - ja täis!

= = wi meid waat' mas käis, meil sü = da soo - ja täis! *p* Kõik

*p*

Kõik su - we i = = lu meilt wõt - tis wi = =

su - we i = = = = lu meilt wõt - tis wi = = = lu ja

*mf*

= = lu ja pa - ha ilm, ning sü - da fei - sis külm.

pa - ha ilm, ning sü = da fei - sis külm. Küüld jäl - le

*f*

Muud jäl- le läi = fe

meil' saa-tis päi = =

läi = = = = te

meil' saa-tis päi = = = = te *ff* siin

*ff*

= = = te

siin jä = ra = ma, meil sü = da sü = tib ka: Oh jää = gu

fä = ra = ma, meil sü = da

*mf*

nii see a = la = ti, end är = gu muutku i = al = gi, meil sü = da-

*mf* *f*

*ff* *f*

meš, töös, õi = gu = ses võit, ka = = su i = ga = neš!

*ff* *f*

# 18. Püunane seelik.

(Laul 2 sopran-foolole, 2 tenorit ja 1 basstile.)

Täis tundmust.

Wene rahwawiis.

Seadnud R. A. Hermann.

Esimene sopran.

*mf*

Ü = ra nõe-lu, e = ma = ke, mull' pu = nast see = li = kut,

2 tenorit ja basš mokaheelil.

*mf* Teine sopran.

as = ja = ta on iis = na see, fest ä = ra wae-wa luud. {Tii = tar, is = tu  
Lau-la kõ = la-

ma = ha nüüd mi = nu kõr = wa, nii, noo = rus, kui jäi ma = ha, ei  
ke = lel, ja hüp = pa, he = li tee, hel = ju mõlgu = mee = lel, kõik

tu = le ta = ga = fi. } Vä = rast ae = ga jõu = ab, mil rõõm ju põ = ge  
pe = a mõõda see. }



neb, wa-nuš kät-te šou = ab, kort-šud pa = lel' teeb, wa-nuš kät-te

šou = ab, kort-šud pa = lel' teeb. See = li = kut nüüd nõe-lu = da mind

kä = šeb mä = leš = tuš, ja kui šel = leš hel-jud ša, mul na = gu noo = ruš

Mõlemad sopranid.

nuš. La la la la la la la la la la la la la la

la la la la la la la la la la la la la la.

Wene sõnade järel K. M. S.

## 19. Ilus lillike.

(Segafoor.)

P. Koit.

Lundmuusika.

Segafoorile sob. M. Kampmann.

1. D = ja ää = res, puu = de wi = lus, lil = le = rit = ka aa = ja pääl  
 2. Lil = le i = lust i = hal = da = des lä = he = ma = le läl = sin ma,  
 3. A = ga ro = hüst roo = mas wastu ufs ja üt = les mi = nu = le:

leid = sin lil = le, mis nii i = lus, et teist sar = nast pol = nud jääb.  
 kätt ju wäl = ja si = ru = ta = des te = da taht = sin nöp = pi = da.  
 „u = ra lä = he = ma = le aas = tu, ei ta õit = se si = nu = le!“

P. Koit.

# 20. Kui näeksin.

(Segafoor.)

F. Mendelssohn-Bartholdy.

1. Kui nä = ek = sin ma nõm-me pääl sind ma - ru sees, sind ma - ru sees, ma  
 2. Kui o = lef = sin ma kõr = bez jääl, mis kuuw ja kuum, mis kuuw ja kuum, ta

*cresc.* *f* *p* *rit.*  
 lait = sek = sin sind kuu - e = ga, jul seis-tes ees, jul seis-tes ees.  
 on, kui o = led mi = nu = ga, mul tae-wa ruum, mul tae-wa ruum.

*cresc.* *f* *p* *rit.*  
*mf*  
 Kui ma-rus juh-tub õn = ne = tus ja hä = da = oht, ja hä = da = oht,  
 Kui o = lef = sin ma ku = nin-gas, kel riik ja maa, kel riik ja maa,

*f* *p* *rit.*  
*mf*  
 siis on jul mi = nu rin = na na'al küll kin = del koht, küll kin = del koht.  
 küll mi = nu kroo-nis i = lu = sam siis e = he sa, siis e = he sa.

# 21. Mäel.

Õbuksalt.

(Segatoor.)

F. Kükken.

1. Mä = e hal = jal pa = lis = tu = sel on nii ar = mas kau = nis ka, u = ne-  
 2. Mä = el i = lu = jad on il = mad, pei = ud pe = a pa = re = mad, nae = ra-

nä = o ma = gu = su = sel i = lul wõi = me kõn = di = da. Sü = gaw fi = na tae = wal  
 ta = des nei = u sil = mad pu = hast õn = ne pa = ku = wad. Säagem jin = na sei = sa-

ai = nul, leht = wad lil = led weer = wal wai = nul, küll on laul = mist, küll on  
 ta = ma, tu = hat õn = ne tun = da saa = ma, hin = ge i = hal i = lut =

he = li, küll on i = lu hiid | } Mä = e hal = jal pa = lis = tu = sel, sääl on nii  
 se = ma õn = nel õi = ja = tes.

ar - mas ja kau-nis ta; rööm sääl a - sub hiil - ga - wu - sel, wa - ba

ou sääl e - la - da, wa - ba ou sääl e - la - da!

*Solo.*  
Tra - la - la, tra - la - la, tra - la - la - la - la - la - la - la - la,  
*cresc.* *dim.*  
tra - la - la, tra - la - la, tra - la - la - la, la - la.

*Koor.*  
tra - la - la, tra - la - la, tra - la - la - la, la - la.

# 22. Ei ialgi ja alati.

Barajalt.

(Segatoor.)

R. A. Hermann.

1892. VI. 2.

*mf*

Kes ei un-da i-al näi-nud, aa-te-rii-gis i-al

*mf*

fel-lel kalf talw ehk ju = wi

kai-nud, fel-lel kalf ja ka-le film; talw ehk ju-wi

*sf* *mf*

it-ka külm. A-la-ti kes u-ne il-mas wi-wib, fel-lel

*sf* *mf*

ta ei

u-du jil-mas. E-lu pa-kub õn-ne õit:

näe,

Len - da

ta ei näe, ta ei näe, ta ei näe, fest u - nel mõit. —

ta ei näe,

ü = = = les tuu = le tii = = = wul! — —

Len - da ü = les tuu = le tii = = wul! Tu = le

*p*

*p*

Tu = le jäl = = le! U = ja wii-wul sel-gets, hel-deks si = nu film

jäl = = = = = le!

Tu = le jäl = = le!

*p*

*p*

jaa - gu! S = lus, i = = lus siis maa = ilm,

*f*

i = = lus fiis — — maa = ilm.  
 i = = lus fiis maa = ilm. Anna Saawa.

*f*

### 23. Troosti sõna.

Täis tundmuft.

(Segafoor.)

Ludwig Liebe.

*mf*

*mf* 1. Päit'je wal-guſ, he-le-dus, on mi-nu hin-geſ uus, juſt na-gu  
*p* 2. Ro-he-li-se wai-nu pääl lil-le-ſid õit-seb ſääl, „ä = = ra mind  
*pp* 3. Su-ma-la-ga-jät-mi-ſeſ mu kaſ-wal pa-lel, eſs an = = na weel

*mf*

lin-nu-ke keel he-lil ka, kurb-tuſt ma u-nuſ = tan,  
 u-nuſ-ta“ ja tei-fi weel, aeg lil-led närt-fi = tab,  
 ſi-na juud, kui ſur-ma läen, wao-ta mul kin-ni film,



rõõmsaks ma jäl - le saan, et nüüd mu o - ma sa, su rin - nal ma, su rin - nal  
 ar - mas - tus lest - ma saab, kui sü - da murdub ka ja wai - kib keel, ja wai - kib  
 soo - wi mull' ra - hu - ilm, üt - le: küll üks - ford ma sind jäl - le näen, sind jäl - le

ma, et nüüd mu o - = ma sa, su rin - nal ma.  
 keel, kui sü - da mur - dub ka ja wai - kib keel.  
 näen, üt - le: küll üks - ford ma sind jäl - le näen.

August Beuker'i järel S. M. S.

## 24. Piis unenäos.

Ornalt.

(Segatoor.)

F. Mendelssohnu-Bartholdy.

1. Kui a - se - mel ra - hus hin - gan ma öö - se ja u - ne sees, siis  
 2. Kui waewalt on waitne u - ni mu sil - mad ju kin - ni pann' d, see  
 3. Kui kät - te on tul - nud hommik, ei pil - ti ma u - nus - ta, waid

*f* *p* *dim.* *pp*

nä - en arm - jat pil - ti ma wai - mu fil - ma ees, jah nä = =  
 pilt siis tu - leb ta = ja, on mind nii ko - su - tan'd, nii ta = =  
 kan - nante = da hin = ges küll ter = we päe - wa a'a, jah hin = =

*mf* *f* *pp*

= = en ma wai - mu fil - ma ees.  
 = = ja, on mind nii ko - su - tan'd.  
 = = ges küll ter = we päe - wa a'a.

Heinrich Heine järel K. M. S.

## 25. J ä ä.

K. M. Hermann.

Parajalt.

(Kolme häälele.)

*mf*

1. Jää wa - lit - ses jär - we nii wal - jult kui wõis ja ru - su - walt su - rus ta
2. Särw wa - hu - tas, wi - ha - felt ko - has ta hää, jää ran - da sai ru - su - tud

*f*

rin - na; kui ke - wa - del kat - ke - nes küll - ma - de kõis: tuul wa - bas - tas  
 rut - tu; ta su - las ja sui - kus ja su - ri - gi sääl, ja kee - gi ei

wae - wa - tud piit = = na, tuul wa - bas - tas wae - wa - tud piin - na.  
 tõst - nud tast nut = = tu, ja kee - gi ei tõst - nud tast nnt - tu.

Jakob Lamm.

# 26. Salme.

Waga parajast.

(Segafoor.)

Miina Hermann.

1883.

*p*

1. Väi-ke pei-tis kah-wal pa-lel sil-mad pil-we för-wal-la;  
 2. Ä-kist' hu-lus tuu-le-hoo-gu, we-fi ku-dus kaa-re-sid:  
 3. We-fi woo-las, we-fi män-gis pü-fi-ma-ta pil-li-roos:

*p*

*mf*

nur-med, aa-sad nut-sid ha-le'l, fört-jas köi-kus för-wal-la,  
 wir-wen-del-les win-gus woogu, lae-ne purskas pi-sa-rid,  
 e-ma we-te wi-lus sän-gis fui-kus Sal-me waitjes woos,

*mf*

*p* *pp*

nur-med, aa-sad nut-sid ha-le'l, fört-jas köi-kus för-wal-la.  
 wir-wen-del-les win-gus woogu, lae-ne purskas pi-sa-rid.  
 e-ma we-te wi-lus sän-gis fui-kus Sal-me waitjes woos.

*p* *pp*

# 27. Armuke.

R. A. Hermann.

Hilalt ja südamest.

(Saul ühe häälele klaweriga kaasa mängida.)

30. Dez. 1873.

Stimm.

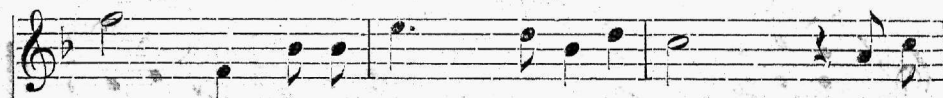


1. Ju - ba, kui ma kar - = jas käi = = = jin, o = li  
 2. Ei ma ar = mut' = se = le üt = = = len'd, et ta  
 3. Lei - ne tei = se nä = oft näi = = = me ar = mu

Klawer.

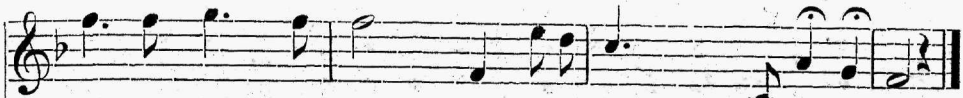


mul üt ar = mu = fe, neit - si = ke = = ne wal = = ge  
 ar = = mas ni = nu = le, e = ga nei = u mul = = le  
 nae = ra - te = le = wat, tei = ne tei. = se te = = oft



pää = = ga, film tal hel = = de, si = ni = ne, neit - si -  
 üt = = len'd, et ma ar = = mas te = ma = le, e = ga  
 tund = jim' ar = mu mei = = e mö - le = mad, tei - ne





ke = ne wal = ge pää = ga, film tal hel = = = de, fi = ni = ne.  
 nei = u mul = le üt = = len'd, et ma ar = = = mas te = ma = le.  
 tei = se te = oft tund = sim' ar-mu mei = = = e mõ-le = mad.



Dr. M. Weste.

Teised salmid raamatus „Laulud wiisibega.“

Ges., wahc- ja järelmäng.



## 28. Truudus.

A. W. Mozart.

Haimuštatud.

(Segatoor.)

Segatoorile jbn. B. Greef.



1. Oh kal = lis truudus, maksu fi = nu kuld ja teh = ku tub-likš hel = deks i = ni =
2. Sind, kal = lis truudus, u = sub i = ga mees, sind i = lu = eh = teks kan = nab i = ga



mē = jed! Oh kand-ku wil = ja fi = nu ram-mus muld, fiis hin-ges  
 nae = ne! Kull pe = ad ja, mis lu = bad e = la = des, ja fi = nus

tae - wa - tuu - ma te - ra - ke - jed ! Oh tru - bus, ja maa - il - ma pa - ran -  
 ri - kas õn - nel i - ga wae - ne. Sus ra - hul hiil - gab i - ga wai - mu

dad, oh us - ta - wus, lood il - ma pa - ra = dui - kits : Sul wen - na -  
 film, kus me - he wäär - tust näitab i - ga pei - u, ja i - lu -

*cresc.*  
 arm on ü - len - dawaks e - lu - wii - kits, ja ing - li nä - ol en - nast il - mu - tad.  
 in - gel si - nu mõ - jul i - ga nei - u ! Oh si - nu wä - el taewas on maa - ilm !

*cresc.*

K. U. S.

**29. Lauluse!** Adrien François Voiehdien.  
 (Segatoor.) Prantfuse laulelduse - wiits.

*f* *mf*

1. Oh lauljad, i - lu, lõ - bu te - ri te he - lil wäl - ja = kiil - wa -  
 2. Jah i - lu - he - li kau - nist woo - gu meil hin - ges te - fi = ta - gu

*f* *mf*

*p*

te, et i - ga i - ni - me - se ve - ri saats hää - le i - lul ti - ha -  
 ta, ja waimus - tu - se aa - te hoo - gu ta mee - les pangu mõ - ju -

*f*

le! Oh kuul - gu maa ja kuul - gu me - ri, kuis hää l kull  
 ma! Uut e - lu kõi - ki - de - le too - gu ja wai - mud

*ff*

Sur-raa, hur-raa, nüüd lau - lu -  
 Sur-raa, hur-raa, nüüd lau - lu -

kõ - lab hõ - be - na!  
 pan - gu pai - su - ma!

*f*

Hur-raa, hur-raa,  
 Hur-raa, hur-raa,

*f*

ga,  
 ga,

kõik mu - red  
 meil mee - led *f*.

nüüd lau - lu - ga pan - ge wai - ki - ma.  
 nüüd lau - lu - ga min - gu mõl - tu - ma.

R. A. S.

# 30. Jaul Japist.

(Segafoor.)

Soome ja Lapi rahwalaul.

*p* *cresc.* *cresc.*

1. Ei tae = wa al = la, ei il = ma maal-la lei = ta nii kau-nis = ta  
 2. Kui me = ri pil = gub ja lae-ne wil = gub, nõn-da su sil = mad-gi  
 3. Kes on see kau = nis kuld-ne päi = ke, ke = da nii kii = dab mu

*p* *cresc.* *cresc.*

1. ford. 2. ford.

lil = le = fest, lil = le = fest, kui mi = nu kal = lis ai = nu = fe,  
 si = na = wad, si = na = wad, oh mi = nu kal = lis ai = nu = fe,  
 lau = lu hääl, lau = lu hääl? See on mu Ges = ti nei = u = fe,

*rit.*

kes mul täi = dab jü = da = me, kui mi = nu kal = lis ai = nu = fe,  
 kes mul täi = dab jü = da = me, oh mi = nu kal = lis ai = nu = fe,  
 kes mul täi = dab jü = da = me, see on mu Ges = ti nei = u = fe,

*rit.*



*a tempo.* *rit.*

1—3. kes mul täi-dab sü-da-me. Soome keelest.

*a tempo.* *rit.*

### 31. Lõõkesed.

(Kolme häälele.)

Mina Hermann.

Kaunis ruttu.

*p* *f* *p*

Lä-hen ä-ra, lä-hen ä-ra kõr-ge-le, lau-lab lõ-o suu,

*p* *Dis.*

jõu-an sul-le sil-ma-pil-gul jä-re-le, hõis-lab tei-ne ju,

*Wiemalt.* *mf*

ü-hel hää-lel, ü-hel mee-lel mõ-le-mad Loo-jat kii-da-wad,

*Geft otjani.*

tu-leb sü-gif, ü-hel mee-lel mõ-le-mad ä-ra-len-da-wad



# 32. S ä r a m a.

(Kolme häätele.)

Miina Hermann.

Varajalt.



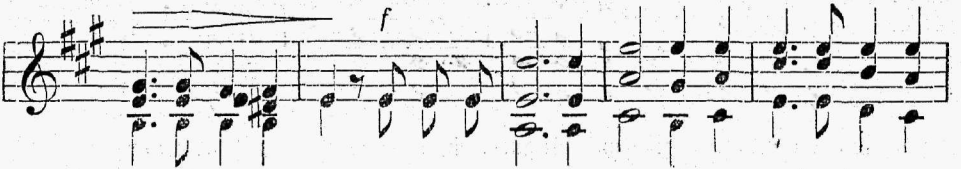
Kuis käib sul kuld-ne päi - te, mu ar - mas i - sa - maa, kes



muis-te õn - ne läi - ke sul süü-tas jä - ra - ma? Da tõu-seb Taa-ra



ko - jas küll end'-se i - lu - ga, näeb a - ga si - nu ma - jas kõik



kur - tes puh - ka - ma, oh et üks tae - wa wä - gi sind wõt-taks ä - ra -



ta, küll siis, küll siis, küll siis su õn-ne mä - gi läeks uu-est' jä - ra - ma.

M. Reinwald.



# 33. Inglise laul jõusu õöl.

R. A. Hermann.

1892. XI. 6.

Pühakult.

(Segafoor.)

*mf*

Eiis, kui Maarja poe-ga il-mal' too-nud, kõ-las öö-sel tae-wa

*mf*

*f* kau-nist

he-li-nat, kus hulk ing-lib tä-he wal-ge pais-tel

kii-du-lau-lu laul-si-wad, kau-nist kii-du-

*f*

kau-nist kii-du-lau-lu laul-si-wad, kau-nist

*f* kau-nist kii-du-lau-lu laul-si-wad, kau-nist

*f* kau-nist kii-du-

lau-lu laul-si-wad,

*mf*

lau-lu laul-si-wad, kau-nist kii-du-lau-lu laul-si-wad:

kii-du-lau-lu laul-si-wad,

lau-lu laul-si-wad,

*mf*

*f*

Au - u, au - u ol - gu Su - ma - la - le för = = = =

*f* Tenor-solo: *ff* Auu ol - gu

= = geß, ra - hu i - ni - meß - te o = man - duß,

Su - ma - la - le för . . geß, ra . . hu i . ni - meß - te

wa - rats ii - le - mats meil jaa - gu woo = = rus ja kōit maapind ol - gu

o . . man - duß,

pü = = han - duß, ja kōit maa - pind ol - gu pü = = han - duß.

Dr. Fr. H. Aronwald.

# 34. Kodumaa.

(Segatoor.)

Rahwawiis põhjapoolset Prantšuse maalt.

Segatoorile seadnud R. N. S.

1. Kas tun-ned maad, mis Peipši ran-nalt käib Lää-ne - me - re ran-na - le,  
ja Mu-na - mä - e metsalt, mu-rult käib lah - te Soome la - he - le?

2. Siin te - re - ta - wad met-sa lad-wad nii lah - felt jär - wi, ro - hu - maid.  
Siin tae-wa wih-mal o - ras wõ-sub, ja päi - te pais-tab wil-ja - päid.

3. Siin kas-was Ges-ti meeste su - gu ja sammub wa - ba-du - fe - le.  
Siin kas-wab pristelt Ges-ti nei - u ja sir - gub Ges-ti me - he - le.

4. Siin tõs-tab rah-was põl-lu rammu ja ma - tab en - dist wi - let - just.  
Siin püüab rah-was waimu walgust ja wõi-dab en - dist pi - me - dust.

1-3. on see maa, kus mi - nul häll fird kii - kus ja mu  
4. tõ - o - ta gem sü - da - mest, me me - hed ol - la

1-3. See on see maa, kus mi - nul häll fird kii - kus ja mu  
4. Oh tõ - o - ta gem sü - da - mest me me - hed ol - la

1-3. on see maa, kus mi - nul häll fird kii - kus ja mu  
4. tõ - o - ta gem sü - da - mest me me - hed ol - la

i - sa - del. Seft laul-gem nüüd ja it - ta ta: See i - lus  
i - ga - west! Ja laul-gem nüüd ja lõp-ma - ta: Sa ko - ju,

maa on mi - nu fo - du - maa.  
 kas - wa, kal - lis fo - du - maa.

Dr. M. Weste.

35. **Mu armuke.**

Prantsuse rahwawiis.

Seadn. K. M. S.

Lõbusalt.

(Segatoor.)

*mf*  
 Mul met - sa - roos on ar - mu - te - fets, ma kan - ni kas - wa ar - mas -

*mf*

*mf* *p*  
 tan, ning hä - da häält mult e - si - me - fets ma kul - ler -

*mf* *p*

*f*  
 ku - pus ku - lu - tan. See lill, mis juud - len wa - o -

*f*

*mf*

ta - des, on ka - te - tud mu pi - sa - ra - test, ei lan - ge

*mf*

lov - tuji ka - o - ta - des arm, kurbtus meel - test mõl - tu - wa - test.

*f*

Prantsuse luuletaja Jean de Florian'i järelle R. M. S.

### 36. Sõja-laul.

Wõimjalt.

(Segatoor).

Prantsuse rahwawiis.

Meisa häälele seadnud R. M. S.

*f*

Ka - ta - pa - ta - plan, ra - ta - pa - ta - plan! Müüd wõt - ke mõõ - gad

*f*

ja ka püs - jid ka - tes - se, et wal - mis kõit, test

fõ - da tu - le - maš ning wai-nud au - ra - maš ning mõõt on tant-si-

maš i - sa - maa on we - re pais-tel pu - na - maš. Weil ol - gu

õnn ja õnn ka i - sa-maal, me wõit-le - me täis wahwust ko - du - ra'al!

Weil ol - gu õnn ja õnn ka i - sa-maal, me wõit - le - me ko - du - ra'al.

Prantsuse rahwa lauletuse järele E. M. S.



Con moto.  
Lundmusjega.

# 37. Liffele.

(Segatoor.)

Hispania rahwariis.  
Seabn. R. A. S.

*f* *mf*

Oh ja õrn ell roo-si pu-na, ku-da hõõ-gad õi-te

The first system of the musical score for 'Liffele'. It consists of two staves: a treble clef staff and a bass clef staff. The treble staff has a melody with dynamic markings *f* and *mf*. The bass staff provides a harmonic accompaniment. The lyrics are written below the treble staff.

*f*

wäel, mis ou päit<sup>õ</sup>-je pais-tel pai-jun<sup>õ</sup>d, o-led röö-mus i-lu

The second system of the musical score. It continues the melody and accompaniment from the first system. The dynamic marking *f* is present. The lyrics are written below the treble staff.

*mf* *p*

mäel: Siis-gi ful-le tae-wast an-tud õits-ta wä-ße ae-ga

The third system of the musical score. The treble staff has dynamic markings *mf* and *p*. The bass staff has a dynamic marking *mf*. The lyrics are written below the treble staff.

*f*

fiin: lõ-bus-ta fiis fii-dant, fil-ma, se-da fi-nuift mär-gits

The fourth and final system of the musical score. The treble staff has a dynamic marking *f*. The bass staff has a dynamic marking *f*. The lyrics are written below the treble staff.

viin, lõ - bus - ta juis sü - dant, sil - ma, se - da si - nust mär - giks viin.

Hispania lauletaja Kioja järelle R. A. S.

### 38. Ärka.

Barajalt ja lihtlabaselt. (Netja mehe eht lapse häätele. R. A. Hermann.

1. Müüd är - ka, mu kan - nel, ja kõ - la mu käes! Oh õn - ne ja i - me - list  
 2. Waat', i - das ju ku - men - dab foi - di - ku - tulb, pea tõu - seb ku päi - ke - ne

i - lu! Kuis lan - ge - nud tae - wa - se wal - gu - se wäes mul  
 jä - raw. Mu põu - e see jüü - dan' d uut e - lu ja tuld, mull'

rin - nal - ta wa - lu ja wi - lu, mul rin - nal - ta wa - lu ja wi - lu.  
 lah - ti läin' d tae - wa - ne wä - raw, mull' lah - ti läin' d tae - wa - ne wä - raw.

Elise Ann.

# 39. Blue aasta palwe.

R. A. Hermann.

1892. XII. 20.

Pühaalkult.

(Segatoor.)

*mf* *f* *p*

Is = sand, o = le ar = mu = li = ne, meid uu = el aas = tal jaa = da

*mf* *f* *p*

*mf* *f*

ja üt = = fi wõid meid

i = se, sest si = na o = leb mä = gem, ja üt = = fi

*mf*

ai = da = = ta, *mf*

wõid meid ai = da = ta, ja üt = = fi wõid meid

*mf*

ja üt = = fi wõid meid ai = = =

*pp* *mf*

ai = = da = ta. Ri = ri = e, e = lei = = son, Ri = ri =

*pp* *mf*

= = = da = ta.

**Rr. 7.** Segatooride poogen.

= = e, e = lei = son, Kii = ri = e, e = lei = = = son!

## 40. Kuu paistab.

Varajalt.

(Segatoor õhtuks.)

G. Wohlgenuth, Op. 7.

Kuu pais-tab tae = mas, tä = hed hiil-ga = wad ka, nad wal = wa = wad

lah = kelt, kui ma = ga = mas on maa, neil kul = last on jil = mad ja

hõ = be = suu, mis tund = ja = le tea = da, ei mõis-ta neid muu: oh

tae = wa = list ra = hu, mis tun- neb mu rind, kul- last, hõ = be = daft jel = gus küll

*mf* *rit.* *ten.* *pp* *ppp*

jaa = dab ka mind, kul- last, hõ = be = daft jel = gus küll jaa = dab ka mind.

*mf* *rit.* *ten.* *ppp*

R. A. S.

## 41. Armastuse kiitus. Tava saare rahwawiis.

(Segaloor.) Helja häätele sdn. R. A. S.

Rõõmsasti.

*mf Solo.*

1. Kui ma tu = hat lin = na jär- jest lä = bi käit = sin, jä = raft ei ma  
 2. Ra = gu õu = na õ = nar on ta pu = na = suu = ke, te = ma fa = le

*mf*

*Koor.*

lei = aks kui mu ar = mu = ke = ne, kui ma tu = hat lin = na jär- jest lä = bi  
 ke = ha pal- mi = puu = ne fir = ge, na = gu õu = na õ = nar, on ta pu = na =

kait = sin, jää = raht ei ma lei = aht kui mu ar = mu = ke = ne.  
 juu = te, te = ma fa = le ke = ha pal-mi = puu-ne fir = ge.

*Solo.*

Na = gu jä = raw päi = ke on ta nä = o = ke = ne, pu = has a = la =  
 Te = ma kait on ker = ge just kui u = te = tal = lel, ar = mas = tu = se

*Koor.*

bas = ter te = ma wal = ge ots, na = gu jä = raw päi = ke on ta nä = o =  
 wõi = mu tunnen te = malt ma, te = ma kait on ker = ge just kui u = te =

ke = ne, pu = has a = la = bas = ter te = ma wal = ge ots.  
 tal = lel, ar = mas = tu = se wõi = mu tun = nen te = malt ma.

# 42. Kewadele.

Südamest.

(Segafoor.)

Nicolai v. Wilh. Op. 56, Nr. 3.

(Mitäht pärit.)

*p* Tu = le ta = ga = fi, le = wa = de, pu = nu lil = le = deſt pär = gi, *f*

an = na lau = lu = ſid lin = nu = le, me = ſi = laſ = te = le kär = gi!

*f* Oh küll i = gaw on oo = da = ta, kui o = led ä = ra läi = nud ja! *p*

*f* ſi = = = na, *cresc.*  
 Tu = le, tae = wa = ne, tu = le, tae = wa = ne, tu = le, tae = wa = ne ſi = na,  
 Tu = = = = le, tu = le, tae = wa = ne ſi = na, *cresc.*

oh find, oh find i-hal-dan

*p* oh find i-hal-dan mi-na, *f* oh find i-hal-dan,  
oh find i-hal-dan

*p* oh find, *f* oh find i-hal-dan

mi = = = = na.

i-hal-dan mi-na.  
mi-na.  
mi-na.

mi = = = = na.

K. H. S.

### 43. Sarwa.

K. Ruut.

(Segatoor 6 häälega, wahetus naeste- ja meeste-hääles.)

Parajasti ruttu. (Nii järjest laulda, nagu salmide numbrid näitawad.)

*mf*

1. Näet-sin i-ga päew ma find, lei-gets lä-hets pea mul rind;  
6. Et wdits a-la-ti mu rind, ae-wa ar-mas-ta-da find,

*mf*



ei näeks i = al = gi ma find, wars-ti jah = tuts ni = nu rind!  
 peaks find har = wa nä = ge = ma, siis jaats ar = mu wä = ge-wa.

**Näestefoor (4 häälega).**

*mf*

2. Waa-tan ju sil = mi, kus tae = was end ku = jub, rin = nus hing  
 4. Kuu = len ju häält, mis nii kau = nis kui kan-nel, sü = da siis

*mf*

**Näestefoor (4 häälega.)**

*mf*

tund-mus = te õnd = su = jes u = jub. 3. Eht find en-nast  
 hüp = pab su he = = li = de jan = nel. 5. Mõlge maalib

*mf*

*cres - - - cen - -*

ma ei näe, end mu sil = mist ja ei läe: war = ju = pil = di-  
 mul-le find, ku = das kä = seb tuh-suv rind: näen, kuis ot = sib

do

na sind näen, ma sind näen, ku - hu i - al ma ka läen.  
 ju film mind, su film mind, ku - das ar - mus ker - fib rind.

E. Ruut.

## 44. Tütarlapse nutusaul.

Saksa rahwast. Tyrosli.  
 Ebn. J. Heim.

Saledatt.

(Segatsoor.)

1. E - ma ei sal - li mind, üks - gi ei ko - si mind, surm ka ei  
 2. Teised on pulmad tein'd, mind 'po - le lee - gi näin'd, kõik mi - nust  
 3. Müüd meestel on see wiis, et üks - si näewad siis, kui ra - ha

wõ - ta mind, oh kus ma jään, — — surm ka ei  
 möö - da läin'd, oh kus ma jään, — — kõik mi - nust  
 hu - nit ees, oh kus ma jään, — — kui ra - ha

wõ - ta mind, oh kus ma jään.  
 möö - da läin'd, oh kus ma jään.  
 hu - nit ees, oh kus ma jään.

Saksa - keelse salmiku põhjusel  
 J. W. Jannsen.

# Laulu ja mängu lehe

meestehoodid

aastal 1892 wälja antud.

---

Rõõku=jeadnud

Dr. S. A. Hermann.



Tartus.

Trükitud R. H. Hermann'i kulu- ja kirjadega.

1892.

## Juhataja laulude tähestiku järele.

|                                       | Nr. | Lht. |                                            | Nr. | Lht. |
|---------------------------------------|-----|------|--------------------------------------------|-----|------|
| Armuke, küll kahju sest . . . . .     | 26  | 35   | Mind võta oma armuga ja täita . . . . .    | 10  | 11   |
| Estimaa :; kes mind . . . . .         | 22  | 27   | Mis mulle jutustad, koldiku tuul . . . . . | 17  | 20   |
| Hallik teeb kõnet . . . . .           | 11  | 12   | Mu Jumal, kas siis muudetud . . . . .      | 23  | 31   |
| Hooneke, kallike. . . . .             | 27  | 36   | Neiud, neiukesed noorekesed. . . . .       | 19  | 23   |
| Jõsase auu! Sest ta on. . . . .       | 24  | 33   | Oh laje oma waimu. . . . .                 | 8   | 9    |
| Jõsane Jumal, kaitse ise . . . . .    | 9   | 10   | Oh lasteni, sõbrad, laulu . . . . .        | 25  | 34   |
| Jumalaga, kohaw laani. . . . .        | 20  | 24   | Ole rõõmus, taewas. . . . .                | 21  | 25   |
| Ju okstes wihišemas. . . . .          | 28  | 37   | Püha :; :; oleb Jõsane . . . . .           | 1   | 1    |
| Kui on ka süda walu täis. . . . .     | 3   | 3    | Rõõmuft sõna :; toodi meile. . . . .       | 6   | 6    |
| Kui põlew päike taewast . . . . .     | 14  | 17   | Suur olew ja ja tugew. . . . .             | 2   | 2    |
| Kui rändan rohurikkal ra'al . . . . . | 29  | 39   | Südamest jaadan ma . . . . .               | 16  | 19   |
| Kuu paistab heledasti . . . . .       | 5   | 5    | Traawi, traawi, hobune. . . . .            | 7   | 7    |
| Laenetamas nagu meri. . . . .         | 18  | 22   | Waat', wahid käiwad kesetööd. . . . .      | 12  | 14   |
| Lill õitseb siin metsas . . . . .     | 30  | 40   | Õrn neiuke, ja oled . . . . .              | 13  | 16   |
| Läki nüüd, ilus neiü. . . . .         | 4   | 4    | Üks nutu kahin käib. . . . .               | 15  | 18   |

## Juhataja laulude listu järele:

**Waimulikud laulud:** Kiitusjeks nr. 1, 2, 24. Palweks nr. 9, 10. Troostiks nr. 3. Sõulaks nr. 21. Nektipühiks nr. 8.

**Ilmalikud laulud:** Kewadel nr. 6. Sägijel nr. 15, 20. Öhtul nr. 28. Kodule nr. 17, 22. Rahtumisel nr. 28. Jaatijusest nr. 14. Wahil nr. 12. Laulule nr. 25. Tähenäpusest nr. 30. Rändamisel nr. 29. Neiudele nr. 19. Süda-meri nr. 18. Armaštuse laulud nr. 4, 5, 7, 11, 13, 16, 23, 26, 27.



# Laulu ja mängu leht.

## 1. Püha!

Pitakt.

(Meesteeoor.)

Franz Schubert.

*pp*

Pü - ha, pü - ha, pü - ha o - led Is - sand ja,

*pp*

Pü - ha, pü - ha, pü - ha on su ni - mi ta! Sa, kel

*ff*

al - gust 'po - le, waid kes i - ga - west' wa - lit-

*dim.* *pp*

sed, eks o - - le ü - le il - ma - deft.

*dim.* *pp*

## 2. Looftja palwe.

Kindkatt.

(Reestekoor.)

L. van Beethoven.

1. Suur o = led sa, ja tu = = gew on ju wä = gi,  
 2. Kui ai = tad sa, siis lõ = = peb waew ja mu = re,

1. Suur o = = led sa, ja tu = gew  
 2. Kui ai = = tad sa, siis lõ = peb

find ot = sib film, oh kõr = ge ar = mu = mä = gi, kust  
 kel o = saks find, ei i = ga = nes see su = re, ja

find ot = sib film, ja ar = mu = mä = gi,  
 kel o = saks find, ei see siin su = re,

a = bi  
 o = led

et saa = = me e = =  
 ja kõi = = ges hä = =

a = bi tu = leb mei = le = gi, et saa = = me  
 o = led ä = ra wõit = ma = ta, ja kõi = = ges

= = = = = Ius  
 = = = = = das

e = Ius e = da = fi.  
 hä = das ai = ta = ja.

R. M. S.

### 3. Kindel kroost.

(Reestefoor.)

Varajalt.

W. Petersen.

1. Kui on ka sü = da wa = lu täis, jää wait ja hir = mu =  
 2. Su uft on kindla põh = ja pääl, ei wan = gu e = ga

ta: See Is = sand ü = le pil = we = de küll jõu = ab ai = da = ta; ta  
 wao: Ta i = ja kä = si kait = seb kind, ei wä = si e = ga koo; ta

fi = nu mu = ret nä = gi ka, ei jä = ta ta kind a = bi = ta.  
 te = ab, mis sul tar = wi = lit, et wõit = sid ol = la õu = ne = lit.

Saksa keeles põhjusel R. M. S.

# 4. Lutsse.

(Meestefoor.)

Wana Hollandi rahwarwiis.

Melja häätele jbn. C. Kremser.

Sergest ning armjatt.

*pp*

1. Lä - fi niid, i - lus nei - u, eks ju tund, oo = tel  
2. Kui ju käib kand - lest kõ - la, lah = ti tee a = ten,

*pp*

pei - u, } oh tu - le ju kaa - si - tu! La la la la  
õ - la, }

1. Kuu ju sä - rab lä - bi  
2. Le - he = te - sed li = bis -

*ppp*

La la la la

la la la la la la

puu - de, lõ - bus = se sa tu - le uu = del } Oh tu - le ju kaa - si -  
ta - gu, mei - e hit - geb ar = mu saa - gu }



ku, oh tu - le ju kaa - si - ku!

Hollandi wana rahwalaulu järel R. M. S.

## 5. Armu hülg.

Parajalt.

(Meesteoor.)

Portugali rahwawiis.

Edn. Carl Munzinger.

*p* *cresc.*

1. Kuu pais-tab he - le - das = ti ja tä - hed jä - ra wäes: me  
 2. Oh nõi - dus wäära = ma = ta, nii õn - nis po - le jee, kui

*p* *cresc.*

kai - me wa - gu = las = ti ja rõõmsalt kä - si käes, ja  
 jee, kui mää - ra = ma = ta mul kaen - las ar - mu - te. Küll

ta = sa, na = gu waa = de, käib ii = le fõi = gi maa = de, teeb  
 li = gi = dalt ja kar = gelt mul pikk läeb sil = ma lau = gelt küll

priiks, mis si = dum'd jaa = = de, õö va = hu ma = gus wõim.  
 sin = na, kus nii au = = gelt mind oo = tab i = lu = ke.

Portugali rahwalaulu järel K. M. S.

## 6. Kewade sõnum.

Kergelt.

(Meestekoor).

G. Attenhofer.

*mf*

1. Rõõ = must sõ = na, rõõ = must sõ = na too = di mei = le ü = le  
 2. Ke = mad mei = le kuu = lu = ta = nud, et ju tu = leb ke = wa =

*p* *mf*

õö : pää = ju = ke = sed, lin = nu = ke = sed ä = ra tei = nud ke = na  
 de, mil kõit hal = jab, õit = seb, lau = lab, mil kõit ilm läeb i = lu =

*p* *mf*

*p* *mf* *f*

töö, pää-ju = ke = sed, lin = nu = ke = sed ä = ra tei = nud ke = na  
 le, mil kõik hal = jab, õit = seb, lau = lab, mil kõik ilm läeb i = lu =

*mf* *f*

*p* *dolce.* *dim.*

töö, ä = ra tei = nud ke = na töö.  
 le, mil kõik ilm läeb i = lu = le.

*p* *dolce.* *dim.*

20. Naakeknagel'i põhjusnõttel  
 K. M. S.

## 7. Kosjasõit.

(Meeskloor.)

Jõäike-Wenemaa rahwawiis.

|                       |                 |                       |             |
|-----------------------|-----------------|-----------------------|-------------|
| 1. Traawi, traawi,    | ho = bu = ne,   | ü = le wäl = ja       | len = da,   |
| 2. D = ru ta = lu     | tiit = re = ke, | noor ja nä = gus      | nei = u,    |
| 3. D = ru taat on     | ri = kas mees,  | Bee-ter 'po = le      | wae = ne :  |
| 4. Waa-ta ju = ba     | paistab = gi    | D = ru ta = lu        | sil = ma.   |
| 5. Tu = leb wäl-ja    | D = ru taat,    | ter = wi = tust tall' | too = me,   |
| 6. Kut = sub tuj-pa,  | lä = he = me,   | tu = ba soe ja        | wal = ge,   |
| 7. Söö-me, joo-me,    | rää-gi = me ;   | õtt ja nal = ja       | pal = ju,   |
| 8. Sel = les wa = hes | Bee-tri = ke    | jaa-nud ju = ba       | wal = mis : |

mei - e läh' - me kos - ja - le Soo - me me - re ran - da.  
 mei - e wend, me Beetri - ke täit - sa tub - li pei - u.  
 pä - ris - koht tal wal - la sees, puu - dub a = ga nae = ne.  
 Beet - rit wii - me lah - kes - ti ar - maš - tu = je il = ma.  
 rei - si - wii - na ma - gu = jat pu - de - li = test joo - me.  
 ei - del lah - ke sõ - na = ke, mõr - sjal pu - na pal - ge.  
 suit - su sek - ka la = se = me, suit - su = gi saab pal - ju.  
 üm - ber Mii - na jü - da = me wõr - gu = te = je pal - mis.

1—8. Trah, trah, trai, rai, rai, trah, trah, trai, rai, rai,

trai, rai, rai, rai, rai, rai, rai, trah, trah, trah, trah, trah, rai, rai.

J. Leidin.



# 8. Jumala waim.

Parajalt.

(Meestefoor.)

F. Schubert 1797—1828).

1. Oh la - se o - ma wai - mu, ja Is - sand, mei - le tul = = la,  
 et di - gest e - lust ai = mu me saa - me ü = le mul = la.  
 2. Meil' ar - mas - tu - se fil - mad ja u - su kõr - wad an = = na!  
 Ja kui ka hu - kas il - mad, meil' hin - ge loo - tuft kan = = na!  
 3. Kui ma su ar - mu sun - nil ei kõn - ni mu - re ra = = jal,  
 kui hommi - tu - sel tun - nil pean tõusma wiim - sel a = = jal:

Oh mur - ra kan - ged pae = lad, mis meid on sur - ma kõi - nud, ja  
 Kui tu - leb surm meid mat = ma, siis an = na jõu - du kan = da, ja  
 Las' pu - hu - da siis wai = mu, mis si - na wõid meil' an = da, ning

pääs - ta mei - e tae = lad sest it - kest, mis meid heit = nud.  
 pe = ab haud meid kat = ma, siis wõ - ta tu - ge an = da.  
 jaa - da tõu - sul ai = mu, et wõid meid tae - wa kan = da.

Julius Stuen'i järel R. A. S.

# 9. Palwe-laul.

Südamest, wähe pikkamisi.

(Meestefoor.)

K. A. Germau.

1891. VII. 18. Witehästi raudeel.

*p* *mf* *mf*

Is-sand Su-mal, Is-sand Su-mal, kait-je i-je hel-deš-ti—

*p* *mf*

meid *p* *mf*

kait-je hel-deš-ti meid, wõ-ta e-ne-je ar-mu hool-de, šaa-da

*mf* *p* *mf*

*f* *mf*

õn-niš-tust mei-le, tõm-ba meid õn-ueš e-ne-je pool-de, et ei

*f* *mf*

*mf*

šat-tu me pa-ša-du = = je nool-de! Wõ-ta, Is-sand Su-mal, meid—

*mf*

wõ - ta, Su - mal, meid kait - ta,      wõ - ta kait - ta      meid.

kait - ta,      ta,

## 10. P a l w e.

Starwalt.

(Meestefoor.)

L. v. Beethoven (1770—1827.)

*mf*

1. Wind wõ - ta o - ma ar - mu - ga ja täi - ta, oh ha - las - tu - se
2. Laf' o - mal teel mind käi - a rõõmjal mee - lel, mind o - ma õi - gust
3. Mu pal - we ol - gu mee - le pä - rast jul - le, mu Is - sand, kait - ja,

*mf*

i - ja ja! Mull' rõõ - nu o - ma ni - me pä - rast näi - ta, kes  
õ - pe - ta, et si - nu käst mul i - gal a - jal kee - lel, su  
juh - ti - ja! Wind kuu - led ja ja rut - tad ap - pi mul - le, mu

1. ja 2. salm 3. salm

rõo - mus = tad hää mee = le = ga.  
 fu = la = ne, mu Su = mal, ma.  
 hin - ge eest hooft kan = nad — — ja. Mu kaitse-ja, juh - ti.

*dim.* *p.*

ja, mu kaitse-ja, juh - ti = ja, mu hin - ge eest hooft kan = nad ja.

*dim.* *p.*

Ch. F. Beller'i järel K. M. Hermann.

## 11. T i i u.

Südametihut.

(Väestefoor.)

Dr. Fr. Sischer.

*p.*

1. Hal - lik teeb kõ - net ja lau = lu löök tuul, le = hed kõik  
 2. Hal - lik jääb soi = tu ja mõt = le = ma tuul, leh = te ei  
 3. Ma = ga, mu mar-ja = te, ma = gu = jat uud, puid sul-le

*p.*



leh = wi-mas lōh = na = wal puul, dīt = se = ma är = kab ka  
 leh = wi-mas ii = hel = gi puul, wa = gus-ti waatab ka  
 puis-ta-wad õil = me = te lumb. Wa = ga = ne rind sul ja

hal = jen-daw aas. Mīts ou nii rōdm = sad jīs lu = had ja  
 hal = jen-daw aas. Mīts ou nii wait = sed jīs lu = had ja  
 wa = ga fu meel, tu = me = dad tor = mid sul tundma = ta

laas? Dii = u, mu in = gel, mu tu = wi = ke, tall, il = mus kui  
 laas? Dii = u, mu in = gel, mu tu = wi = ke, tall, ma = gab, kui  
 weel; kõn = nid nüüd Ge = de = ni pal = mi = de all — hin = ga, mu

*p* *mf* *cresc.*

di = e = pung õu = na = puu all.  
 maaji = kas mar = ja = pun all.  
 in = gel, mu tu = wi = ke, tall!

Willi Andl.

# 12. Wahtide öö-marss.

(Meesteoor.)

Prantuse laul.

H. C. W. Gretry

(1741—1813.)

Marši taktis.

Seda laulu laulakse 3 korra, esiti *pp*, aegamööda lest kohal kuni *f*, siis jälle aegamööda nagu kustudes *pp*. See tähendab laugelt tulijate ja mööda minijate wahtide marssi.

Waat', wa - hid käi-wad ke - set ööb, seft marss, köit ko - ju, ot-sas tööb. Waat',

mar-sil wa - hid, lõ - pul naer, nüüd ko - ju säält, kus o - der, kaer! Köit

möö - da ju - ba i - lu, ja - kilt teeb kõi - gest häält.

Seft wa - hi - me - hed war - si - wad ja öö - seft lu - gu

la - se - wad, nüüd ko - ju tee - de päält! Mii wal - la - wa - nem

üt - les ju, kes sõ - na'p kuu - le, wal - la - tu! Nüüd ot - saš ju - ba

i - lu, eest ä - ra tee - de päält! Ü. t. K. M. S.

# 13. Õrn neiuks.

Wana Saksa madrigal.

Stamalt.

(Meestefoor.)

Hans Leo Hasler (1564—1612.)

*p*

1. Õrn nei - u = te, õrn nei - u = te ja o = led e = luks mul.
2. Sa õn = nets mull', ja õn = nets mull', jest mi = nu hiiud käib sul.
3. Su i = lu = dus, ju i = lu = dus on a = la = ti mu mee-
4. Sind i = gat = sen, sind i = gat = sen ma jü = da = mes ja tee-

*p*

*mf*

le, ja o = led e = luks mul = le, ja e = luks mul = le, ja o = led e = luks  
 le, jest mi = nu hiiud käib sul = le, mu hiiud käib sul = le, jest mi = nu hiiud käib  
 les, on a = la = ti mu mee = les, a = la = ti mee = les, on a = la = ti mul  
 les, ma jü = da = mes ja tee = les, jü = da = mes, tee = les, ma jü = da = mes ja

*mf*

1.-3. salm      4. salm  
*pp*      *pp*

mul = = = le.  
 sul = = = le.  
 mee = = = les.  
 tee = = = = les, ma jü = da = mes ja tee = = = = les.

*pp*

Saksa keelest R. M. S.

# 14. Gatsus.

(Meestefoor.)

R. A. Hermann.

1892. VII, 26.

Parajalt.

*p*

Kui põ - lew päi - te tae - wast wa - ob, ta wiim - ne kuld - ne kii - re

*p*

*mf*

ka - ob, kui hel - lalt hiil - gab e - ha helf ja roo - ji - li - ne

*mf*

*mf* *p* *mf*

tae - wa telk : käib i - gat - sus nii õr - na - te kui lil - = le -

*mf* *p* *mf*

*ff* *f*

leht mu sü - da - me : Sääl, jääl üks i - me - i - lus maa, üks

*ff* *f*

Oh saak-sin ma, oh saak-sin ta

i = me = i = lus maa, oh saak = = sin ma ta

pin = na = le, oh saak = sin ma ta pin = = = na = le!

(Särgmine laul nr. 15 võib ka kõhe selle laulu järel laulnud olla.)

Elise Ann.

### 15. S ü g i s e.

(Näestekoor.)

R. N. Hermann.

1892. VIII. 5.

Wifalt.

Üks nu - tu ka - hin käib ü - le maa, ja kuu - led se - da ka taht-ma-

ta : Küll rut-tu len - das meilt ke - wa - de! Ei sind me näi-nud, ju sü - gi-

se, ei sind me näi-nud ju sü-gi-se. Anna Saaba.

## 16. Armsamale.

Õhhamisi.

(Meestekoor.)

Sici rahwawiis.

1. Sü-da-mest jaa-dan ma, oh ma-guõ arm! ter-wist sull' tuu-le-ga,  
 2. S-gaw on e-la-da, oh ma-guõ arm! mul il-ma si-nu-ta,  
 3. Mitmed küll tahtsid mind, oh ma-guõ arm! trauks jul-le jäi mu rind,

oh ma-guõ arm! o-len ju mõ-ned ööd u-ne-ta wal-wa-nud,  
 oh ma-guõ arm! kui sa küll ai-maht-sid, len-des siis tu-let-sid,  
 oh ma-guõ arm! üt-sin-da jul-le ma ta-han ju e-la-da,

it-ta sind mõ-tel-nud, oh ma-guõ arm!  
 mu-res mind trööstik-sid, oh ma-guõ arm!  
 ar-mas-tust pü-hen-da, oh ma-guõ arm!

# 17. Mis mulle jutustad, koidiku tuul?

Parajalt.

(Meestefoor.)

Miina Hermann.

1. Mis mul-le ju-tus-tad, koi-bi-ku tuul?      Ges-ti-maalt tu-len,  
 2. Pil-we-ke, kal-li-ke, ku-hu ja reijid?      Ges-ti-maad ü-le  
 3. Wii-bi, lind, ä-ra nii ru-ta-tes jõua!      Ges-ti-maal' tii-wad  
 4. Ges-ti-maa tü-tar, mis wii-bin ma siis?      Len-na-ke, päe-wad,

wä-fi-nud o-len,      kõi-ku-sin ko-du-maa      lat-wa-be leh-tes,  
 rän-dab mu sü-le,      ka-ras-tab põl-du ja      pee-nart ja met-sa,  
 ko-ju mind wii-wad!      Ges-ti-maa õits-wa-te      õil-me-te wa-hel  
 mi-da weel jää-wad      pii-reks mull' ko-du-maa      kal-las-te et-te

*rit.*      *p* *Largo.*  
 ke-wa-de eh-tes,      hiil-ga-wad wai-nud ja      wäl-jad ja aas,      lil-le-ke  
 kõi-mi-nu ot-sa      waa-tab kui tae-wa-se      hal-li-ka pool',      ol-gu ka  
 armsam mul a-hel;      röö-mu ja lei-na laul,      ko-du-maa wiis!      Ges-ti-maa  
 jõu-a oh kät-te,      jõu-a, sa i-gat-sew,      õn-nes-taw tund!      Päewa ja

*rit.*      *p* *Largo.*



maas. Tammed ja ta = se ja lõh-mu = se õi = ed o = lid mull' õr = naš-ti  
 hool, wait-ne ja ta = ja = ne tiis-gi mu wä-gi, sil-mad kõit rah-wa = le  
 hiis war-jas mu pe = sal = se, sää! ta = han jur-ra! Ko-du-maa kul-la = ne  
 und tü = si = tan : „Mälal mind wii-te ta pin-da? Soo-tu = se he = lin, kas

õh = ka = wad kõi = ed, nä = gin need män-gi = wat ke = wa = de = ga. Mis  
 röö-mu seks te = gi, ra = hul on Maarja maa pii = ha = ne pind. Mis  
 kõ = lin ei murra! Surma = ni tä = nan ma lau-lu = de = ga! Mis  
 pe = tab ta rin-da? Mäl-lal sind te = re = tan, lau-lu = de rand!" Ei

kae = bad ja, Ges = ti = maa tü = tar = de he = li = jew huul ?  
 ju = rub sind, Ges = ti = maa tü = tar, et nu = tul ju film ?  
 wii = bid ja, Ges = ti = maa tü = tar, oh rut = ta ka ja ?  
 was = tuft ann' d õ = hu, ei pil = we, ei lin = nuf' se wiis.

E. Kotkula.

# 18. Glu merel.

S. Kierulf.

Elawalt ja rõhuga.

(Meestefoor.)

Korra wiis.

*f* *mf*

1. Lae - ne - ta - mas na - gu me - ri on mu sü - da sees, na - gu tu - lel  
 2. Pil - wed käi - wad, me - ri ka - hab, ma - ru möl - la - mas, e - lu lae - wa

*f* *mf*

*mf*

see = mas    ki - hab i - hus    we - ri:    E - lu ra - da  
 lae = ne    ta - kis - ta - da    ta - hab:    Du - ne an - nab,

E - lu ra - da  
 Du - ne an - nab,

*mf* E - lu ra - da  
 Du - ne an - nab,

*f* *p*

1. kord *p*

fin - ni - ta - da    piü - an mõt - lel mees,    kõr - ge  
 kä - tel kan - nab    Su - mal juh - ti - mas:

fin - ni - ta - da  
 kä - tel kan - nab

*f* *p*

fin - ni - ta - da    piü - an  
 kä - tel kan - nab    Su - mal

1. forb

2. forb

*ff*

*ff*

S. M. S.

siht mul ees.

Iaew ju ja - - da - mas.

## 19. Soom neiudese.

Parajalt.

(Meestefoor.)

Setu wiis.

Seadnud S. M. S.

*üütr. p*

*p Koor.*

1. Nei-ud, nei-u = ke = jed noo-re = ke = jed, nei-ud, nei-u = ke = jed  
 2. I = lu, i = lu meel teil i = hal = da = gu, i = lu, i = lu meel teil  
 3. Suusta, juusta tul = gu sõb-ra = sõ = nu, juusta, juusta tul = gu  
 4. Sü = da, jü = da ol = gu il = ma jüü-ta, jü = da, jü = da ol = gu

*p*

*mf üütr.*

*mf Koor.*

noo = re = ke = jed, kul-da, kul = da = kul = mu kau-ni = ke = jed, kul = da,  
 i = hal = da = gu, kau-ni, kau-ni = dus = ta kas-wa = ta = gu, kau-ni,  
 sõb = ra = sõ = nu, mee-le, mee-le mõ = te = tes = ta mõ-nu, mee-le,  
 il = ma jüü-ta, meel ka, meel ka il = ma pa = ha püü-ta, meel ka,

*mf*

*ürit.*

kul - da = kul = mu kau - ni = ke = sed, kuul - ge, kuul - ge mi = nu kō = ne -  
 kau - ni = duš = ta kas = wa = ta = gu, arm - jušt, arm - jušt sü = da sü = ti -  
 mee - le mõ = te = tes = ta mõ = nu, põu - e, põu - e põh = jast kul - da -  
 meel ka il = ma pa = ha püü - ta, põu - e, põu - e pu = haš puu - tu -

**ff** *Koor.*

kō = mu, kuul - ge, kuul - ge mi = nu kō = ne = kō = mu !  
 ta = gu, arm - jušt, arm - jušt sü = da sü = ti = ta = gu !  
 puh - tušt, põu - e, põu - e põh = jast kul - da = puh - tušt !  
 ma - ta, põu - e, põu - e pu = haš puutu = ma - ta.

S. M. S.  
Rahwa sõnade põhjusel.

## 20. Ööpiku surm.

Miina Hermann.

Wäga parajalt.

(kõlme mehe eht naise häältega.)

*mf*

|                       |              |            |             |
|-----------------------|--------------|------------|-------------|
| 1. Su - ma - la - ga, | ko - harw    | taa - ni,  | Su - ma -   |
| 2. Oh küll o - li     | i - lus      | laul - da, | õi - e -    |
| 3. U - ga torm ei     | jal - lin' d | lau - lu,  | te - gi     |
| 4. Su - ma - la - ga, | pil - ta -   | mi - ji    | wait - je - |

*f*

|                         |                    |           |               |
|-------------------------|--------------------|-----------|---------------|
| la - ga, i - lus ilm,   | Su - ma - la - ga, | lah - tet | lau - lud,    |
| ae - ga kuu - lu - ta,  | lei - na õn - nes  | lau - lu  | sis - je      |
| hai - get mi - nu - le, | hai - get te - ha  | on        | ju - ter - ge |
| maks jääb mi - nu rind, | Su - ma - la - ga, | toi - du  | pu - na,      |

*mf*

|                     |                |       |
|---------------------|----------------|-------|
| laul - ja rind on   | warš - ti      | külm. |
| i - se ä - ra       | ju - la - da.  |       |
| wae - sel' lau - lu | lin - nu - le. |       |
| suud mull' an - des | jaa - dab      | mind. |

Anna Saawa.

# 21. Jõulu rõõm.

R. A. Hermann.

1892. X. 13.

Rõõmfasti.

(Meestefoor jõuluts.)

*f*

D - le rõõ - mus, tae-was! Maa-piir, hõis-ka! J - ni-

*mf*

J - ni-me-sed, laul - gent tä = nu ka! Wa-bad krist - la-  
me-sed, laul-gem

*f*

sed, oh too-gem tä = nu o = = = = re = li ja kel = = = =  
o = re = li ja kel-

*mf*

la hää - le - ga! Rõõ = mu kost = ku  
Rõõ = mu kost = ku mä = ge-

*p*

mä = ge = delt meil' ma-ha, kün = kad ol = gu tä = nu = al = ta = rid.  
 delt meil' ma-ha,

*pff*

mä = ge-delt meil' ma-ha,

*mf*

Le = pi = ta = jaks tul-gu tae = = = wa ra = hu, kui meil

*mf*

Le = pi = = ta = jaks tul-gu tae = wa ra = hu

*f*

kur-jad wae-nu küll = wa = sid. Õn = neks meil', see

*f*

Õn = neks meil', see

a = hel on nüüd kat-ten'd, mis meil' wai-mu-prii = uft wan-gis = tan'd,

*mf* õn = neks meil', et Je = sus Kris = tus sün-din'd, te = ma

*mf*

*mf* riit meil' wa = ba = duft on ann'd. Dr. Fr. Kreuzwald.

## 22. Kaugelt koju tulles.

Sõuuga ja parajalt ruttu.

(Meestekoor.)

Mina Hermann.

*f* 1. Ges = ti = maa, Ges = ti = maa, kes mind võtnud ü = les kas = wa = ta',  
4. Ges = ti = maa, Ges = ti = maa, jäl = le nüüd ju pii = ri nä = gin ma,

*mf*

*f* Ges = ti = maa, Ges = ti = maa, kes mind võtnud ü = les kas = wa = ta'! Ges = ti  
Ges = ti = maa, Ges = ti = maa, jäl = le nüüd ju pii = ri nä = gin ma! Ja kui

*mf*

leib, Ges-ti leib mul üt - si ma - gus mait - sed, Ges - ti piir mind  
nut-, ja kui nut-tes juud su mul-lal an - nan, kõr = ges = je kää

it - ka kind-last' kait - sed, tä - nu i - sa - le, tä - nu i - sa - le, et  
tae-wa poo-le tõs - tan: „Ei juft i - al ma, ei juft i - al e - nam

te - re - ta' wõin sind jäl - le, kal - lis i - sa - maa! 2. Ges-ti - maa,  
lah - ku ma, ko - du - maa, mu pii - ha Ges-ti - maa!"

*Bitemalt.*  
*Fine. p*

Ges - ti - maa, ei su häält wõin'd i - al u - nus - ta', wõõ - raid



ei Wa = = ne = mui = se

lau = li = koid ma kuul = sin pal = ju, ei Wa = ne = mui = se las = te kand = le

Pikalt ja sulalt.

lau = lu kee = gi tund = nud, sääl siis hüüdsin ma : „Ko = ju jäl = le, ko = ju

jäl = le, ko = ju jäl = le ta = han rän = na = ta, mi = nu ar = mu war = jab ko = du =

Rutemalt.

maa !" 3. Ces = ti = maa, Ces = ti = maa, si = det nad mull te = gid fii = di = ga,

*mf* *f*

fi = det nad null te = gib    sii = di = ga :    „Lau = la,    lau = = la,

*p*

lau = la,“ mee = li = tas mind    wõõ-ras nei = u,    „lau = la,    lau = la,

*mf* *p*

lau = la,“ mee = li = tas mind    wõõ-ras nei = u.    Ja

Ja ma laul-sin,

ja ma laul-sin,    ja ma laul-sin :

*rit.* *mf*

ma                    laul = = = sin :    „Ees = ti pruut ja Ees = ti

pei - u, Ges - ti pruut ja pei = = u, neid ma ük - si, neid ma ük - si,



neid ma ük - si ta - han ü - len - da! Mi - nu ar - mu war - jab ko - du - maa!"

*Da capo al fine.*

L. Koidula.

### 23. Mu Jumal, kas siis muudetud?

Paralt aegamööda.

(Meestefoor.)

Mtina Hermann.

*p*  
Mu Ju - mal! Mu Ju - mal, kas siis muu - de - tud sai ei - la kõik maa -

*p*

ilm! Kõik on kui ä - ra se - le - t'ud, mis i - al näeb mu film. Sa

*mf*

*mf*

*cresc.* *rit.* *a tempo.*

tu - hat kor - da õnd - sam weel mu põh - juw põu - e on, mind kau - nab na - gu

*rit.* *cresc.* *a tempo.*

*mf* *p* *mf*

tii - wa - del üks ii - le - ilm - lik õnn. Ta ar - mas - tab mind, ta

*mf* *p* *mf*

*f* *marc. rit.*

ar - mas - tab mind! Ta ar - mas - tab mind. Müüd e - lul on hind!

*f* *marc. rit.*

Anna Saawa. II. lk. 87.



# 24. Riituse laul.

Bühakult.

(Meestefoor.)

G. Fr. Gähler. Op. 28.

1. Is - ja - le auu! Jah, Is - ja - le auu, jst ta on hel - de ja  
 2. Te - ma on riik, jah te - ma on riik ja vä - gi, tar - kus ja

te - ma hel - dus kes - tab i - ga = west'. Tä - nu ka tall', jah,  
 rammu üt - si te - ma o - ma = dus. Ei o - le teist, jah,

tä - nu ka tall' oh an - na, sü - da, ja ä - ra u - nus -  
 ei o - le teist, kell' mõi - me laulda, kes kuu - leb mei - e

ta, mis ta tein'd hääd.  
 rõõm - sat kui - du = häält.

Kerrossee järelle R. M. S.

# 25. Lauluse!

Mõnusalt.

(Meestevoor.)

Louis Köhler.

*f* *mf*

Oh las-tem, sõb = rad, lau = lu ja i = lu = he = li-

*p* *f* *mf*

maid, siis lä = heb meel meil rõõm = tats ja lah = = tats

*f*

je = da = maid, siis põ = leb leel meis lõ = gi = nal ja teeb, et jõe meil hin-ge

*p* *mf cresc.* *f* *p*

... all, ja wai-mus-tu = se tu = li, ja wai-mus-tu = se tu = li meil

*p* *mf cresc.* *f* *p*

mõ - ju - saks teeb meelt, meil mõ - ju - saks teeb meelt, ta pai - ju - tab me'

rin - da, teeb kal - = liks kõ - laks keelt.

K. M. S.

## 26. Jahkumine.

(Reeksteoor.)

Gustav Döttger.

*p*

1. Ur - mu - ke, küll kah - ju feht, et niüid lah - kun mi - na,  
 2. Si - ni - lill, mis mee - les peab, õit - seb hin - ges mi - nul,

*p*

*f* *mf*

et ma lä - hen mõõrji - le, kus ei sind ma i - al näe, kus mur'ft kau - gel fi - na.  
 kun - le, kuis jee üt - leb ka: ä - ra sa mind u - nus - ta, truudust meelel fi - nul.

*mf*

Kardelēben'i järel K. M. S.

# 27. Hooneke.

Ornalt.

(Meestefoor.)

G. Esfer. (1818—1872.)

*pp*

1. Hoo = ne = ke, kal = li = ke, waa-tad tae = wa tel = gis = fe.  
 2. Hoo = ne = ke, kal = li = ke, kaartel\*) ou ta kambri = ke,

*pp*

*dolce cresc.*

De = ad ka, mis si = nu wi = = = = = lus      pei = dus on, nii  
 kus ta walwab il = ma wae = = = = = was,      jü = da = mes tal

*p*

*dolce cresc.*

pei = dus, on nii  
 jü = da = mes tal

on,      nii      noor      ja      i = lus?      ði = = ra  
 = = = mes      tal      hin = = gab      tae = was,      af = = nal

*cresc.*

noor ja i = lus,      pei = dus on nii      noor ja i = lus?      ði = ra la = fe  
 hin = gab tae = was,      jü = da = mes tal      hin = gab tae = was,      af = nal lðh = nab

on,      nii      noor      ja      i = lus?      ði = = ra  
 mes      tal      hin = = gab      tae = was,      af = = nal

noor ja i = lus,      pei = dus on nii      noor ja i = lus?      ði = ra la = fe  
 hin = gab tae = was,      jü = da = mes tal      hin = gab tae = was,      af = nal lðh = nab

\*) Näästa alusel.



la = = se, hoo = = ne = te,  
 lõh = = nab lil = = le = te.

*cresc.*

hoo-ne = te, ä - ra la - je, hoo-ne = te, kal - li = te, kau - ni = te,  
 lil - le = te, aĩ-nal lõhnab lil - le = te. Hoo-ne = te, kal - li = te,

la = = se hoo = = ne = te,  
 lõh = = nab lil = = le = te.

*cresc.*

hoo - ne = te, ä - ra la - je hoo-ne = te,  
 lil - le = te, aĩ-nal lõhnab lil - le = te.

*poco ritard.*

wa - rast siis - je war - gi = le!  
 ka-taís mind su kamb - ri = te!

Mangu Eiid.

*poco ritard.*

## 28. Soom laul.

Parajalt, südamest.

(Meesteoor.)

A. Conradi.

*p*

1. Su ots - tes wi = hi = je = mas on wait-ne õh - tu õh, mind  
 2. Sind ar - mas-tan ma hel = lalt küll nüüd ning a - la - ti, su  
 3. Sa kui ja kõn - nil rän - dad siis lä - bi maa ja wee, ei

*p*

*piu stringendo*

ma - ha ta - had jät - ta, me wa - hel töu - seks lõht :  
 pi - jar til - gub kur - walt, ei as - ja o - le - gi : } 1-3. jää mi - nu -  
 ar - mu si - na lei - a, mis mi - nu jar - na = ne : }  
 jää mi - nu - le —

*fiin la = he =*

le, jää mi - nu - le, ei meel di maa - ilm si - nu - le, *cres* fiin la = = he -  
 — , jää mi - nu - le — ,  
 jää mi - nu - le, ei meel = di

dam, fiin ma = he = dam,

cen - - - do  
 dam, fiin ma = = he = dam, ja ilm, ja ilm fiin kõi = ge i = lu = sam.

E. A. Paul'i järel E. M. S.

# 29. Rändamise kasu.

Barajaсти.

(Meestefoor.)

K. Ruut.

1. Kui rändan ro-hu-rif-kal ra'al, kess õi-si ke-wa-  
2. Ja tal-wel lu-me la-ge-dal, kui ilm on hõ-be-

de-sel a'al, siis mul-jaw mu-re huf-kub, kae-laft  
hiil-ga-wal, on lõ-bus jaa-nis jõi-ta, wa-lu

ku-kub, kur-naw kurb-tus kaob; rõõm ra-hu rin-da rut-tab,  
wõi-ta ter-wist te-ri-tab; waim wir-gub, wärskets, wir-gaks

kaob, kõi pa-ha pel-gu paob, ja maob!  
jaab, waat' se-da reis mul ja'ab, mul ja'ab!

K. Ruut.

# 30. Lill, silm, laul.

Rehmett.

(Meestevoor.)

G. Süntr.

1. Lill õit - seb siis met - sas nii ma - gu - fast' jää, kui on väl - gud ju  
 2. Silm i - lu - sam siis on, kui nae - ra - tab ta, kui ta ää - rel weel  
 3. Laul kõ - la - wam lü - gu - tab sü - dant sul siis, kui on pü - ha - ses

möö - da ja äi - te - se hää, kui päi - te - sest õi - e sees til - ga - te  
 nä - ed ka pi - ja - ra ja, kui len - nul sind ar - nul on ta - ba - mud  
 he - lis ka wa - lu - de wiis, kui ta - sa ja wä - ri - ual hel - jub ta

teeb ja hin - ge - le i - lu ja ra - hu - gi teeb.  
 pilt, mis hül - gaw ja jä - raw ning ru - tu - ne, wilk.  
 hää, kui wõi - dust on laulmas ta mä - ge - de pääl.

Fr. Oser'i järele R. M. S.



# Moodi = õpetus.

Kirjutanud

Dr. A. A. Hermann.

(Päulu ja mängu lehe erakäsi.)

Carlus.

Trükitud R. A. Hermann'i lulu- ja kirjadega.  
1892.

# Sisu.

---

|                                                                   |            |
|-------------------------------------------------------------------|------------|
| 1. Muusikast ülevõtte. . . . .                                    | § 1—3.     |
| 2. Helide vallaft . . . . .                                       | § 4—10.    |
| 3. Helide kirjast ehk nootideft . . . . .                         | § 11—13.   |
| 4. Wõtmeteft . . . . .                                            | § 14—19.   |
| 5. Rõrgendamise, alaudamise ja lahtitegemise määrgist. . . . .    | § 20—26.   |
| 6. Helide maksuuseft . . . . .                                    | § 27—34.   |
| 7. Paussidest ehk waitolemise määrgidest . . . . .                | § 35—37.   |
| 8. Täpiist ehk punktist noodi ehk pausi kõrwal ja wibuft. . . . . | § 38—42.   |
| 9. Kolmikuteft ja sarnastest nootide teisendustest . . . . .      | § 43—48.   |
| 10. Kirgitustest nootide kirjutamisel . . . . .                   | § 49—58.   |
| 11. Helisugudeft ja helitõugudeft . . . . .                       | § 59—99.   |
| 12. Helitõugude suguluseft . . . . .                              | § 100—102. |
| 13. Helide astmetest ja wahedest. . . . .                         | § 103—110. |
| 14. Taktist . . . . .                                             | § 111—121. |
| 15. Tempo ehk ajamõõt . . . . .                                   | § 122—125. |
| 16. Syntopid ehk suruhelid . . . . .                              | § 126—128. |
| 17. Heli-ehetest . . . . .                                        | § 129—142. |



# Muudi-õpetus.

## 1. Muusikast üleüldse.

§ 1. Muusik on mõim iluhelide läbi kõrva kaunistada ja kõlistada, südant fütitada ja lõbustada, mõistust meelepäralisele tegevusele panna ja luuleväge üle ilma maeva paremasse taevalikumasse oletusse tõsta. — Muusikal on kaks osa 1) laul ja 2) mäng. Laul sünnib inimese häälega, mäng riistadega ehk pillidega. Muusik sünnib kõma ja kõla läbi. Kõlast sünnivad helid ehk toonid ja hääled. Kõige laulu ja mängu põhjus on siis kõla, heli, hää, mis selle läbi sünnib, et inimese häälepaelad ja keelekida või ka mänguriistade heli-keel õhu liikuma ehk laenetama panewad. Õhu lained puuduvad kõrwade kuulmesse, mis heli ajusse ja hingesse wiivad.

§ 2. Kõige laulu ja mängu ülestirjutamisets ei ole õieti rohkem helisid ehk toonisid waja kui 7, mille wahel weel 5 poolheli ehk pooltooni on. Kõigil lauludel ja mängutükkidel ei ole rohkem helisid kui need 12, mis üks teise järele lauldud või mängitud kõik poolhelid on. Esimesed 7 heli on pää-helid, kuna teised 5 heli wahel-helid on. Kõik muusik, see on laul ja mäng, tekitab ja sünnib neist 12 helist muutmise ja teisendamise teel selle läbi, et neid 7 heli mitmesugusesse oletusse seatakse ja tarwilisel puhul 5 poolheli wahele pandakse.

§ 3. Kõma ja kõla tekkivad, nagu üteldud, õhu liikumise ja laenetamise mõimul, kuna laenetamine ise muud ei ole kui wärisemine ehk wõbisemine, millesse kida või keel õhu on pannud. Kõmast ja kõlast sünnib heli ja hää. Kui mitu heli ühe korraga kõlawad, siis hüütakse jeda kokkukõla, wõõra sõnaga harmonia. Kui üks ainus heli mitme teisega ühte heliseb, siis hüütakse jeda kokkuheli, wõõra sõnaga akkord. Kui hulk helisid iluasti ja korrapäraselt üks teise järele seatud helisewad, siis hüütakse jeda wiisiks, wõõra sõnaga melodia. Helide mitmesugune maksimus, see on pikkus ja lühedus, nimetatakse sõnaga rhytmus, nende pikkuse ja lüheduse pidamine on taht.

## 2. Helide wallast.

§ 4. Helide wall on korra pärast seatud toonid ehk toonide system. See tekitab selle läbi, et 7 pää-heli ja 5 wahel-heli järjestikku pandakse, mis läbi heliredel sünnib. Helid ise on madalad, keskmised ja kõrged. Kui nimetatud 7 pää-heli ja 5 wahel-heli on madalamal üks kord läbilauldud ehk läbimängitud, siis tulewad needsamad helid keskmisel ja kõrgemal astmel teist, kolmandat, neljandat ja mitmendat korda uuesti. Sellel kombel sünnivad umbes sada madalamat, keskmist ja kõrgemat heli, mis heliwalla väljateewad.

§ 5. Iga heli tarwis on inimese häälel ja mänguriistadel isekõla olemas. Iga heli on, et teda aratunda, nimi antud. Seitsemel pää-helil on järgmised tähed nimepets: c, d, e, f, g, a, h. Italia keeles tarwitatakse nende 7 heli nimepets ükfitud silbid ehk hüüud: do, re, mi, fa, sol, la, si. Need nimed on sellel, kes nootisid hoolega ja täiesti tundma tahab saada, päha õppida — kõige parem klaveri või orelil neid katsudes.

§ 6. Tunneb õppija klaveri mõi orelil püäl need 7 heli, siis on temal nendewahesid suure hoolega tähele panna, muudu on muusika õppimine koguni puudulik. Helide wahed eht wõõra keeli nimega intervallid on siis wäga tähtsad. Aga mis on siis helide wahedest õppida? Helide wahedest on seda õppida, et muist helidel täis-heli eht täis-toon ja muist helidel pool-heli eht pool-tooni wahet on; nõnda on c ja d (do ja re) wahel täis-heli wahet; d ja e (re ja mi) wahel on jälle täis-heli wahet; aga e ja f (mi ja fa) wahel on pool-heli wahet; f ja g (fa ja sol) wahel on jälle täis-heli wahet; g ja a (sol ja la) wahel miisamati täis-heli wahet; a ja h (la ja si) wahel ka täis-heli wahet; aga h ja järgmise c wahel on jälle pool-heli wahet. Nõnda näeme siis, et 7 püä-heli wahel 5 täis-heli (c ja d, d ja e, f ja g, g ja a, a ja h wahel) ja 2 pool-heli (e ja f, h ja uue c wahel) on. Need wahed täis-helidest ja pool-helidest on arwõppida ja unustamata meeles pidada.

§ 7. Wiis pool-heli eht pool-tooni, mis seitseme püä-heli wahele, püäle enne nimetatud kahe pool-heli, tulewad panna, jünniwad kahel wiisil ja on neil selle päraht igaihel ka kahetordne nimi. Ült ülemales minnes pandakse ühele helile, kui taht käes olewa ja järgmise heli wahele pool-heli peab tekkima, **rist** (†) ette ja silp -is tähe nime külge; nõnda on siis pool-heli nimi c (ja d) wahel cis, d (ja e) wahel dis, f (ja g) wahel fis, g (ja a) wahel gis, a (ja h) wahel ais, ja selle järele on 5 pool-heli nimes, üles-poolle minnes: cis, dis, fis, gis, ais; e ja f ning h ja järgmise c wahel on juba isegi pool-heli, selle päraht ei ole siin isearalist märki ega heli tarwis, aga kui siisgi helide käigu päraht mõni tord rist e ja h ees seisab ja neile helidele eis ja his nimeks annab, siis ei ole need helid (eis ja his) muud midagi kui f ja c. Ülemalet alla minnes pandakse ühele helile, kui taht käes olewa ja järgmise heli wahele pool-heli peab tekkima, **be** (b) ette ja silp -es tähe nime külge; nõnda on siis pool-heli nimi h (ja a) wahel dieti hes, mille asemel aga lühemini tähte b tarwitatakse, pool-heli nimi a (ja g) wahel dieti aes, mille asemel aga lühemini as tarwitatakse, pool-heli nimi g (ja f) wahel ges, e (ja d) wahel e-es eht lühemini es, d (ja c) wahel des, ja nõnda on siis 5 pool-heli nimes alla-poolle minnes b, as, ges, es, des; c (ja h) ning f (ja e) wahel on isegi pool-heli, selle päraht ei ole siin isearalist märki ega heli tarwis, aga kui siisgi helide käigu päraht mõni tord be c ja f ees seisab ja neile helidele ces ja fes nimeks annab, siis ei ole need helid (ces ja fes) muud midagi kui h ja e. — Nistidega ja be-dega pool-helidid kõrwu pannes näeme, et cis ja des, dis ja es, fis ja ges, gis ja as, ais ja b klaveri mõi orelil püäl just ühed helid on ja nendesamade klahwidega mängitakse.

§ 8. Kõige paremini on wõimalik helidest aru saada klaveri klahwidel, sest klaveril on kõigi mänguriistade seast kõige rohkem helidid sees, nõnda siis ka kõige rohkem klahwidid, ja orelil klahwid on kestmine pool osa klaveri klahwidest. Sgal klaveri klahwil on ise-heli, kui tema püäle kõrnega löödakse. Klaveri ja orelil klahwidel on just needsamad nimes, mis helidel eht toonidel on, nõnda siis c, d, e, f, g, a, h, eht Italia keeli do, re, mi, fa, sol, la, si; ja pool-helidel: cis, dis, fis, gis, ais; — b, as, ges, es, des.

§ 9. Klaveri klahwid on kahesugused: 1) alumised klahwid ja 2) ülemissed klahwid. — Alumised pitad klahwid on täis-helid: c, d, e, f, g, a, h eht do, re, mi, fa, sol, la, si; ülemissed lühikesed klahwid, mida ikka esiti 2 ja siis 3 kõrwu, on pool-helid rist ette: cis, dis ja siis fis, gis, ais, eht be ette: des, es ja siis ges, as, b. — Alumised klahwid on üksnes ülemiste läbi tunda. Kui pahemalt käelt paremale rida mööda läheme, siis on pahemat kätt kahte ülemissi klahwi seisew alumine klahw e eht do, järgmine kahe ülemissi klahwi wahel seisew alumine klahw



d ehk re, järgmine paremat kätt kahte ülemat klahwi seisew alumine klahw e ehk mi, jälle järgmine pahemat kätt kolme ülemat klahwi seisew alumine klahw f ehk fa, järgmine g ehk sol, jälle järgmine a ehk la, ja wiimne paremat kätt kolme ülemat klahwi seisew alumine klahw h ehk si.

§ 10. Et 7 alumise ja 5 ülemise klahwiga mitte kõik helid ehk toonid nõnda siis ka kõik klahwid otjas ei ole, sest mänguriistadel nii kui ka inimese kõril on on hoopis rohkem helisid, siis tulewad pääle nende weel palju teisi helisid ja klahwisid, mis ikka jälle neidsamu nimesid kannawad, see on, kui c, d, e, f, g, a, h otjas on, siis tulewad jälle teised c, d, e, f, g, a, h, siis needsamad kolmandat ja neljandat, wiierendat, kuierendat ja seitsmendat korda. Nõnda kannab siis iga kaheksas heli jälle uuesti sedasama nime, mis 8 heli alamal helisew toon oli kandnud, ja seda üle 8 heli käiwat ulatust hüütakse oktaab; nii on siis ühest e-st järgmise c-ni üks oktaab, ühest d-st järgmise d-ni jälle oktaab j. n. e. Sellel kombel sünniwad klaweril umbes 7 oktaavi. Et neid oktaawisid ühte teijest aratunda, siis antakse neile igatihele isenimi, kõige alumine oktaab on kontra-oktaab: c, d, e, f, g, a, h; järgmine on suur oktaab: c, d, e, f, g, a, h; jälle järgmine wäike oktaab: c, d, e, f, g, a, h; siis tuleb keskmise oktaab ehk ühekriipsuline oktaab: c, d, e, f, g, a, h; siis tuleb kõrge oktaab ehk kahekriipsuline oktaab: c, d, e, f, g, a, h; siis tuleb hele oktaab ehk kolmekriipsuline oktaab: c, d, e, f, g, a, h; wiimaks tuleb peenike oktaab ehk neljakriipsuline oktaab, mis enamasti enam täielik ei ole, waid: c, d, e, f, g, a. — Kõigil klaweritel ei ole täit kontra-oktaavi, waid kõigest f, g, a, h, kuna teistel täiematel klaweritel pahemat kätt kontra-oktaavi weel kaits all-kontra-heli on: a, h. — Paneme klaweri klahwid siia alla pilki üles:



III. Kontra-oktaab. Suur oktaab. Väike oktaab. Kesl oktaab. Kõrge oktaab. Hele oktaab. Peenike oktaab.  
kontra helid.

### 3. Helide kirjast ehk nootidest.

§ 11. Kõik helid kirjutatakse nootide abil paberisõse. Noodid on siis helide kohta sedasama, mis tähed sõnade kohta, sest nagu sõnad tähtedega märgitakse, nii helid nootidega. Noodid on näo poolest kaheksugused: 1) mustad ümmargused punktid ●●●, ja 2) õoned ümmargused muna moodi ringid ○○○. — Igal nüüfusel noodil on oma heli.

§ 12. Et aga helid madalad, keskmised ja kõrged on, siis on ka tarwis, et noodid madalad, kesk-kõhale ja kõrgele kirjutataks. Et seda wõiks, on nootide tarwis jooned ehk liinid sündisid leitud. Neid jooni on alati 5 tükki kõrwu, ning neid wiit joont hüütakse joonestik ehk liinide system. Jooned on järgmised:

|                 |              |                |                      |                       |
|-----------------|--------------|----------------|----------------------|-----------------------|
| Kõhjad jooned : | Jooned ise : | Joonte wahel : | Noodid joonte pääl : | Noodid joonte wahel : |
|                 |              |                |                      |                       |

Nagu siit näha, on siis nootide kirjutamisel waga tähele panma jooni endid ja joonte wahesid, sest meil on 5 joont, aga 4 joonte wahet; kõige alumine joon on 1., järgmine 2., jälle järgmine 3., weel järgmine 4. ja kõige kõrgem 5. joon; 1. ja 2. joone wahel on 1. wahet, 2. ja 3. joone wahel 2. wahet, 3. ja 4. joone wahel 3. wahet, 4. ja 5. joone wahel on 4. ehk kõige kõrgemini wahet. Nagu ülemal näha, tulewad noodid muist joonte eneste pääle, muist joonte wahelle kirjutada; jelle läbi wõiwad 5 joone pääle ja 4 wahet sisje ühte kofku 9 heli märgitud olla.


§ 13. Et palju enam helisid olemas kui 9, siis ei või kõiki mitte 5 joone pääle ega 4 vaheruumi sisse üleskirjutada, selle pärast on teiste madalamate ja kõrgemate helide tarvis, mis joontesse ega nende vahedesse ei mahu, kõrvalised ehk a b i j o n e d. Paneme siis abi-jooned joonestiku all ja üle üles, mis nõnda väljanäevad:


Nagu neist näitustest näha, on abi-joontel niisama kui pää-joontel muißt nootid joonte pääl ja muißt vahel. Abi-jooned joonestiku all on madalamate ja abi-jooned joonestiku üle on kõrgemate helide tähendada — ja nimelt nende madalamate ja kõrgemate helide tarvis, mis pää-joonte pääle ega wahle ei mahu. Seda wiisi on wõimalik kõiki helisid kirja panna, olgu nad madalad, keskmised ehk kõrged.

#### 4. Wõtmetest.

§ 14. Wõti on niisugune märk, mis joontele kirjutatakse, et näidata, kui kõrgelt wõi madalalt helid, mis joontel määrgitud, peawad lauldud wõi mängitud olema. Üks joon on see, mille pääl wõti seisab ja selle joone heli määrab, aga teised helid seisawad just selle heli järele ridastikku joontel igauks enese nime all.

§ 15. Kõige tarwilisemaid wõtmeid on faks ja nimelt esiteks soprani wõti ja bassi wõti.

Soprani wõtmel on järgmine nägu: . Kui ta joonestiku ees seisab, siis tähendab see, et helid, mis joonestiku noodis on, peawad kõrgel häälel mängitud ehk lauldud olema. Soprani wõtmel on veel faks teist nime: g-wõti, sest et tema ots just g-joone pääl seisab, ja wiuli wõti, sest et tema järele kõik wiuli noodid kirjutatud on.

Bassi wõtmel on järgmine nägu: . Kui ta joonestiku ees seisab, siis tähendab see, et helid, mis joonestiku noodis on, peawad madalal häälel mängitud ehk lauldud olema. Bassi wõtmel on veel üks teine nimi: f-wõti, sest et ta f pääl seisab ja f tema kahe täpi wahel on.

§ 16. Laulmijel on soprani wõtmes naesterahwa ja laste hääled ja bassi wõtmes meesterahwa hääled kirjutatud. Meesterahwa hääled on loomulikult madalamad kui naesterahwa ja poisikeste hääled. Enamasti on lugu nii, et meesterahwa hääle ühe oktavi osa naesterahwa ja poisikeste omast madalam on. Meesterahwa hääle ulatus käib enamasti suure oktavi e-st läbi suure ja wäikse oktavi kuni teist-oktavi a-ni. Naesterahwa ja poisikeste hääle on sellest just üks oktav kõrgemal, ulatab siis wäikse oktavi e-st läbi selle ja teist-oktavi kuni kõrge oktavi a-ni. Meesterahwa hääle on madaluse ja kõrguse järel muißt bass ja bariton ja muißt tenor. Bass ja bariton on madalad, tenor kõrge. Bass arvatakse suure oktavi e-st läbi suure ja wäikse oktavi kuni teist-oktavi c-ni, ja üksnes kui mõnel mehel iseäranis madal bassi hääle on, ulatab see all ka läbi terve suure oktavi. Bariton on aga kõigest paar heli kõrgem nõnda siis suure oktavi g-st hakates läbi wäikse oktavi kuni teist-oktavi e-ni. Tenori ulatus käib läbi wäikse oktavi teist-oktavi helide a-ni;

üksnes, kui mõnel mehel väga kõrge tenori-häääl on, ulatab see veel paar heli kõrgemale ja nimelt läbi terve kett-oktavi kuni heleda oktavi e-ni. Naesterahwa ja poisi-kehe häääl, mida ka diskandi hääleks hüütakse, on ka kahe osas, madalam ja kõrgem. Madalam osa on alt, mis wäikse oktavi e-st hakates läbi wäikse ja kett-oktavi kuni kõrge oktavi e-ni ulatab, ja kõrgem osa on sopra n, mis läbi terve kett-oktavi kuni kõrge oktavi a-ni, mõni kord, kui mõnel naesterahwal iseäranis kõrge häääl, ka läbi terve kõrge oktavi kuni heleda oktavi e-ni ja f-ni käib.

Sellest näeb iga järelekatruja, et meesterahwa kõrgeid helid naesterahwa ja poisi-keste madalate helidega ühed on, ja nimelt on tenori helid wäiksest ja kett-oktavist naesterahwa madalate helide neistfamadest oktavidest üheförgusel. — Kõige laiemale ulatav inimese häääl ulatab  $2\frac{1}{2}$  kuni  $2\frac{3}{4}$  oktavist läbi.

§ 17. Just needsamad helid, mis klaweri klahwidel, on ka neil kahel wõtmel, kuni alt bassi wõtmeist pääle hakatakse ja ikka üles poole soprani wõtmesse mindakse. Paneme mõlemad wõtmed helidega siia tabelisse üles:

a h c d e f g a h c d e f g a h c d e f g a h c d e f g a h c d e f g a h c d e f g a h c d e f g a

**Soprani wõti.**

*Sva.*.....

Helid, mis soprani ja bassi  
ühed ja needsamad on

a h c d e f g a h c d e f g a h c d e f g a h c d e f g a h c d e f g a h c d e f g a

**Bassi wõti.**

*Sva.*.....

Wäike oktav. Kett-oktav. Kõrge oktav. Hele oktav. Peenike oktav.

Alt. Kontra-oktav. Suur oktav.

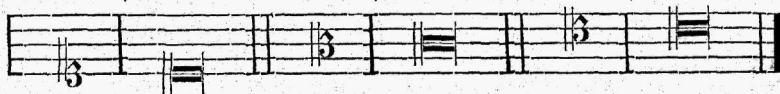
§ 18. Pääle soprani ja bassi wõtme on veel teisi wõtmeid olemas, mida aga laulmise juures ei tarwitata, waid üksnes mänguriistade juures. Kõigi nende wõtmete tarwis on aga üks ainuke märk ja nimelt  $\text{♩}$  ehk ka  $\text{||=}$ . Selle wõtmeaga näidatakse, kus kohal kett-oktavi c peab seisma. Misförgusel joonel see wõti seisab jääb on kett-oktavi c.

§ 19. Wõtmesförgused wõtmed nõuaksiwad, et heliredeli iga wõtme järele siia ülespaneksiime, aga et see palju ruumi wõtab ja need wõtmed harmasti pruugitawad on, siis paneme üksnes kettmise oktavi c üksi siia üles; igauks wõib siis ise selle järele terve heliredeli üles panna. Wõtmed on nimelt järgmised:

Diskandi wõti:  
ehk

Alti wõti:  
ehk

Tenori wõti:  
ehk



Distandi, alti ja tenori wõtmesse wõib neid hääli kirjutada, kui tahab, aga seda sünnib harwa. Distant ja tihti ka tenor kirjutatakse soprani wõtmesse. Meljahäälses segakoori laulus kirjutatakse tenor bassi wõtmesse, kus bass all. Meljahäälses meestekoori laulus on I. ja II. tenor soprani wõtmes, aga I. ja II. bass bassi wõtmes.

## 5. Kõrgendamise, alandamise ja lahtitegemise märgist.

§ 20. Kõrgendamise märk on rist ( $\sharp$ ), mis iga heli poolheli kõrgemaks tõstab ja heli nimele -is kõrvalisab, nagu see § 7 seletatud. Paremaks arusaamiseks paneme wäike ja keskmise oktaavi heliredeli siia üles klaveri kahe oktaavi klahwide alla:

|     |     |     |     |   |     |   |     |     |   |   |     |     |     |   |   |     |  |     |  |  |
|-----|-----|-----|-----|---|-----|---|-----|-----|---|---|-----|-----|-----|---|---|-----|--|-----|--|--|
| cis | dis | fis |     |   | gis |   | ais | cis |   |   | dis |     | fis |   |   | gis |  | ais |  |  |
|     |     |     |     |   |     |   |     |     |   |   |     |     |     |   |   |     |  |     |  |  |
| c   | d   | e   | eis | f | g   | a | h   | his | c | d | e   | eis | f   | g | a | h   |  |     |  |  |

c cis d dis e eis f fis g gis a ais h his    c cis d dis e eis f fis g gis a ais h

§ 21. Helide käigul wõib seda sünnida, et waja on ühte wõi mitut heli terve tooni wäärt kõrgendada. Säärasel korral pandakse kahekoradne rist ( $\times$ ) noodi ette ja kahekoradne silp -is (-isis) heli nime külge. Nõnda on siis, kui näituseks kahekoradne rist  $\times$  e ees seisab, täiesti d mängida, mille nimi aga nüüd mitte d ei ole, waid cisis; kui d ees  $\times$  seisab, siis mängitakse e, mille nimi aga siis disis on, edasi on  $\times$  e ees, tuleb fis mängida, aga selle nimi on nüüd eisis; on  $\times$  f ees, tuleb g mängida, aga selle nimi on nüüd fisis; on  $\times$  g ees, tuleb a mängida, mille nimi nüüd gisis; on  $\times$  a ees, tuleb h mängida, mille nimi nüüd aisis; on  $\times$  h ees, tuleb cis mängida, mille nimi nüüd hisis.

§ 22. Alandamise märk on be ( $\flat$ ), mis iga heli pool-heli wäärt madalamaks teeb ja heli nimele silbi -es juurde lisab — sel kombel, nagu see § 7 seletatud. Paremaks arusaamiseks paneme ka siin wäike ja keskmise oktaavi heliredeli siia üles klaveri kahe oktaavi klahwide alla:

|     |    |     |   |   |    |   |     |     |   |   |    |   |     |   |     |    |   |   |   |   |   |   |
|-----|----|-----|---|---|----|---|-----|-----|---|---|----|---|-----|---|-----|----|---|---|---|---|---|---|
| des | es | ges |   |   | as |   | b   | des |   |   | es |   | ges |   |     | as |   | b |   |   |   |   |
|     |    |     |   |   |    |   |     |     |   |   |    |   |     |   |     |    |   |   |   |   |   |   |
| c   | d  | e   | f | g | a  | b | ces | c   | d | e | f  | g | a   | b | ces | c  | d | e | f | g | a | b |

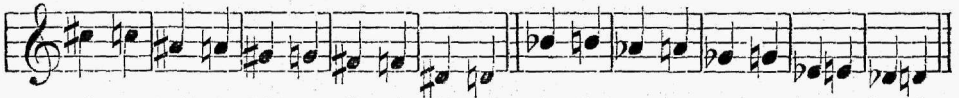
  

c des d es e fes f ges g as a b h    ces c des d es e fes f ges g as a b h

§ 23. Helide käigul wõib ka seda tarwis olla, et ühte wõi mitut heli terve tooni wäärt alandada tuleb. Säärasel korral pandakse kahekoradne be ( $\flat\flat$ ) noodi ette ja kahekoradne silp -es (-eses) heli nime külge. Nõnda on siis ka, kui kahekoradne be c ees on täiesti b mängida, mille nimi aga nüüd ceses on; on kahe-

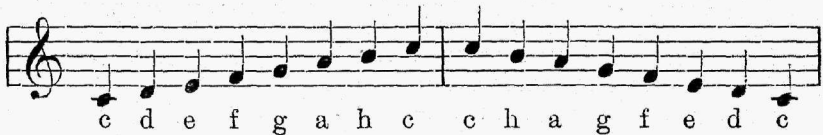
fordne be d ees, tuleb c mängida, mille nimi nüüd deses; on kahfordne be e ees, siis tuleb d mängida, mille nimi nüüd eses; on kahfordne be f ees, tuleb es mängida, mille nimi nüüd feses; on kahfordne be g ees, tuleb f mängida, mille nimi nüüd geses; on kahfordne be d ees, tuleb g mängida, mille nimi nüüd ases; on kahfordne be h ees, tuleb a mängida, mille nimi nüüd (heses asemel) bes on.

§ 24. Lahtitegemise märk (H) on niisuguse mõjuga, mis siis, kui H või h on noodi ees olnud, aga nüüd jälle endine heli ilma ristita ja be-ta peab välja tulema, noodi ette pandakse. Kui näituseks c ees on rist olnud, nõnda et sest helist cis on saanud ja nüüd järgmises noodis tahetakse cis asemel jälle c saada, siis pandakse märk H noodi ette, või kui h ees on h olnud ja h-ft seda wiisi b saanud ning nüüd jälle järgmine heli peab h olema, siis pandakse jälle H noodi ette näituseks:

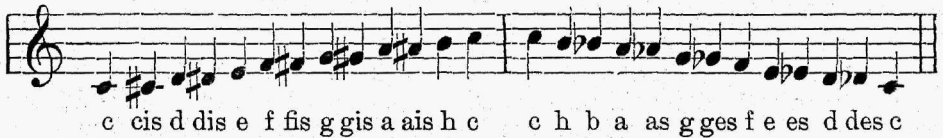


cis c ais a gis g fis f dis d b h as a ges g es e des d

§ 25. Kui helireedel lihtlabajalt 7 püü-heli enesesse võtab ilma 5 wahel-helita, siis hüütakse teda tōuu-järeliseks ehk mõõra sõnaga diatoni ehk enharmononi heliredeliks. Niisugune helireedel on näituseks:










§ 26. Kui helireedel täiesti kõigist 12 pool-helist läbi läheb ja kõik need helid enesesse võtab, siis hüütakse teda tōuu-wastalijeks ehk mõõra sõnaga chromati heliredeliks. Niisugune helireedel on näituseks:




## 6. Helide matsumjest.

§ 27. Helide matsumus on nende pikkus, lühedus ja kestus ehk wältus. Laulmises ja mängimises on sagedasti tarwis ühte heli kauemini kõlada lasta, teist lühemini, kolmandat koguni lühedasti. Nõnda võib ühest helist pikk joru tulla, teine heli ei ole pikk ega lühike ning algab ja lõpeb warsti, kolmas on aga nii lühike, et ta nagu wälk peab mööda minema ning uuele aset andma. Nii näituseks on kirikukorali wiisidel enamasti parajad ühepikkused helid, ja üksnes salmide ridade wiimast heli peetakse pikemini; aga ariatel ja muudel lauludel ning mängutükkidel on pikki ja lühedaid helisid, ja mida mitmesugusem helide wältus, seda keerulisem ja kunstlikum on laul ja mäng. — Rootide järele laulmine ja mängimine nõuab kõige hoolikamat wältuse tähelepanemist, sest see on taht. Ilma tahtita ei ole wõimalik midagi laulba ega mängida. Tahti pidamine on laulu ja mängu elu ja hing.

§ 28. Wältuse poolest on helide kirjal ehk nootidel *k a h e k s a* isefugust märki, mida isearanis nende sabast äratunda võib, need on järgmised :

o täis-noot ehk üks ühendit (numbriga kirjutatud  $\frac{1}{1}$ ) ilma sabata,  
 pool-noot ehk üks kaheandit (numbriga  $\frac{1}{2}$ ), ring sabaga,  
 weerand-noot ehk üks neljandit (numbriga  $\frac{1}{4}$ ), punkt sabaga,  
 üks kaheksandit-noot (numbriga  $\frac{1}{8}$ ), punkt lipufesega,  
 üks kuuteistkümnendit (numbriga  $\frac{1}{16}$ ), punkt kahe lipufesega,  
 üks kolmekümnekaheandit (numbriga  $\frac{1}{32}$ ), punkt kolme lipufesega,  
 üks kuuekümmeneljandit (numbriga  $\frac{1}{64}$ ), punkt nelja lipufesega ja  
 üks sadakahekümmekaheandit (numbriga  $\frac{1}{128}$ ), punkt viie lipufesega.

Wimised kaks nooti ( $\frac{1}{64}$  ja  $\frac{1}{128}$ ) tarvitatakse väga harva, sest et nad hirmus lühikesed on ja neid raske laulda ja mängida. Neid 8 nooti kirjutatakse ka, kui kirja ilu nõuab, nõnda, et sabad alla poole on:  — Nelja häälega laulus on enamasti soprani ja tenori nootide sabad ülespidi ja alti ja bassi nootide sabad allapidi.

§ 29. Wältuse poolest neist kaheksast noodist iga järgmine noot poole lühem kui eelmine. Nõnda on siis pool-noot just poole lühem kui täis-noot, weerand-noot on poole lühem kui pool-noot, kaheksandit on poole lühem kui weerand, kuuteistkümnendit on poole lühem kui kaheksandit, kolmekümnekaheandit on poole lühem kui kuuteistkümnendit,  $\frac{1}{64}$  on poole lühem kui  $\frac{1}{32}$ , ja  $\frac{1}{128}$  on poole lühem kui  $\frac{1}{64}$ .

Kõige parem on nootide wältust sekundide järel mõõta: täis-noot on 4 sekundi pikk; pool-noot on 2 sekundi pikk; weerand-noot on just 1 sekund pikk; üks kaheksandit on  $\frac{1}{2}$  sekundi pikk, see on, ühe sekundi ajal tulewad kaks kaheksanditku ( $\frac{2}{8}$ ) laulda ehk mängida; üks kuuteistkümnendit on  $\frac{1}{4}$  sekundi, see on, ühe sekundi ajal tulewad neli kuuteistkümnenditku ( $\frac{4}{16}$ ) laulda ehk mängida; üks kolmekümnekaheandit on  $\frac{1}{8}$  sekundi pikk, see on, 1 sekundi ajal tulewad kaheksa kolmekümnekaheanditku laulda ehk mängida;  $\frac{1}{64}$  noot on  $\frac{1}{16}$  sekundi ja  $\frac{1}{128}$  noot on  $\frac{1}{32}$  sekundi pikk.

Kus parajasti tihsum seinatell on, jääb võib weerandite wältust ka tihjude järele mõõta: 4 tihju teewad täis-noodi, 2 tihju pool-noodi, 1 tihju weerand-noodi pikkuse, kaheksanditkusid tuleb 2 tükki ja kuuteistkümnenditkusid 4 tükki 1 tihju kohta. Kellel tunni-tella ei ole, see võib ka sammudega nootide wältust mõõta: kõndigu ta parajasti ja tehku joru: see joru, mis 4 sammu aega wältab, on täis-noot, see mis 2 sammu aega wältab, on pool-nooti, see mis kõigest 1 sammu aega wältab, on weerand-nooti pikk; kaheksanditkusid on juba 2 tükki ja kuuteistkümnenditkusid 4 tükki 1 sammu ajal keelitjeda.

§ 30. Paneme nüüd paremaks arusaamiseks kõik noodid oma wältuse poolest ühte teise kõrwa ehk alla, siis saame järgmise tabeli:

Üks täis-noot on just nii pikk kui kaks pool-nooti, need on just nii pikad kui neli veerandit, mis jälle just nii pikad on kui kaheksa kaheksandikku, need on jälle nii pikad kui 16 kuuetekümneendikku ja need nii pikad kui 32 kolmekümnekaheksandikku jne.

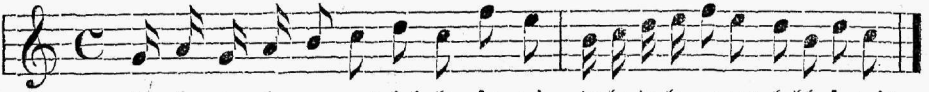
§ 31. Et lühemate nootide juures sabade lipukejed rasked kirjutada on, selle pärast on nootide kirjutamisel tergitusi tarvis. Need on selle läbi võimalikud, et lipukeste asemel kaks ehk mitu nooti, kui vaja, kriipsuga kokkutõmmatakse. Sel kombel võime ülemal antud tabeli ka nõnda kokkusendada:

j. n. e.

Kaheksandikud, kuuetekümneendikud ja kolmekümnekaheksandikud võime ka iga teist viisi ärajagada ja kokkutõmmata, kuida tarvis leiame, näituseks:

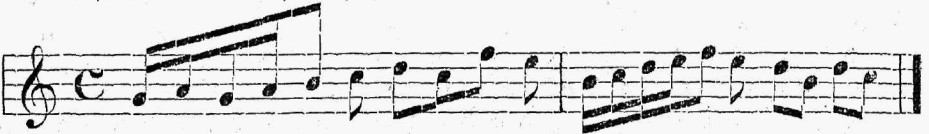
j. n. e.

§ 32. Üks liputene nootide küljes on siis just sellesama vältuse märg nagu üks kriips, mis nootidid köidab, kaks lipukest jedašama, mis kaks kriipsu, kolm lipukest jedašama, mis kolm kriipsu jue. Tähele panna on süisgi, et lippudel iseäranis laulmise juures teine tähendus on kui kriipsudel, kuna vältus ühelt jääb. Laulmisel kirjutatakse igale lipuga noodile isefilp alla, kuna nootidel, mis kriipsuga, mitme kohta üks filp all on, näituseks:



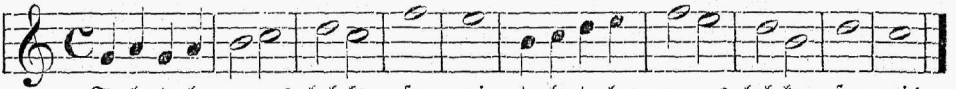
Tu-le, tu-le, ar-mas, lah-fe ju-wi, tu-le, tu-le, ar-mas, lah-fe ju-wi!

Needjamad noodid teist wiisi sõnadele ärajootatud on nii:



Tu - - - le, ar - - - mas, lah - - - fe ju - wi!

§ 33. Kui täis-, pool- ja weerand-nootisid on tarwis mitu tükki ühe filbi alla kokkutõmmata, siis jünnib see — w i b u ehk poogna läbi, mis nootide wahetele tõmmatakse; näituseks paneme ülemal antud noodid esiti lahtiselt, aga täis-, pool- ja weerand-nootides siia üles:



Tu-le, tu-le, ar-mas, lah-fe ju-wi, tu-le, tu-le, ar-mas, lah-fe ju-wi!

Needjamad noodid teist wiisi wibu abil sõnadele ärajagatud on nii:



Tu - - le ar - - mas, lah - - - fe ju - wi!

§ 34. Mänguriistadega mängides on wibul teemata tähendus, mis laulmise juures, et nimelt helid kokkutõmmates tulewad jünnitada. Siin on kriipsudega kokkutõmmatud noodid lahtisteks arwata, ja üksnes wibu käseb neid ühel joonel kokkutõmmata, näituseks:



Wibu rohkesti tähendusest waata § 39 sees järele.

## 7. Pausidest ehk waitolemise märkidest.

§ 35. Laulmijel ja mängimijel on muist puhkamise ja muist häälekäigu ning muist ilu pärast p a u s i d ehk waitolemise wahemärgid hoolega tähele panna. Seda on selle pärast iseäranis tarwis, et kord kõik koor kord ka mõni üksik hääl peab wait olema, kuna teised helisewad, siis on waitolemise pikkust aramäärata, sest muidu läheb laul ehk mäng ühest ära raistku, kui waitolemise aega ära ei määrata.

§ 36. Pausid on wältuse poolest just niisama pikad nagu noodid. Nõnda on täis-paus, neljandiline paks kriips joone all, 4 weerandit; pool-paus, neljandiline paks kriips joone üle; weerand-paus, r-jarnane lipute; kaheksandipaus, labli jarnane haagite; kuue teistkümnendit,



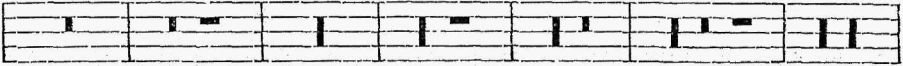
kolmekümnekahendit-, kuuekümneeljandit- ja sada kahekümnekaheljandit-pausis, kahe-, kolme-, nelja- ja viiefordse kaubi sarnane märk. Paneme nad siia noodijoonesse üles:



$\frac{1}{1}$ -paus  $\frac{1}{2}$ -paus  $\frac{1}{4}$ -paus  $\frac{1}{8}$ -paus  $\frac{1}{16}$ -paus  $\frac{1}{32}$ -paus  $\frac{1}{64}$ -paus  $\frac{1}{128}$ -paus.

Esimeised 6 pausfi on tihti tarvitatawad, aga  $\frac{1}{64}$ - ja  $\frac{1}{128}$ -pausis väga harwa leida.

§ 37. Kui lauljal ehk mängijal mitu täis-pausfi wait olla on, siis on jelleks mitmekordjed pausi-märgid, ja nimelt nõnda:



2 täispausfi 3 täispausfi 4 täispausfi 5 täispausfi 6 täispausfi 7 täispausfi 8 täisp. jne.

Uga et jeda wiisi natuke kunstlik pausfiid lugeda ja meeles pidada on, siis on uuemal ajal palju lihtlabasemal wiisil nõnda pausfiid kirjutama hakatud, et paks kriips takti kriipsu wabele tehtakse ja üle selle kirjutatakse, mitu takti pausfi lugeda tuleb, nõnda:

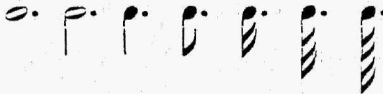
10 ehk 10 20 30 40 jne.



See tähendab et 10, 20, 30, 40 täispausfi ehk 40, 80, 120, 160 weerandit pausfi pidada ja lugeda on, kuni jälle laulda ehk mängida tuleb, kuna teised hääled edasihelisewad.

### 8. Täpist ehk punktist noodi ehk pausi kõrwal ja wibuft.

§ 38. Helide poole pikkuse määramiseks on nootide kõrwal täppi, ehk wõdra nimega punkti, tarvitama hakatud. Täpp iga noodi kõrwal tähendab, et noot on oma päris wäärtuse poole oja pikemaks weninud, ning lauldes ja mängides tuleb jeda wäga tähele panna. Täpiga noodid on järgmised:



§ 39. Kui kahte wõi mitut nooti tahetakse ühte siduda, nii et nad ühes kõlavad, siis tõmmatakse kõwer joon ehk w i b u üle nende nootide ehk nende alla. On kats ehk mitu nooti ühe ja jellejama joone pääl wibuga kokkutõmmatud, siis tohib ainult esimest nooti laulda ehk mängida, kuna teised üksnes pidada tulewad, nagu ei oleks nad ise-noodid, waid eelkäiwa noodiga kokkujulanud:



§ 40. Seletame nüüd ligemini täpiga nootiid wibuga nootidega, jne. siis wõime järgmise tabeli üles panna:



|                                        |  |                      |  |                                 |
|----------------------------------------|--|----------------------|--|---------------------------------|
| täpiga täisnoot . . . . .              |  | on just niipalju kui |  | ehk $\frac{1}{2} + \frac{1}{2}$ |
| täpiga poolnoot . . . . .              |  | on just niipalju kui |  | " $\frac{1}{3} + \frac{1}{4}$   |
| täpiga weerandnoot . . . . .           |  | on just niipalju kui |  | " $\frac{1}{4} + \frac{1}{3}$   |
| täpiga kaheksandik . . . . .           |  | on just niipalju kui |  | " $\frac{1}{8} + \frac{1}{16}$  |
| täpiga kuuteistkümnendik . . . . .     |  | on just niipalju kui |  | " $\frac{1}{16} + \frac{1}{32}$ |
| täpiga kolmekümnekaheksandik . . . . . |  | on just niipalju kui |  | " $\frac{1}{32} + \frac{1}{64}$ |

Wältuse läbi äraseletatud on asi nõnda: täpiga täisnoodi ajal on 6 sekundi, lööki ehk sammu pidada, sest täisnoot ise on 4 ja täpp tema kõrval pool sellest see on 2 sekundi pikk; täpiga poolnoodi ajal on 3 sekundi lugeda, sest poolnoot ise on 2 ja täpp tema kõrval 1 sekund; niisamati on täpiga weerandnoot 1 ja  $\frac{1}{2}$  sekundi ehk ka 3 kaheksandiknooti; täpiga kaheksandik on 3 kuuteistkümnendikku; täpiga kuuteistkümnendik on 3 kolmekümnekaheksandikku jne.

§ 41. Paremaks arusaamiseks anname siin näitused, kuida täpiga noodid ilma täpita kirjutatud on:

ilma täpita kirjutatud:

mängida ja õigesti kirjutada:

§ 42. Just niisamati nagu nootide kõrval, nii on ka pauside kõrval niisama-  
guguse wältusega täpid, mille järele järgmise tabeli wõime ülespanna:


|                                            |  |                      |  |
|--------------------------------------------|--|----------------------|--|
| täpiga täispaus joone all . . . . .        |  | on just niipalju kui |  |
| täpiga poolpaus joone üle . . . . .        |  | on just niipalju kui |  |
| täpiga weerandpaus . . . . .               |  | on just niipalju kui |  |
| täpiga kaheksandikpaus . . . . .           |  | on just niipalju kui |  |
| täpiga kuuteistkümnendikpaus . . . . .     |  | on just niipalju kui |  |
| täpiga kolmekümnekaheksandikpaus . . . . . |  | on just niipalju kui |  |





## 9. Kolmikuteist ja sarnastest nootide teisendustest.





§ 43. Et iga poolnoot täisnoodist, weerand poolnoodist, kaheksandik weerandist, kuuteistkümnendik kaheksandikust jne. ikka poole lühem on, jeda teab õppija. Nõnda siis tuleb iga täisnoodi kohta kats poolnooti, iga poolnoodi kohta kats weerandnooti, iga weerandi kohta kats kaheksandikku, iga kaheksandiku kohta kats kuuteistkümnendikku, iga kuuteistkümnendiku kohta kats kolmekümnekaheksandikku jne.


Uga laulmisel ja mängimisel juhtub jägedasti, et waja on täisnooti kolmeks ühepikkujets noodiks, niisamati ka poolnooti, weerandit, kahetjandikku, kuuteistkümmendikku jne. kolmeks ühepikkujets noodiks ehk heliks teha, mis just nii ruttu on laulda ehk mängida, nagu kahtegi. Niisugusti kahe asemel kolmeks jagatud nooti hüüdatakse kolmik ehk wõõra sõnaga triol.


§ 44. Kolmikute jagamine sünnib selle järele üsna hõlpsasti ja loomulikult nõnda:



afemel :  ehk :  ehk :  ehk :  jne.


 "  "  "  "  "


 "  "  "  "  "

 "  "  "  "  "

 "  "  "  "  "

 "  "  "  "  "

 "  "  "  "  "



 "  "  "  "  "



Sellest tabelist näeb õppija, et igal kolmikul wibu üle (wõi ka alla) käib, mille alla number 3 kirjutatakse, et kolmiku loomu selle läbi näidata. Lauldes wõi mängides on hoollega tähele panna, et kolmiku kolm nooti just ühepikkujelt helisewad ja mitte esimene ehk wiimne noot lühem ehk pikem ei ole kui teised.



§ 45. Kui kolmikud wäärtuse järele kokkuseame, siis saame järgmise tabeli ühes kolmikute nimedega :

terwe noodi kolmik nootides nii :  ehk :  jne.

poolnoodi kolmik nootides nii :  "  "

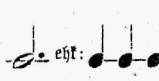










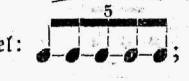
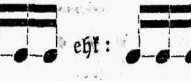
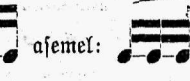
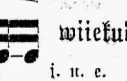

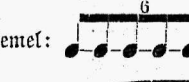

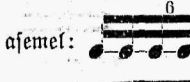






weerandnoodi kolmik nootides nii:  eht:  juu.

kahekjandiku kolmik nootides nii:  "  "

kuueteistkümnendiku kolm. nootides nii:  "  "


Sseenejest mõista on, et igast noodist, nõnda siis ka igast helist, võib kolmitut sünnitada.

§ 46. Aga ei mitte üksnes kolmitud ole muusikas prungitavad. Ühte eht mitut nooti võib nelja, viide, kuude, seitsmese ja rohkemase ojaše ärajaotada, ja jeda wiisi sünnivad laulus ja mängus nelikud (quartolid), wiiekud (quintolid), kuuekud (sextolid), seitsmikud (septolid) ja nõnda edasi. Nelik sünnib, kui neli ühepikkust nooti ühe või kolme noodi asemel helisewad, wiiek sünnib, kui wiis ühepikkust nooti ühe, kolme või nelja noodi asemel, kuuek sünnib, kui kuus ühepikkust nooti ühe, nelja või wiie noodi asemel, seitsmik sünnib, kui seitse ühepikkust nooti ühe, kolme või kuue asemel helisewad. Paneme jellest järgmise tabeli üles:

|                                                                                    |         |                                                                                     |         |                                                                                     |         |                                                                                     |         |                                                                                     |         |                        |
|------------------------------------------------------------------------------------|---------|-------------------------------------------------------------------------------------|---------|-------------------------------------------------------------------------------------|---------|-------------------------------------------------------------------------------------|---------|-------------------------------------------------------------------------------------|---------|------------------------|
|    | eht:    |    | afemel: |    | eht:    |    | afemel: |    | eht:    | } nelikud<br>j. n. e.  |
|    | "       |    | "       |    | "       |    | "       |    | "       |                        |
|    | afemel: |    | afemel: |    | eht:    |    | afemel: |    | afemel: | wiiekud<br>i. n. e.    |
|   | afemel: |   | afemel: |   | afemel: |   | afemel: |   | afemel: | kuuekud<br>j. n. e.    |
|  | afemel: |  | afemel: |  | afemel: |  | afemel: |  | afemel: | seitsmikud<br>j. n. e. |

Just nagu kolmitute juures, nii tõmmatakse ka siin ikka wibu üle nootide ja nummer 4, 5, 6, 7 wibu siia, et sellega tähendada, mitmik noot on.

§ 47. Ka jeda juhtub nootides küllalt, et kolme ühepikkuse noodi asemel kats ühepikkust nooti seisab ja jeda wiisi ka k s i k (duol) sünnib; niisamati sünnib nelja noodi asemel kolmik, wiie asemel nelik, kuue asemel wiiek jne. Muudugi teada tulewad need noodid, mis enama asemel vähem helisid annawad, wähe pikemini laulda eht mängida, see on kaksikus tuleb kats nooti just nii pikal ajal kui nende asemel olewad kolm päris nooti laulda eht mängida. Nootides on kaksikud, kolmikud, nelikud, mis rohkematest nootidest sünniwad, niisamati, nagu enne ülenal näidatud:

|                                                                                    |         |                                                                                     |         |                                                                                     |         |                                                                                     |         |                                                                                     |         |          |
|------------------------------------------------------------------------------------|---------|-------------------------------------------------------------------------------------|---------|-------------------------------------------------------------------------------------|---------|-------------------------------------------------------------------------------------|---------|-------------------------------------------------------------------------------------|---------|----------|
|  | afemel: |  | afemel: |  | afemel: |  | afemel: |  | afemel: | j. n. e. |
|------------------------------------------------------------------------------------|---------|-------------------------------------------------------------------------------------|---------|-------------------------------------------------------------------------------------|---------|-------------------------------------------------------------------------------------|---------|-------------------------------------------------------------------------------------|---------|----------|

§ 48. Kolmituid ja sarnaseid noodi-teisendusi ei tarvitata lauludes ja mängudes mitte väga sagedasti, aga nad on suureks iluks muusikale, sest nad aitavad helikäitu mitmesugusemaks ja selle mõjul ilukamaks teha ning annavad heliloojale vabadust helisid nõnda jagada, kuida need kõige ilusamini helisewad. Anname siin näituse esiti ilma nende helieheteta:

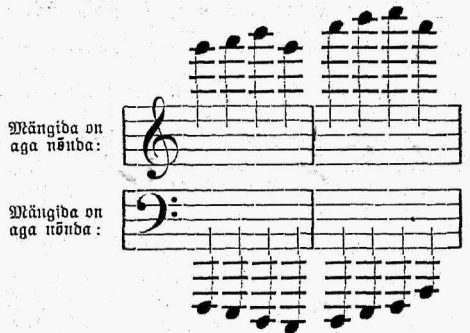


ja siis seesama helikuju kolmitute- ja kuuekutega:



## 10. Kergitustest nootide kirjutamisel.

§ 49. Helid võivad, iseäranis klaveril, nii madalasse või kõrgesse minna, et nende kirjutamine raskesti läheb, sest et väga palju abijooni tarvis tuleb. See tuleb sellest, et mida madalamale või kõrgemale helid lähewad, seda enam on abijooni waja. Et mitte nii palju abijooni tarwis ei oleks, selle pärast on märk *S* ehk *Sva* (uinega *octava*) tarvitada. Kui nimelt see märk joonestiku all seisab, siis tähendab ta, et ühte või mitut nooti, mille all ta seisab, peab oktav alamalt mängitama kui kirjutatud, ja kui see märk joonestiku üle seisab, siis tähendab ta, et ühte või mitut nooti, mille üle ta seisab, tuleb oktav kõrgemini mängida, kui kirjas on. Nõnda näitufeks:



Kui nõnda peafsime kirjutama, nagu siin näituses mängida on, siis jääksiwad filmad paljude abijoonete pärast üsna kirjaks.

§ 50. Sagedasti on tarwis oktavides mängida — ja nimelt nõnda, et helid kas oktav ülewal või all ühes mängitakse. Seda tuleb nõnda teha, et sõna *all'Sva* joonestiku üle või alla pandakse, näitufeks:

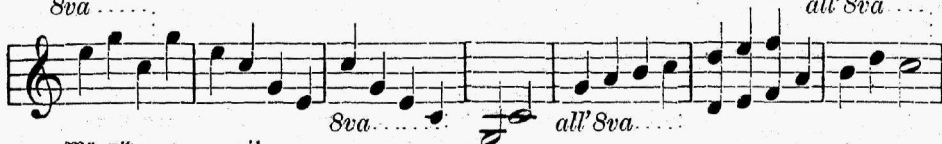


§ 51. Tähele on panna jeda täpilisist joont, mis *Sva* või *all'Sva* järel seisab: ..... eht ~~~~~. See tähendab, et nii kaugetele, kui see täpiline joon ulatab, tuleb oktav ülemalt eht alamalt mängida või ka oktav niisamati ülemal eht alamal ühes mängida, ja kui jeda joont enam ei ole, siis on jälle niisamati mängida, nagu kirjutatud on, näitusels:

Kirjutatud on nii:

*Sva* .....

*all'Sva* .....



Mängida on aga nii:



§ 52. Kui hulk kahesandikka, kuuteisikümneandikka või kolmekümnekahesandikka järestikku ühel ja samal joonel seisawad, siis võib neid lühendatud kombel kirjutada, nõnda et maksimuse kriips täis-, pool- eht weerandnoodi alla tõmmataks, siis on vähem waewa kirjutamisel ja vähem ruumi noodis tarwis, näitusels:

Dieta nii mängida ja kirjutada:



aga palju lühemini ja kergemini nii kirjutada:



õi dieta nii mängida ja kirjutada:



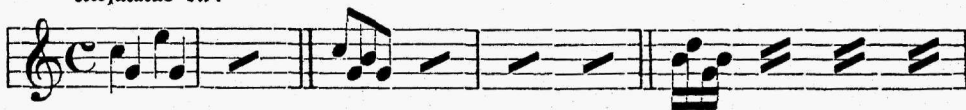
aga palju lühemini ja kergemini nii kirjutada:



Kui noodid nõnda ärajagatud ja väga lühikesed, kuuteisikümneandikud ja kolmekümnekahesandikud, on, nagu viimastes kahes näitusels, siis kirjutatakse ka sõna tremolo eht tremando (lühendatud trem.) nootide alla, see tähendab wäriemist, see on et heli muud ei ole kui paljas kõlaline wäriemine.

§ 53. Suhtub ka jeda, iseäranis mängides, et üks noodikeerutus mitu korda järgi mööda tuleb mängida, siis ei ole tarwis iga kord täit keerutust uuesti kirjutada, vaid see sünnib kriipsude abil nõnda:

Kirjutatud on:

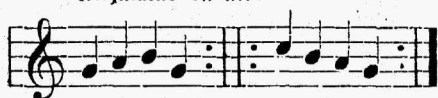


Mängida tuleb:

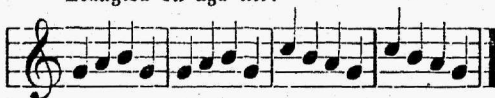


§ 54. Tihti sünnib jeda lauldes ja mängides, et ühte osa laulust või mängust on tarwis teist korda laulda või mängida. Et mitte jeda osa kahte korda kirjutada tarwis ei oleks, selleks on kordamise märk, see on tahekorone kriips kaks täppi kõrwal joonestikust läbitõmmatud, nõnda:

Kirjutatud on nii:



Mängida on aga nii:



§ 55. Kui noodi-keerutus, mis just üks kriipsu-wahe pikk on, rohkem ei ole mängida kui kaks korda, siis võib ka nõnda teha, et wibu üle tõmmatakse ja wibu alla sõna «bis» (see tähendab „kaks korda“) kirjutatakse, nõnda:

Kirjutatud:



Mängida tuleb:



ehk küll ka nõndagi:



Kus palju lühikesi rutulisi nootisiid kirjutada, jääb teeb säärase lühendamise wiis töö mitu korda wähemaks.

§ 56. Kui terve laul ehk mängutükk uuesti tuleb mängida, siis kirjutatakse lõpule *d. c.* ehk *D. C.*, see on *da capo*, mis nii palju tähendab kui „eest otsast.“

§ 57. Kui laul või mäng otsas on, siis võib jeda ka sõna *fine* läbi kirjutada, mis nii palju tähendab kui „ots“ ehk „lõpp.“ Seda on iseäranis siis tarwis, kui kordamisel laulu ehk mängu ots teist kohal on. Säärasel puhul kirjutatakse ka *D. c. al fine* ehk *Da capo al fine*, see tähendab: „uuesti eest kuni otsani“, ehk teiste sõnadega: laul ehk mäng on terwelt läbi laulda ehk mängida, siis uuesti eest otsast pääle hakata ja selle kohani laulda ehk mängida, kus sõna «*Fine*» ehk „ots“ seisab, siis alles on lõpp käes.

§ 58. Kui laul ehk mängutükk mitte eest otsast ei tule uuesti laulda ehk mängida, vaid ainult üks osa esimehest jaoft, siis kirjutatakse korratatava osa ette otja märk  $\$$  ehk ka mõni muu märk ja laulatakse ehk mängitakse niid jellest märgist saadit osa uuesti kuni sinna kohta, kus see märk uuesti kirjutatud on, või ka, kus *fine* ehk *dal segno* (see tähendab märgist saadit) seisab.

## 11. Helisugudest ja helitõugudest.

§ 59. Paul ja mäng on loomu ehk laadi poolest kahesugune: 1) lō b u s (ka rōdumus, tõfine, lustiline) ja 2) h a l e (ka ärras, kurblik, kaebaw). — Kumbagi tarmis on ka heliwallas wahetegemine, mis h e l i j u g u d e läbi sünnib, mida siis ka faks wõib olla: 1) lō w a h e l i j u g u ehk dur, mille läbi lōbusat rōdmu, lōbusat tõsidust, lōbusat lusti wõime hääte läbi kuuldamats teha, ja 2) p e h m e h e l i j u g u ehk m o l l, mille läbi haledat ärduft, haledat kurbtuft, haledat kaebtust häätel awaldada wõime. Wahetegemine duri ja molli wahel wõib üksnes heliredeli läbi sündida: kui ühe oktaavi helide wahed duris ja mollis ülespaneme, siis leiame järgmist, et:

duril on: 1, 1,  $\frac{1}{2}$ , 1, 1, 1,  $\frac{1}{2}$  heli oktaavis, aga mollil on: 1,  $\frac{1}{2}$ , 1, 1, 1, 1,  $\frac{1}{2}$  heli oktaavis.

Nimetada on, et mõned heliloojad molli heliredelit veel kahte teist wiisi tarmitawad ja nimelt ülespoole minnes järgmistele heli wahedega: 1,  $\frac{1}{2}$ , 1, 1,  $\frac{1}{2}$ ,  $\frac{1}{2}$ ,  $\frac{1}{2}$ , aga ülewalt allapoole lauldes wõi mängides: 1, 1,  $\frac{1}{2}$ , 1, 1,  $\frac{1}{2}$ , 1.

§ 60. Kui helisugusid nootide läbi tahame märkida, siis ei wõi meie seda muul kombel teha, kui et ühest helist algame ja selle pääle heliredeli ülemal (§ 59) antud heliwahede najal sünnitame. Sel kombel sünniwad h e l i t õ u u d duri ja molli järele. H e l i t õ u g on siis helisugu, mis ühest helist algades heliredeli järele kindlas reas on.

§ 61. Niisuguseid helitõugusid on nii hästi duri kui molli järele 14 tükki, mis ristide (#) ja be-de (b) ettepanemise läbi sünniwad — üleüldse siis ühes c-duriga ning a-molliga 30 tükki, need on järgmised: ilma ristita ja be-ta c-dur, ristidega: g<sub>2</sub>, d<sub>2</sub>, a<sub>2</sub>, e<sub>2</sub>, h<sub>2</sub>, fis<sub>2</sub>, cis-dur ja ilma ristita ja be-ta a-moll, ristidega: e<sub>2</sub>, h<sub>2</sub>, fis<sub>2</sub>, cis<sub>2</sub>, gis<sub>2</sub>, dis<sub>2</sub>, ais-moll ning be-dega f<sub>2</sub>, b<sub>2</sub>, es<sub>2</sub>, as<sub>2</sub>, des<sub>2</sub>, ges<sub>2</sub>, ces-dur ja d<sub>2</sub>, g<sub>2</sub>, c<sub>2</sub>, f<sub>2</sub>, b<sub>2</sub>, es<sub>2</sub>, as-moll, mida kõiki järgi mööda järgmises tähele paneme.

§ 62. Iga dur tekitab ise enese märkide ja seaduse järele, kuna iga moll ühe duri märkide järele sündibes käib. Durid on (nagu juba eelkäiwaft § näha) kahesugused: 1) ristidega (#) ja 2) be-dega (b), mollid muidugi niisamati. Mitu risti ja be-d iga duri ja molli ette käib, seda õpetawad järgmised paragrahwid.

§ 63. Iga moll on enese durist poolteist heli ehk teise sõnaga, nagu juba kerge orelil wõi klaveril näidata, on alati neljandal poolhelil m a d a l a m a l seismas — Ristidest ja be-dest on ütelda, et kui need joonestiku ees otjas on kirjutatud, siis nad maksawad ikka nende helide kohta, mille joonel nad seisawad; nõnda näitufets, kui f ees # seisab, siis on igal pool fis, kus iganes noot f pääle juhtub, wõi on b h ees, maksab see igal pool, kus noot h pääle juhtub, — muidugi teada siis mitte, kui h otse noodi ees seisab, sest siis tuleb jälle selge f ja h laulda ehk mängida.

Paneme nüüd kõik helitõuud oma eesmärkidega süia üles:

§ 64. Helitõug c-dur, ilma eesmärkideta:

c d e f g a h c c h a g f e d c

1 1  $\frac{1}{2}$  1 1 1  $\frac{1}{2}$   $\frac{1}{2}$  1 1 1  $\frac{1}{2}$  1 1

§ 65. Helitõug a-moll, ilma eesmärkideta:

a h c d e fis gis a a g f e d c h a

1  $\frac{1}{2}$  1 1 1 1  $\frac{1}{2}$  1 1  $\frac{1}{2}$  1  $\frac{1}{2}$  1



## § 66. Helitõug g-dur, ühe ristiga f ees:

g a h c d e fis g g fis e d c h a g

1 1 1/2 1 1 1 1/2 1/2 1 1 1 1/2 1 1

## § 67. Helitõug e-moll, ühe ristiga f ees:

e fis g a h cis dis e e d c h a g fis e

1 1/2 1 1 1 1 1/2 1 1 1/2 1 1 1/2 1

## § 68. Helitõug d-dur, kahe ristiga f ja c ees:

d e fis g a h cis d d cis h a g fis e d

1 1 1/2 1 1 1 1/2 1/2 1 1 1 1/2 1 1

## § 69. Helitõug h-moll, kahe ristiga f ja c ees:

h cis d e fis gis ais h h a g fis e d cis h

1 1/2 1 1 1 1 1/2 1 1 1/2 1 1 1/2 1

## § 70. Helitõug a-dur, kolme ristiga f, c ja g ees:

a h cis d e fis gis a a gis fis e d cis h a

1 1 1/2 1 1 1 1/2 1/2 1 1 1 1/2 1 1

## § 71. Helitõug fis-moll, kolme ristiga f, c ja g ees:

fis gis a h ais dis cis fis fis e d cis h a gis fis

1 1/2 1 1 1 1 1/2 1 1 1/2 1 1 1/2 1

## § 71. Helitõug e-dur, nelja ristiga f, c, g ja d ees:

e fis gis a h cis dis e e dis cis h a gis fis e

1 1 1/2 1 1 1 1/2 1/2 1 1 1 1/2 1 1

## § 72. Helitõug cis-moll, nelja ristiga f, c, g ja d ees:

cis dis e fis gis ais his cis cis h a gis fis e dis cis

1 1/2 1 1 1 1 1/2 1 1 1/2 1 1 1/2 1

## § 73. Helitõug h-dur, viie ristiga f, c, g, d ja a ees:

h cis dis e fis gis ais h h ais gis fis e dis cis h

1 1 1/2 1 1 1 1/2 1/2 1 1 1 1/2 1 1

## § 74. Helitõug gis-moll, viie ristiga f, c, g, d ja a ees:

gis ais h cis dis eis fisis gis gis fis e dis cis h ais gis

1 1/2 1 1 1 1 1/2 1 1 1/2 1 1 1/2 1

## § 75. Helitõug fis-dur, kuue ristiga f, c, g, d, a ja e ees:

fis gis ais h cis dis eis fis fis eis dis cis h eis gis fis

1 1 1/2 1 1 1 1/2 1/2 1 1 1 1/2 1 1

## § 76. Helitõug dis-moll, kuue ristiga f, c, g, d, a ja e ees:

dis eis fis gis ais his cisis dis dis cis h ais gis fis eis dis

1 1/2 1 1 1 1 1/2 1 1 1/2 1 1 1/2 1

## § 77. Helitõug cis-dur, seitšme ristiga f, c, g, d, a, e ja h ees:

cis dis eis fis gis ais his cis cis his ais gis fis eis dis cis

1 1 1/2 1 1 1 1/2 1/2 1 1 1 1/2 1 1

## § 78. Helitõug ais-moll, seitšme ristiga f, c, g, d, a, e ja h ees:

ais his cis dis eis fisis gisis ais ais gis fis eis dis cis his ais

1 1/2 1 1 1 1 1/2 1 1 1/2 1 1 1/2 1

## § 79. Helitõug f-dur, ühe be-ga h ees:

f g a b c d e f f e d c b a g f

1 1 1/2 1 1 1 1/2 1/2 1 1 1 1/2 1 1

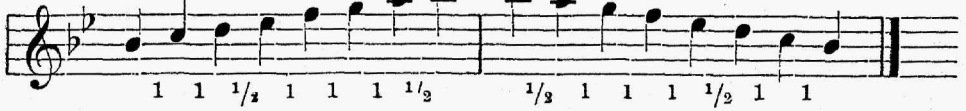
## § 80. Helitõug d-moll, ühe be-ga h ees:

d e f g a h cis d d c b a g f e d

1 1/2 1 1 1 1 1/2 1 1 1/2 1 1 1/2 1

## § 81. Helitõug b-dur, kahe be-ga h ja e ees:

b c d es f g a b b a g f es d c b



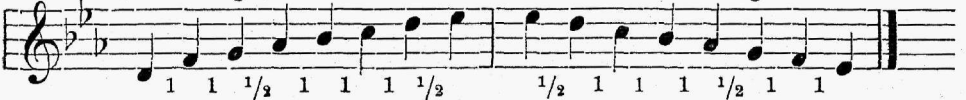
## § 82. Helitõug g-moll, kahe be-ga h ja e ees:

g a b c d e fis g g f es d c b a g



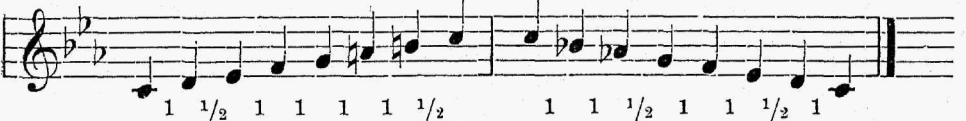
## § 83. Helitõug es-dur, kolme be-ga h, b ja e ees:

es f g as b c d es es d c b as g f es



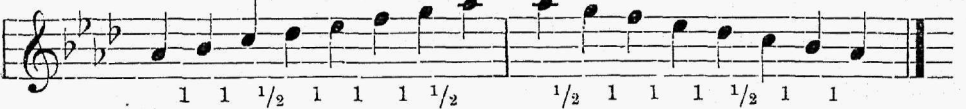
## § 84. Helitõug c-moll, kolme be-ga h, e ja a ees:

c d es f g a h c c b as g f es d c



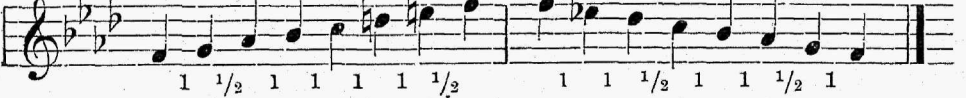
## § 85. Helitõug as-dur, nelja be-ga h, e, a ja d ees:

as b c des es f g as as g f es des c b as



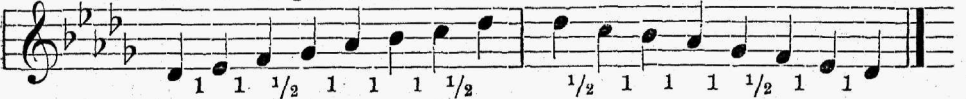
## § 86. Helitõug f-moll, nelja be-ga h, e, a ja d ees:

f g as b c d e f f es des c b as g f



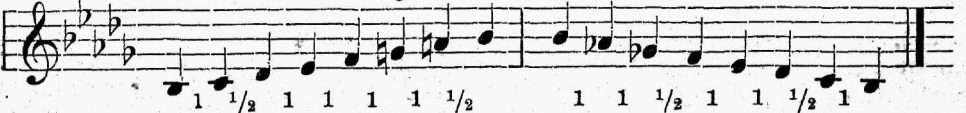
## § 87. Helitõug des-dur, viie be-ga h, e, a, d ja g ees:

des es f ges as b c des des c b as ges f es des



## § 88. Helitõug b-moll, viie be-ga h, e, a, d ja g ees:

b c des es f g a b b as ges f es des c b



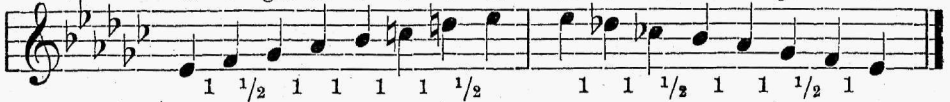
§ 89. Helitõug ges-dur, kuue be-ga h, e, a, d, g ja c ees:

ges as b ces des es f ges ges f es des ces b as ges



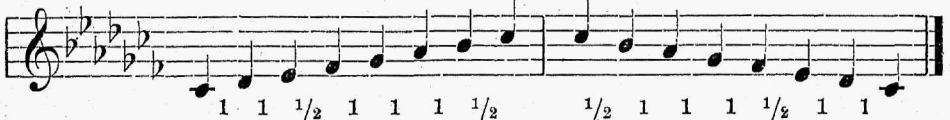
§ 90. Helitõug es-moll, kuue be-ga h, e, a, d, g ja c ees:

es f ges as b c d es es des ces b as ges f es



§ 91. Helitõug ces-dur, seitšme be-ga h, e, a, d, g, c ja f ees:

ces des es fes ges as b ces ces b as ges fes as des ces



§ 92. Helitõug as-moll, seitšme be-ga h, e, a, d, g, c ja f ees:

as b ces d es f g as as ges fes es des ces b as



§ 93. Kuda sünnivad helitõuud? Seda peab õppija äramõistma. Helitõugude abil võime kõrgemalt ja madalamalt laulda ja mängida ja ühest helitõuust teisele minnes ehk moduleerides laulu ja mängu hästi mitmesuguseks ja sellelabi mõjusaks, mõnusaks, lõbusaks, ilusaks teha. Seda enne oleme ütelnud, mis helitõuud on. Kuda nad sünnivad, seda võib terane õppija heliredelist ja nimelt helivahedest väljasaada. Et näituseks duril oktaavi helivahed järgmised on: 1, 1, 1/2, 1, 1, 1, 1/2 ja mollil järgmised: 1, 1/2, 1, 1, 1, 1, 1/2, siis võime nende vahede najal iga duri ja molli sünnitada. Tahame nelja ristiga e-duri sünnitada, siis peame e-helist algama; e järel tuleb f, e ja f vahel on kõigest 1/2 heli, aga heliredel nõuab siin duris 1 täisheli, nõnda siis tuleb # f-le ettepanna ja f-st sis teha, siis on e ja f vahel 1 täisheli; nüüd on edasi minnes f ja g vahel jälle kõigest 1/2 heli, aga heliredel nõuab siingi 1 täisheli, seega tuleb ka g-le # ettepanna ja ta f-gis teha; edasi minnes on g ja a vahel isegi 1/2 heli, nagu heliredel nõuab, nõnda jääb siis a ilma # eesmärgita; kõrgemale minnes on a ja h vahel jällegi 1 täisheli, nagu heliredel nõuab, nii jääb siis ka h ilma eesmärgita; h ja järgmise c vahel on kõigest 1/2 heli vahet, kuna heliredel 1 täisheli nõuab, nii tuleb siis c-le # ettepanna ja ta f-cis teha; c ja järgmise d vahel on jälle kõigest 1/2 heli, aga peab 1 täisheli olema, tuleb ka d-le # ettepanna, nii et sest dis saab; ja nüüd viimaks on dis ja järgmise e vahel juba isegi 1/2 heli, nagu heliredel nõuab. Seda viisi on e-dur valmis. Just sellel kombel tekkivad, nagu isenejst kõik helitõuud. Kes siis helivahesid meeles ei pea ega neist aru ei saa, see ei saa ka durist ja mollist aru ja ei oska neid sünnitada, kuna terane mõistja ja mõtleja hõlpsasti igast helist algades heliredeli järel duri või molli või b sünnitada.

§ 94. Iga dur on nii hästi ülespoole minnes kui allapoole tulles kui ka tema helirebelis ükfituid helisid üles või alla võttes helivahede poolest ikka täiesti ühesugune: 1, 1,  $1/2$ , 1, 1, 1,  $1/2$  heli. Mitte nii ei ole lugu molliga, vaid mollil on ülespoole minnes hoopis teine helide järg: 1,  $1/2$ , 1, 1, 1, 1,  $1/2$  kui allapoole tulles: 1, 1,  $1/2$ , 1, 1,  $1/2$ , 1, ja ükfituid helisid tehes: 1,  $1/2$ , 1, 1,  $1/2$ ,  $1/2$ ,  $1/2$  (ei mitte: 1,  $1/2$ , 1, 1,  $1/2$ ,  $1/2$ ,  $1/2$ , nagu § 59 trükiwiga läbi seisis). Ükfituid helisid mängides on siis wahed ühesugused, näituseks mängitagu ehk lauldagu a-mollil järel järgmised ükfitud helid ette: a, h, c, h, c, d, e, d, e, f, e, f, e, gis, a, siis on selgesti aru saada, kuida f ja gis wahel  $1/2$  heli on.

§ 95. Iga moll võtab ülespoole minnes enesele pääle enefe duri märkide fellest durist, mille nime ta kannab, weel eesmärkisid, mida aga joonestiku ette ei kirjutata, vaid heli nootide eneste ette — ja nimelt on need eesmärgid helirebeli järele kuenda ja seisenda heli ees — näituseks c-duri järel olew a-moll on a-durist enesele nime saanud, nõnda võtab ta siis a-durist ka kuenda ja seisenda heli sis ja gis enesese üles, kus muidu c-duri järel paljas f ja g peaks seisma. Sellejama muutuse järele leiab terane sõrdleja igas mollis kuendas ja seisendas heliwahes eesmärkisid, mis joonestiku ees otsas kirjutatud ei ole, olgu need # või b. — Niisamati kirjutatakse alati ♯ heli ette, kui ♯ või ♭ asemel päris heli tahetakse võtta. Näituseks paneme järgmise noodi-rea:

a-moll: gis f fis gis d-dur: fis fis c cis



Siit on näha, kuida iga märk on ette kirjutada, mis joonestiku ees ei seija.

§ 96. Et iga moll sellest durist, mille järele ta käib  $1/2$  heli madalamal on ehk alla minnes neljandal poolhelil seijab, siis kannab ta seda nime parallel-helitõug; nõnda on siis c-duri parallel-helitõug a-moll, g-duri parallel-helitõug e-moll ja nõnda edasi.

§ 97. Seda sünnib tihti, et üks oja laulus või mängus on ühes ja teine teises helitõuus. Niisugusel puhul tehakse paks kriips kahe oja waheks, ja järgmise oja algusel tehakse ♯ märgi läbi endise oja eesmärgid tühjaks ja pandakse uued eesmärgid ette, näituseks:

endise oja lõpp d-duris:

uue oja algus b-duris:



Siin on endise oja d-dur kats risti kahe ♯-märgi läbi tühjaks tehtud ja uue oja kats ♭-märgi ettekirjutatud.

§ 98. Kas üks laul või mäng duris või mollis on, seda on võimalik üksnes tema rõõmsuse või haleduse, siis aga alguse ja lõpu, aga kõige hõlpsamini muidugi tema helirebeli üleskirjutamise läbi äratunda.

§ 99. Tähele panna on, et neid helitõugusid, millel palju eesmärkisid on, palju harvemini tarwitatakse kui neid, millel wähe eesmärkisid on. Nõnda tarwitatakse näituseks neid helitõugusid, millel kuni 4 risti ehk be-d ees on, ühtepuhku, aga wiie risti- ja be-ga laulud ja mängud on harwa, kuna kuue ja seitseme risti- ja be-ga mängud ja laulud wäga harwa leida on, sest et rohked eesmärgid mängimist ja laulmist raskestawad.

## 12. Helitõugude sugulusest.

§ 100. Et ühest helitõuust hõlpsasti teisesse minna ehk ühe sõnaga moduleerida, selleks on tartois helitõugude sugulust tunda, sest helitõuud on iseeneSte keskes üks teisega ligemalt ja kaugemalt sugulased. Ligemalt sugulased on helitõuud, millel 5 või 6 heli üks teiseiga ühed ja needsamad on; kaugemalt sugulased on helitõuud, millel kõigest 1, 2, 3 või 4 heli ühed ja needsamad on. Nii on näituseks c-dur g-duriga ning f-duriga ligemalt sugulane, sest et g-duril fis ja f-duril b nii siis kõigest üks ainus heli teine on kui c-duril, kuna kõik teised helid ja nende tähed ühed ja needsamad on. Niisamati on näituseks a-moll e-molliga ja d-molliga ligidalt sugulased. Kaugemalt sugulane on näituseks c-dur a-duriga ja es-duriga, sest viimastel on kõigest neli heli, mis c-duriga ühed on. Mida juurem eesmärkide arvu wah, seda kaugemalt on helitõuud üks teiseiga sugulane, kuna ristidega helitõuud sugugi be-dega helitõugude sugulased ei ole või wäga wähe on. Mida kaugemalt helitõuud sugulased, seda kunstlikum on moduleerimine.

§ 101. Ühest helitõuust teisesse minemise ja suguluse määramise juures on seda tähele panna, kui kaugel üks helitõug teisest kõrgemal või madalamal seisab: Ülespoole minnes on ristidega helitõuud ikka 5 heli üks teisest kõrgemal, näituseks c-durist 5 heli kõrgemal g-dur, sellest jälle 5 heli kõrgemal d-dur, sellest 5 heli kõrgemal a-dur jne., aga be-dega helitõuud on kõigest 4 heli üks teisest kõrgemal, näituseks c-durist 4 heli kõrgemal on f-dur, sellest 4 heli kõrgemal b-dur, sellest jälle 4 heli kõrgemal es-dur jne. Allapoole minnes on ristidega helitõuud ikka 4 heli üks teisest alamal, näituseks c-durist 4 heli alamal on g-dur, sellest 4 heli alamal d-dur, sellest 4 heli alamal a-dur, sellest 4 heli alamal e-dur jne.; be-dega helitõuud on üks teisest 5 heli alamal, näituseks c-durist 5 heli alamal on f-dur, sellest 5 heli alamal b-dur, sellest 5 heli alamal es-dur, sellest 5 heli alamal as-dur j. n. e.

§ 102. Kõige selgemini wõime üksikute helitõugude sugulust ära näha, kui kõik 30 helitõugu ühte teise kõrwale, ikka 5 heli igaüks teisest kaugemale ehk teise sõnaga kõrgemale järgmisel wiisil üleskirjutame:

|                   |                   |                   |                   |                   |                   |                   |         |                                        |                                        |                                        |                                        |                                        |                                        |     |      |
|-------------------|-------------------|-------------------|-------------------|-------------------|-------------------|-------------------|---------|----------------------------------------|----------------------------------------|----------------------------------------|----------------------------------------|----------------------------------------|----------------------------------------|-----|------|
| $\frac{7}{2}$ -ga | $\frac{7}{2}$ -ga | $\frac{7}{2}$ -ga | $\frac{7}{2}$ -ga | $\frac{7}{2}$ -ga | $\frac{7}{2}$ -ga | $\frac{7}{2}$ -ga | mürgita | <del><math>\frac{7}{2}</math>-ga</del> | <del><math>\frac{7}{2}</math>-ga</del> | <del><math>\frac{7}{2}</math>-ga</del> | <del><math>\frac{7}{2}</math>-ga</del> | <del><math>\frac{7}{2}</math>-ga</del> | <del><math>\frac{7}{2}</math>-ga</del> |     |      |
| 7                 | 6                 | 5                 | 4                 | 3                 | 2                 | 1                 | mürgita | 1                                      | 2                                      | 3                                      | 4                                      | 5                                      | 6                                      | 7   |      |
| durid:            | ces               | ges               | des               | as                | es                | b                 | f       | c                                      | g                                      | d                                      | a                                      | e                                      | h                                      | fis | cis  |
| mollid:           | as                | es                | b                 | f                 | c                 | g                 | d       | a                                      | e                                      | h                                      | fis                                    | cis                                    | gis                                    | dis | ais. |

Selles tabelis on kõik need helitõuud üks teiseiga ligidalt sugulased, mis üks teiseiga kõrwil või üks teise all või üle seisawad; kõik teised helitõuud, mida kaugemal nad seisawad seda kaugemalt on nad üks teise sugulased. Wõtame näituseks c-duri, siis on tema ümber seiswad f- ja g-dur ning a-, d- ja e-moll tema ligemad sugulased, kuna e-dur või as-dur juba kõrgemal kaugel on. Wõtame edasi e-duri, siis on tema ümber seiswad a- ja h-dur ning fis-, cis- ja gis-moll temaga ligemalt sugulased; niisamati on as-duri ligemad sugulased des- ja es-dur ning f-, b- ja c-moll, ja nõnda on iga teise helitõuuga lugu üllemal tabelis. Weel on ütelda, et iga dur enese ninelise molliga õige ligidalt sugulane on, nõnda on siis näituseks c-dur c-moll, e-dur e-moll, g-dur g-moll sugulane jne., kui need helid ka üllemal antud tabelis üks teisest wähe kaugel seisawad ja tihti ühest helitõuust teisesse minnes neist helitõugudest peawad läbiminema, mis tabelis nende wahel on.

### 13. Helide astmetest ja wahedest.

§ 103. Aste tähendab jeda kohta, mis helil heliredelis on. Wõtame näituseks c-duri, siis on c esimene aste, d teine aste, e kolmas aste, f neljas aste, g viies aste, a kuues aste, h seitsmes aste, c oktavis kahesjas aste, d üle oktavi ühesjas aste, e üle oktavi ühesjas aste ja nõnda edasi.

§ 104. Neil astmetel on ka Ladina keeli nimed ja nimelt: 1. aste prim ehk tonica, 2. aste secund, 3. aste terz ehk mediant, 4. aste quart, 5. aste quint ehk dominant, 6. aste sext, 7. aste septim, 8. aste octav, 9. aste non, 10. aste decim, 11. aste undecim, 12. aste duodecim, 13. aste terzdecim, 14. aste quartdecim. Need nimed, nii hästi Cesti kui Ladina keeli, on meeles pidada, jst muidu ei tea, misjugune aste on mõeldud. Ka tuleb tähele panna, et need astmed igal helitönnul isejugused, nõnda g-duril g, a, h, c, d, e, fis, g; d-duril d, e, fis, g, h, cis, d; f-duril f g a b c d e f; b-duril b c d e f g a b ju. — just nii nagu juba helitönnude rehelis jeda rida mõda on õpetatud.

§ 105. Enamasti loetakse astmeid alt ülesje. Aga kui neid ühest helist jaadit alla poole tahetakse lugeda, siis pandakse sõna „all“ ehk „alumine“ juurde, nõnda all esimene aste, all teine aste, all kolmas aste ju., ehk Ladina keeli all-sekund, all-terz, all-quart, all-quint ju.

§ 106. Iga heli on kas täis heli ehk pool heli (nagu jeda juba § 6 õpetanud). Igal täishelil on enese all pool seiswast helist niisugune wähe (intervall), milles üks poolheli jcijab. Aga poolhelil ei ole midagi enam wähel, jst weerand-ega kahetjandit-helisiid ei ole meie mänguriistadel ega häätel olemas. Harwa juhtub ka jeda, et ühel heliwahel kaks poolheli on; see jinnib nimelt siis, kui täisheli ülemist poolheli risti (♯) läbi weel ühe poolheli wört kõrgemale tõstatakse. Wõtame näituseks c ja d wähe, mis täisheli wõrdue on, ja d on täis teine aste ehk täis sekund; aga kui risti (♯) c ette pandakse, siis on cis ülendatud esimene aste ehk prim; pandakse be (b) d ette, siis on d alandatud teine aste ehk alandatud sekund; ning pandakse rist (♯) d ette, siis on dis ülendatud teine aste ehk ülendatud sekund.

§ 107. Ristide ja be-de ettepanemiseega (nagu jeda eelkawas § 106 oleme näidanud) tekkwad iga s duris ja m o l l i s mitmesugused astmed, mille iseloomu kõige hõlpsamini sõnadega juur ja puhas, wäike, wähendatud, ülemõõdune märgitakse. Nõnda näituseks on ühes oktavis c-ft g-ni juur ehk puhas quint (viies aste), aga c-ft ges-ni wähendatud quint ja c-ft gis-ni ülemõõdune quint ju. Paremaks arusaamiseks paneme jia nootide heli w a h e d e t a b e l i c - d u r i s ü l e s :

| Primid               |                  |                  | Sekundid              |                   |                   | Terzid              |                 |                 |
|----------------------|------------------|------------------|-----------------------|-------------------|-------------------|---------------------|-----------------|-----------------|
| puhas prim           | wähendatud prim  | ülemõõdune prim  | puhas ehk juur sekund | wähendatud sekund | ülemõõdune sekund | juur terz           | wähendatud terz | ülemõõdune terz |
|                      |                  |                  |                       |                   |                   |                     |                 |                 |
| Quartid              |                  |                  | Quintid               |                   |                   | Sextid              |                 |                 |
| juur ehk puhas quart | wähendatud quart | ülemõõdune quart | juur ehk puhas quint  | wähendatud quint  | ülemõõdune quint  | puhas ehk juur sext | wähendatud sext | ülemõõdune sext |
|                      |                  |                  |                       |                   |                   |                     |                 |                 |

## Septimid

## Ottavid

## Nonid

|             |  |  |                  |  |  |                      |  |  |                 |  |  |                  |  |  |                   |  |  |               |  |  |                |  |  |
|-------------|--|--|------------------|--|--|----------------------|--|--|-----------------|--|--|------------------|--|--|-------------------|--|--|---------------|--|--|----------------|--|--|
| suur septim |  |  | väändatud septim |  |  | täis ehk puhas ottav |  |  | väändatud ottav |  |  | ülemöödune ottav |  |  | täis ehk suur non |  |  | väändatud non |  |  | ülemöödune non |  |  |
|-------------|--|--|------------------|--|--|----------------------|--|--|-----------------|--|--|------------------|--|--|-------------------|--|--|---------------|--|--|----------------|--|--|

c h c b cis b e c e cis e c cis c d c des c dis  
i. n. e.

Muidugi teada on õppija asi näüd igas duris niisugused helivahed ülesleida. Siin kohal võtaks liiga suurt ruumi, kui iga helitõuu helivahed ülespaneksfime.

§ 108. Heli-loomise ja sünnitamise juures on tarvis teada, mis siis tuleb, kui primid, sekundid, terzid jne., mis põhjuseheli kõrval seisavad, ühe ottabi võrt alamale pandakse, sest siis tulevad hoopis teised helivahed välja: primist saab ottav, sekundist saab septim, terzist saab sext, quartist saab quint jne. Näituseks olgu tabel:

i. n. e.

Sellest tabelist on selgesti näha, kuidas all pool suurem vahe on, kui ülimal pool väiksem vahe on olnud, ja mida suuremaks ülimal pool helide vahe läheb, jeda väiksemaks jääb ta all pool, kui seefama heli ottabi võrt allapoole pandakse.

Tahab keegi heli-loomats saada, siis on tal jeda kõig võaga kindlasti meeles pidada.

§ 109. Tähele on ka panna, et ümberpöörannisel allapoole ka ikka vastand-heli saab; nõnda nimelt: suurest saab väike, väändatust saab ülemöödune, ülemöödu-sest väändatud heli, aga puhtast helist saab ka ümberpöörannises ikka puhas heli. Näituseks olgu: c ja des (väändatud sekund), pandakse des ottav allapoole, on ta ülemöödune all-septim; e ja f on puhas quart, pandakse f ottav allapoole, saab tast puhas all-quint, c ja g vahel on puhas quint, pandakse g ottav allapoole, saab tast puhas all-quart jne.

§ 110. Kõigest jellest helivahede õpetusest õpime jeda, et iga heli, mis teisest poolheli võrt eemal teisel astmel seisab, on väike ehk väändatud sekund (c—des); mis kahe poolheli võrt kõrgemal seisab, on suur ehk puhas sekund (c—d), aga mille teine aste risti läbi ülendatud on, on ülemöödune sekund (c—dis); aga heli, mis teisest kahe poolheli võrt kolmandal astmel seisab, on väändatud ehk väike terz (c—es), mis kolmandal astmel kolme poolheli vahe järel seisab, on suur ehk puhas terz (c—e), aga mis kolmandal astmel risti läbi on ülendatud, on ülemöödune terz (c—eis); iga heli, mis teisest lugeda kuues poolheli kõrgemal on, on puhas quart (c—f), aga on see puhas quart risti läbi ülendatud, siis on ta ülemöödune quart (c—fis); iga heli, mis teisest kaheksa poolheli eemal seisab, on suur quint (c—g), on quint be läbi alandatud, siis on ta väändatud quint (c—ges), on ta risti läbi ülendatud, siis on ta ülemöödune quint (c—gis); iga heli, mis teisest kümme poolheli võrt eemal seisab, on puhas ehk suur sext (c—a), on sexti ülem heli poolheli võrt be läbi alandatud, siis on ta väändatud sext (c—as), on ta risti läbi ülendatud, siis on ta ülemöödune sext (c—ais); iga heli, mis teisest kahesteiskümnenda



poolheli võrt eemal seisab, on fuur ehk puhas septim (c—h), on ülem heli be läbi alandatud, siis on ta vähendatud septim (c—b) ju. Sellest näeme, et ülendatud prim on vähendatud sekundiga üks heli, niisamuti ülemõõdune sekund vähendatud terziga, ülemõõdune quart vähendatud quintiga, ülemõõdune quint vähendatud sektiga, ülendatud sekt vähendatud septimiga.

Neid astmeid võib igaüks õppija ise iga heli päält hakates sünnitada ja nimetada.

## 14. Taktist.

§ 111. Takt on üfsikute helide vältuse ehk kestuse, pikkuse ja lüheduse, mõõt (nagu jeda juba § 27 näidatud). Et helide vältust ühte viisi ärajagada, tõmmatakse joonestiku nootibest iga ühepikkuse helide järgu järel peenike kriips läbi; niisuguseid kriipsusid hüütakse takti-kriipsudeks, ja jeda nootide oja, mis kahe kriipsu wahel on, hüütakse takti-waheliks ehk lühemini ka taktikks.

§ 112. Takti-wahed ehk taktid võivad vältuse poolest mitmesugused — nii hästi lühemad kui pikemad — olla. Selle läbi sünnivad siis takti-tõuud. Kõige pruugitavam takti-tõug on neli-weerand-takt ( $\frac{4}{4}$ ), sest et siin just täisnoot ehk selle võrt muud nootisid kriipsu-wahedesse mahub; temast poole lühem tõug on kaks-weerand-takt ( $\frac{2}{4}$ ); ja poole pikem harwa leitaw kaheksa-weerand-takt ( $\frac{8}{4}$ ). Teised pruugitavad takti-tõuud on kolm-kaheksandik ( $\frac{3}{8}$ ), kolm-weerand ( $\frac{3}{4}$ ), kuus-kaheksandik ( $\frac{6}{8}$ ), kuus-weerand ( $\frac{6}{4}$ ), üheksa-kaheksandik ( $\frac{9}{8}$ ), kaksteist-kümme-kaheksandik ( $\frac{12}{8}$ ) takt; ja väga harwa juhtuvad  $\frac{9}{4}$  ja  $\frac{12}{4}$  ning  $\frac{5}{8}$  ja  $\frac{5}{4}$ -takt.

Näituseks olgu siin üks lühike laulu-jätk neli-weerand-taktis:

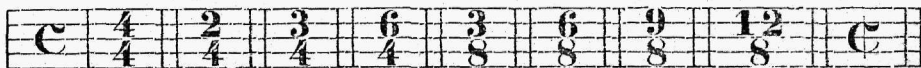


Siin on esimeses taktis täisnoot, see on neli weerandit; teises taktis on kaks pool-nooti, see on ka neli weerandit; kolmandas taktis on juba niisamati neli weerandit; neljandas taktis on pool-noot ja kaks weerandit, mis kokku neli weerandit on; viiendas taktis on kaheksa kaheksandiku, mis jälle neli weerandit kokku teeb; kuueandas taktis on poolnoot täpiga ja weerand-paus, mis jällegi kokku neli weerandit annab.

Niisamati peab  $\frac{3}{4}$  takil iga kahe kriipsu wahel ikka kokku kolme weerandi võrt nootisid,  $\frac{6}{8}$  tunde kaheksandiku võrt,  $\frac{2}{4}$  kahe weerandi võrt nootisid olema ja nõnda edasi kõigil teistel takti-tõugudel oma võrt.

§ 113. Igal takti-tõuul on ka oma nähtaw kirjutatud märk, mis otse selle laulu wõi mängutüki ees otjas seisab, sest enamasti käib iga laul ehk mäng ühe ainja takti-tõuu järele, harvemini ja ihearanis pikemates lauludes ja mängudes leitakse ka mitu takti-tõugu tarwitatud olewat. Takti märgid paneme siin üles, nagu nad laulude ja mängude joonestikkude ees seisavad:

$\frac{1}{4}$  takti märk:     $\frac{2}{4}$  takti     $\frac{3}{4}$  takti     $\frac{6}{4}$  takti     $\frac{3}{8}$  takti     $\frac{6}{8}$  takti     $\frac{9}{8}$  takti     $\frac{12}{8}$  takti     $\frac{3}{4}$  takti  
ehk:                      märk:                      märk:                      märk:                      märk:                      märk:                      märk:                      märk:



i. n. e.

§ 114. Kõige raskem on takti-tõugu sid, viisi pääst nootidesse kirjutades wõi uut viisi luues, äratunuda, ja algajad langewad siin sagedasti

maletakti siise. Minus abinõuu taktitõugu äratunda on rõhk, mis ühe noodi kohas rohkem teise kohas kergem olla võib. Rõhk on siis waotus, mis ühte nooti rohkem surub kui teist. Need helid ja noodid, mida see waotus enam surub, on rõhuga helid ja noodid, aga teised helid ja noodid, millel seda waotust sugugi ei ole, on rõhuta helid ja noodid.

Särgmises tähendame rõhuga noodid märgiga  $\cdot$ , rõhuta noodid olgu märgiga  $\circ$ . Wõetagu takti-kepp kätte ja löödagu rõhuga noodid kõwemini ja rõhuta noodid tase-  
mini wasta lauda, siis saab asi selgeks.

§ 115. Neli-weerand-takt on loomu poolest niisugune, et tal e s i m e n e ja k o l m a s weerand rõhuga, teine ja neljas weerand rõhuta on, ja ka siis, kui weerandid on täis- või poolnootides kokkutõmmatud või kaheksandikudeks ehk kuuekskümnendikudeks lahutatud maksab see seadus. Paneme näituse nootides üles:

a)



Kaks-weerand-takt ei ole muud midagi kui kõik siin antud noodid poole lühemaks tehtud ja sedajama wiisi rõhuga ja rõhuta pruugitud:

b)



Just jeesama lugu on rõhuga ka  $\frac{3}{4}$  taktis, milles weerandite asemele pooled noodid jne., kõik poole pikemini, tulewad seisma:

c)



Wiimases näituses antud taktis on enamasti wana kiriku-muusik kirjutatud, sest ta käib õige pikka mööda ja tõsiselt. Siin on kahe täisnoodi pikkus  $\circ$  nõnda kirjutatud  $\equiv$ . On aga ka muusikat, milles see takti-tõug nii ruttu käib, nagu neli-weerandgi, aga siis kirjutatakse sõna *alla breve* talle ette. Kui neli-weerand-taktile *alla breve* ettekirjutatakse, siis käib ta veel rutemini kui  $\frac{2}{4}$  takti muusik.

§ 116. Kolm-weerand-takt on loomu poolest niisugune, et e s i m e n e weerand rõhuga, kuma teine ja kolmas ilma rõhuta on, üks kõik kas need kolm weerandit ühels, kaheks või kolmeks või ka mitmeks on tehtud. Paneme näituse nootidesse üles:

a)

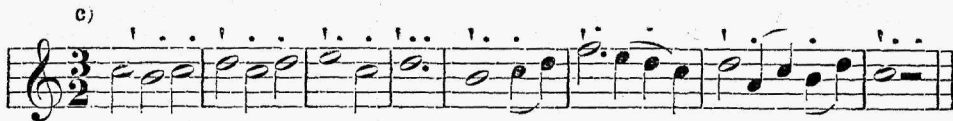


Kolm-kaheksandik-takt ei ole muud midagi kui poolrutemini käim  $\frac{3}{8}$ -takt, nõnda siis iga noot ka poole lühem:

b)



Juust niisamati on ka kolm-kahendit-takt poole pikalitem  $\frac{3}{4}$ -taktist, nõnda siis ka iga noot poole pikem:



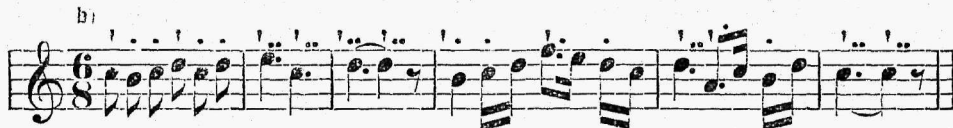
Ka seda viimast takti-tõugu tarvitatakse harva kiriku-iihides. Kui teda ruttu tahetakse võtta, siis kirjutatakse *alla breve*.

§ 117. Kuus-neljandit-takt on kahelordne kolm-veerand-takt; kuus-kaheljäandit-, üheksa-kaheljäandit- ja kaksteistkümmend-kaheljäandit-takt on kahe-, kolme- ja nelja-lordne kolm-kaheljäandit-takt, ei muud midagi.

Järgmises näitusel on kuus-neljandit-taktis ( $\frac{6}{4}$ ) ülemaal antud viisike üleskirjutatud:



Kuus-kaheljäandit-takt ( $\frac{6}{8}$ ) ei ole muud midagi kui kahelordne  $\frac{3}{8}$ -ehk poole lihendatud  $\frac{6}{4}$ -takt, näituselks:



Üheksa-kaheljäandit-takt ( $\frac{9}{8}$ ) on kolmelordne  $\frac{3}{8}$ -takt, näituselks:

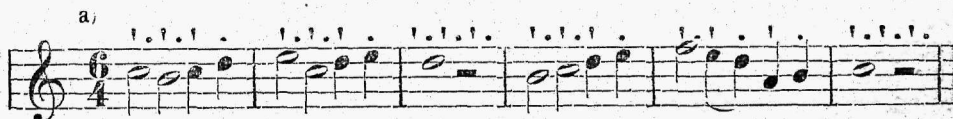


Kaksteistkümmend-kaheljäandit-takt ( $\frac{12}{8}$ ) on neljalordne  $\frac{3}{8}$ -ehk kahelordne  $\frac{6}{8}$ -takt, näituselks:



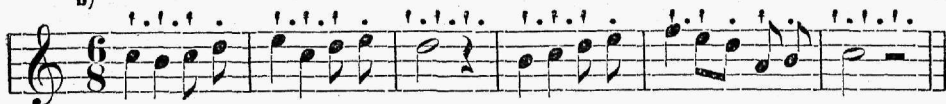
Takti-tõuud  $\frac{9}{4}$  ja  $\frac{12}{4}$  on ka küll olemas, aga neid pruugitakse nii harva, et siin ei maksa nende üle pikemini rääkida; ka on nad paljalt poole pikalitemad kui  $\frac{9}{8}$  ja  $\frac{12}{8}$ .

§ 118. Takti-tõugudel  $\frac{6}{4}$  ja  $\frac{6}{8}$  on veel teist moodi rõhk olemas, kui ülemaal (§ 117) õpetatud. See teine rõhk on nõnda, et ka esimese, kolmanda ja viienda veerandi ja niisamati esimese, kolmanda ja viienda kaheljäandiku üle on. Näituselks olgu  $\frac{6}{4}$ -taktis:



Seesama näitus  $\frac{6}{8}$ -taktis :

b)



Seda miisi jagades näib  $\frac{6}{4}$ -küll  $\frac{3}{2}$  ja  $\frac{6}{8}$ - nagu  $\frac{3}{4}$ -takt olevat, aga ei ole ometigi. (Tuletame meel kord meelde, et § 115—118 kommasid ja punktisid üksnes rõhu-märgiks oleme pruukinud; nootides neid nii pruugita. Nootides pruugitakse aga komma ja punkti *staccato* ja *staccatissimo* tarvis, nagu § 125 õpetab, millel hoopis teine tähendus on.)

§ 119. Antud seletusi tähele pannes näeme, et takti-tõund loomu poolest kahesugused on: 1) paaris-takti-tõund ja 2) kolmi-takti-tõund. Paaris-takti-tõund on säärased, millel ikka üks heli rõhuga ja teine rõhuta on, nimelt  $\frac{4}{2}$ ,  $\frac{4}{4}$  ja  $\frac{2}{4}$ -takt, aga kolmi-takti-tõund on säärased, millel ikka üks heli rõhuga ja kaks rõhuta on, nimelt  $\frac{3}{2}$ ,  $\frac{3}{4}$ ,  $\frac{3}{8}$ ,  $\frac{6}{4}$ ,  $\frac{6}{8}$ ,  $\frac{9}{8}$  ja  $\frac{12}{8}$ -takt. Paaris-takt

täib siis ikka: ehk ehk ; aga kolmi-takt ikka: ehk ehk — Siisgi on võimalik paaris-takti ka kolmi-takti loomuliseks teha, kui üks paar helisid kokkutõmmatakse ja teine lahthiäetakse, nii ehk ehk Niihamati on võimalik kolmi-takti paaris-takti loomuliseks teha, kui näituselks esimene heli kahels jagatakse, nii ehk ehk .

§ 120. Kui nootidele sõnu allaseatakse, siis peab see ka nii hästi helide kui ka sõnade rõhu järele sündima, see on, kus rõhuga heli ehk noot on, jääl all peab ka sõna rõhuga silp seisma, ja kus rõhuta heli ehk noot on, jääl peab ka rõhuta silp all seisma. Geesti keeles on mitme silbiga sõnad alati nii, et rõhk esimesel silbil seisab, teine silp on rõhuta, kolmas silp rõhuga, neljas silp rõhuta, viies silp rõhuga, kuues silp rõhuta, seitsmes rõhuga; selle järele tuleb rõhku nii hästi kahe- kui kolme-, nelja-, viie-, kuue- ja seitsme-silbigistes sõnades tähele panna. Seda õpetust meeles pidades tuleks näituselks kahe-silbigised sõnad: alus, ilu, kaunis, lõbus jne. nõnda nootidesse ehk ehk mõi ka nii ehk ehk ; kolme-silbigised sõnad: armastus, kevade, imelik, heldeine jne. nii: ehk ehk ; mõi ka nii ehk ; nelja-silbigised sõnad: inimene, kaunikene jne. nii: ehk ehk ; mõi ka: ehk ehk ; viie-silbigised sõnad: armastusega, imelikule jne. ehk ; kuuesilbigised sõnad: inimeselikust, karjapoisikene jne. ehk ; seitsmesilbigised sõnad: inimeselifesti, kaunitirjalifesti jne. ehk Ühe-silbigised sõnad mõivad rõhuga ja rõhuta olla; enamasti rõhuga nootide all seisavad sõnad, millel rõhkem kui kaks tähte sees, üleüldse nimesõnad, näituselks: paik, seis, paun, ruum, pais, täis, ränk, bö, tee jne., kuna teised lühikesed rõhuga ja rõhuta mõivad olla. näit.: ma, ta, sa,

ka, see, on, oh jne. (Waata rõhusti sõnades ligemini: Dr. K. M. Hermann'i „Eesti keele grammatik“ § 27—30). Et igas taktis, milles mitu nooti on, alati rõhuga noot takti kriipsu järel seisab, siis on ka õige, et iga takti kriipsu järel noodi all kas uus sõna algab või vähemalt rõhuga silp seisab.

§ 121. Kui üks jätk laulu või mängu tuleb kaks korda laulda, aga tal on wiimane takt teist korda lauldes või mängides ühemoodi, siis tehtakse nõnda:



See tähendab: Laul ehk mäng läheb kuni kordamise kriipsuni, algab siis jälle eest otsast pääle, aga jätab teist kord lauldes ehk mängides selle takti ära, kus I. seisab ja läheb II. takti järele. Sagedasti on ka veel rõhsem kui üks takt nõnda wiisi korrates teist wiisi laulda ehk mängida.

## 15. Tempo ehk ajamõõt.

§ 122. Pääle helide ehk nootide wältuse on laulus ja mängus weel teist wiisi ajamõõt, mis laulu ja mängu loomust sünnib ja mis wõõra sõnaga tempo hüütakse. See on ju selge, et rõõmulised laulud ja mängud rutemini ja kumwad laulud pikalifemini kuuldawale toodakse; kiriku-laul ei tohi tantsu taktis ega polka surmalaulu pikkuses ette kantud olla. Nõnda siis loetakse kumwa loomuga lauludes ja mängudes weerandid pikemini kui rõõmsa loomuga lauludes ja mängudes. Seks kirjutatakse laulu ehk mängu ette, kuida ta loomu poolest peab olema. Seks pruugiwad paljud helimeistrid ka Italia keeli sõnu, nõnda: *largo* pikalt — *larghetto* wähe pikkamiisi — *lento* wäga pikalt — *grave* rängalt — *adagio* pikkamiisi — *andante* käies, parajalt pikka — *andantino* wähe pikalt käies — *allegretto* wähe rutemini, kergekt — *allegro* ruttu — *moderato* parajalt — *vivace* elawalt, tulist — *vivacissimo* wäga elawalt — *presto* wäga ruttu — *prestissimo* nii ruttu kui aga iganes wõimalik. Meile sõnadele pandakse weel teised sõnad ligi, nõnda: *assai* wäga — *allegro assai* wäga ruttu — *un poco* wähe — *piu* enam — *meno* vähem — *troppo* liialt — *non troppo* ei liialt — *molto* palju.

§ 123. Ühe laulu ja mängu sees tuleb, et see hästi kõlaks, tihti tarwis ühte järku taja, teist waljusti, kolmandat paisjades, neljandat kahanedes, mõnda nooti pikalt, teist äristi jne. mitmesuguste muutustega kuuldawale tuua; selleks on jälle ühesugused sõnad ja märgid olemas ja nimelt: *f* see on *forte* waljult — *ff* see on *fortissimo* wäga waljusti — *fff* see on *forte fortissimo* nii waljult kui wõimalik — *mf* see on *mezzo forte* pool waljult — *pf* see on *poco forte* wähe waljult — *p* see on *piano* taja — *pp* see on *pianissimo* wäga taja — *ppp* see on *piano pianissimo* nii taja kui wõimalik — *piu p* see on *piu piano* wähe tajemini — *sf* see on *sforzando* äristi waljult ehk kõnasti. — Kui laul ehk mäng peab aega mööda paisjuma, see on, tajemast waljemaks minema, siis tuleb märk  $\llcorner$  *cresc.* ehk *crescendo* kasvades paisjudes, ja kui ta peab wähenema, siis märk  $\lrcorner$  *decresc.* ehk *decrecendo* kahanedes, ka *dimin.* ehk *diminuendo* wähenedes, nootide alla panna. Teised sarnased sõnad on *perdendosi* kadudes — *smorzando* kustudes — *morendo* surres — *ritenuto* ehk *riten.* tagasi hoides — *ritardando* ehk *ritard.* wiivitades — *rallentando* ehk *rall.* pikendades — *calando* rahulifelt — *accelerando* rutates — *stringendo* edasi tungides — *piu stretto* äristi rutates — *tempo rubato* waba wiisi (laulja ehk mängija meelt mööda) — *senza tempo* ilma ajamõõduta (see on, kus

laulja ehk mängija ka takti ei pruugi pidada) — *a piacere, ad libitum* meelt mööda (see ka ilma taktita laulja ehk mängija tahtmist mööda) — *recitativo* rääkides (see on, küll nootide järele aga mitte waljus taktis, waid kuda sõnad nõuavad) — *a tempo* waljus taktis — *legato* kokkutõmmatud (see on wibuga noodid hästi koos ja taktis laulda ehk mängida).

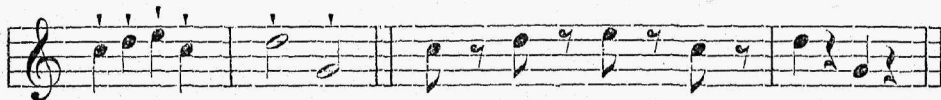
§ 124. Iseäranis ridade lõpul wõi ka muidu laulu wõi mängu ilu pärast sünnib jagedasti, et üks heli ehk noot iseäranis pikalt on pidada. Seda tehtakse selle läbi, et selle noodi üle wõi alla märk  $\frown$  ehk  $\smile$  kirjutatakse. Selle märgi nimi on *fermate* pide, ja tuleb teda iga kord hoolega tähele panna ja pidada. — Kui *fermate* pausi kohal seisab, siis tuleb muidugi mõista ka pausi pikemini pidada, kui ta muidu *a tempo* maksab.

§ 125. Iseäraline ilu on neil laulu wõi mängu kohtadel, mille kohal seisab sõna *staccato* murtud ja *staccatissimo* wäga murtud. Iga kord ei kirjutata siin aga mitte sõna *staccato* ega *staccatissimo*, waid *staccato* asemel pandakse täpid ja *staccatissimo* asemel kommad ehk talwad nootide kohta. Sõna *staccato* tähendab, et iga noodi wahel peab wäike waitolemise wahet jääma, mis umbes noodi neljanda osa pikkune on ja *staccatissimo* tähendab sedasama, aga wahet peab umbes nootide poole wältuse pikkune olema.

Kirjutatud on *staccato* nii:      Laulda wõi mängida tuleb see *staccato* nii:



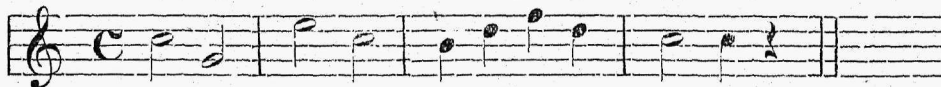
Kirjutatud on *staccatissimo*:      Laulda wõi mängida on see *staccatissimo* nii:



Sellest on siis näha, et *staccato* ja *staccatissimo* just seda wastandit nõuab, mis wibu ehk *legato* tähendab. Drelil wõi klaweril tuleb *staccato* nõnda mängida, nagu oleksiwad klahwid palawad ja *staccatissimo* juures kuumad, et ruttu iga noodi järel sõrmed ärawõtta. Laulus tuleb häält iga heli wahel kiinni pidada.

## 16. Synchronid ehk surnuhelid.

§ 126. S u r u h e l i d ehk wõõra keeli synchronid on säärased rõhuga noodid, millest üks osa wõi kõik on ärawõetud ja rõhuta noodi sisse pandud, mis läbi rõhuta noot rõhkem rõhutud ehk surutud on, kui ta muidu oleks. Nii sugused surnuhelid wõiwad nii hästi lühemate kui pikemate nootide, nii hästi üfiktute nootide kui takti-osa juures tekkida ja on muusikat luues tihti tarwitatud. Paneme näituse üles ja nimelt esiti lihtlabastes helides:



Need samad noodid surnuhelides:



Seisjamaal kumbel sünnivad juruhelid ka weel lühematest nootidest:



Needjamaad noodid juruhelides:



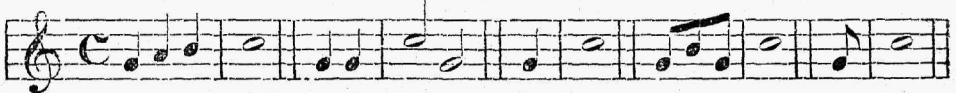
§ 127. Teine kumbe juruhelisiid sünnitada on jeda wiisi, et rõhuta helisiid kõwemini laulmise wõi mängimise läbi kuuldawamaks tehtakse wõi kokkutõmbamise läbi neile juurem rõhk antakse, näituseks:



Selle läbi tõuseb nagu helide lonkamine, mis aga mõnel kohal üsna sünnis on.

§ 128. Ühte moodi juruhelid on ka alg- ja lõpp-taktid, mis täismõõdulised ei ole. Seda sünnib nimelt jägedasti, et mõni laul wõi mängutükk mitte terve taktiga ei alga, waid üksnes ühe osaga. Wiisuguseid algamisi paneme jüra mõne üles:

eht: eht: eht: eht:



Enamasti on jääraseid algamised rõhuta wõi ferge rõhuga noodid, mille alla niisama rõhuta wõi ferge rõhuga sõnad panna on.

Tähele on ka panna, et alg-takt laulu wõi mängu lõpp-taktiga ühe terve takti peab tegema, see on: kui alg-taktis on  $\frac{3}{4}$  nooti, siis lõpp-taktis üks weerand, on alg-taktis  $\frac{1}{4}$ , siis lõpp-taktis  $\frac{3}{4}$  jne.

## 17. Heli=ehetest.

§ 129. Heli-ehted on hääle ilustused ja kaunistused, mis helide kõrwa wõi siise pandakse, nagu küünlad ja iluajad jõulupuusse, et selle läbi rõhkem lõbulist wahetust sünnitada. Heli-ehted on mitmesugused ja nimelt: 1) ettelööki, 2) keere, 3) triller, 4) pralltriller ja 5) wilkstriller.

Wanemate heliloojate nootides on jääraseid heliehteid palju tarwitatud, aga uuemad heliloojad ei tarwita neid enam nii tihti ja kirjutawad enamasti nii, nagu nad laulda eht mängida on.

§ 130. Ettelöögid on noodid, mis teiste nootide ette löödakse ja kolmesugused: 1) pikad, 2) lühikesed, 3) wahelised.

§ 131. Pikad ettelöögid ei ole muud kui et pool noodi wäärtust enne nooti ühe heliwõrt ülemalt lauldakse wõi mängitakse, näituseks:

Kirjutatud on nii :



Laulda või mängida tuleb seefama nii :



Nüüdsel ajal ei tarvitata pikki ettelöögiid enam, vaid kirjutatakse need selgesti ühes. Üksnes endise aja heliloojatel on neid.

§ 132. Lühikesed ettelöögid on ühe noodi ees üks, kaks või kolm väikest nooti, mis nii ruttu tulevad laulda või mängida, et järgmine pikem noot enese pikkusest kas ei sugugi kaota või aga karvakese lühemaks jääb, näituseks :

Kirjutatud on nii :

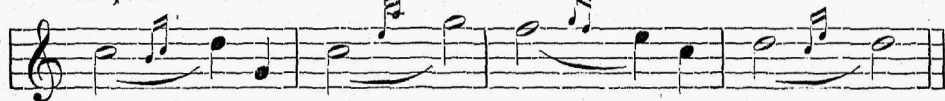


Laulda või mängida tuleb seefama nii :



§ 133. Wahelised ettelöögid on lühikesed noodid, mis kaks noodi wahel seisawad, aga järgmise noodi ettelöögiks arwatatse, näituseks :

Kirjutatud on nii :



Laulda või mängida tuleb see nii :



§ 134. Keere on kolme noodiga lühikese ettelöögi sarnane heliwigur või ∞, mis pikema noodi üle seisab ja tema ette ruttu tuleb süüa, näituseks :

Kirjutatud on nii :



Lauldes või mängides tuleb see nii :





Magu neist näitustest näha, on wigur nõnda tähele panna: kui wiguri esimene ots ülemaal ja tagumine all on  $\infty$ , siis tuleb keerde esimene noot ka üks heli ülemaale ja tagumine üks heli alla, aga kui wiguri esimene ots all ja tagumine ülemaal on  $\infty$ , siis tuleb ka keerde esimene noot alla ja viimne ülemaale, ja kui  $\sharp$  või  $\flat$  kumbasgi otjas on, siis tulevad need ülemaal või all pidada.

Mõnigi kord on keere kahe noodi vahel, näituseks:

Kirjutatud on nii:

Laulda või mängida on see nii:



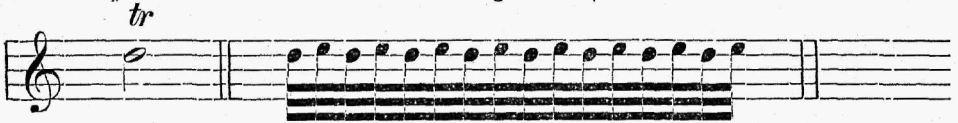
Keerdeid juhtub ka nüüdsel ajal nootides tihti.

§ 135. Triller ei ole muud midagi kui lauldav ehk mängitav noot ja temast ülemaal seisew noot nii ruttu üks teise järel kuuldavale toodud kui iganes võimalik ja laulja hääle või mängija sõrm sundab. Teda kirjutatakse noodi üle nõnda *tr.* — Triller on viit sugu: 1) lihtlabane *tr.*, 2) ettelöögiga *tr.*, 3) päralöögiga *tr.*, 4) kahefordne *tr.* ja 5) triller-ahel. — Trillerid laulda võivad üksnes harjunud või kunstlauljad, mängida üksnes osavad muusikamehed, sest ta on raske.

§ 136. Lihtlabane triller ei ole muud kui väristamine kahe heliga, näituseks:

Kirjutatud:

Laulda või mängida on see nii:



§ 137. Ettelöögiga triller onäärane, millel ettelöögi noodiga tuleb algada ja siis edasi trillerdada, näituseks:

Kirjutatud:

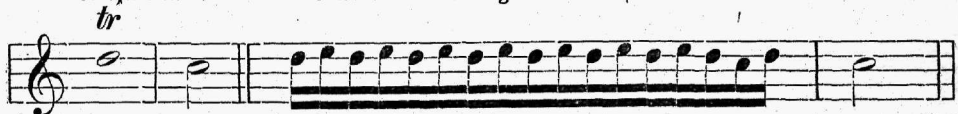
Laulda või mängida tuleb see nii:



§ 138. Päralöögiga triller onäärane, millele laulja või mängija lõpuks ühe noodi alla või üles juurde lööb, et triller paremini järgmise heliga kokkusünnib, näituseks:

Kirjutatud:

Laulda või mängida tuleb see nii:



§ 139. Kahefordne triller onäärane, milles kaks heli üks teise all on trillerdatud, näituseks:

Kirjutatud:

Laulda või mängida tuleb see nii:



§ 140. Triller-ahel on helikuju, milles mitu trillerit järgi mööda üksteisega ühendatud laulda või mängida on, näituseks:

Kirjutatud:

Laulda või mängida on see nii:



Triller-ahelas tuleb pöörööf itka ette, jüst et jelle läbi võib ühte nooti teijega köita.

§ 141. Pralltriller ei ole muud kui lühite triller wiguriga ilma pööröögita, näituseks:

Kirjutatud:

Laulda või mängida:

eht:



§ 142. Wilkstriller teise nimega mordent on kõige lühem wiguriga triller, millel kõigest kaks nooti päänoodi ette käivad, nii et ta kahe noodiga ettelöögi jannane on, näituseks:

Kirjutatud on:

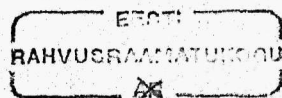


Laulda või mängida tuleb see:



Muidugi teada on ka siin need ettelöögid ruttu teha, nii et nad mund ei ole kui wõnkjad eht wilkjad, millest ka nende nime oleme wõtnud.

Sellega on noodi-õpetus lõpnud ja tuleb kokkufõla-õpetus ettevõtta.



5 16 011

